judikat, yrkar jag, att afslag derå mätte blifva ståndets beslut.

Lönnberg: De, som uppträdt såsom försvarare af utskottets förslag, hafva dervid stödt sig på, att Boråsbolaget vid sitt statsläns erhållande måste ingå på hårdare vilkor, än hvad staten af de öfriga jernvägsbolagen fordrat; men för att rätt kunna bedöma, huru mycken vigt vid detta skäl bör fästas, bör man se till, under hvilka förhållanden förstnämnde bolag erhöll läneunderstöd af staten. Då ifrågavarande statslån vid 1859—1860 årens riksdag beviljades, skedde det med det urttyckliga vilkor, att lånet kunde utbekommas, såvida riksgäldskontoret kunde skaffa pengar dertill; och, ehuru riksgäldskontoret verkligen lyckades upplåna den erforderliga summan, var sådant möjligt endast mot svårare vilkor än vanligt. Boråsbolaget gick också in på hvilka vilkor som helst, i det säkra hopp att vid kommande riksdag deri erhålla lindring. Jag medger väl, att bolaget haft otur deruti, att bomullsindustrien, hvaraf den hufvudsakligaste inkomst af banan räknades, vid banans öppnande och jemväl sedermera lidit af svåra konjunkturer; men man ser, att äfven andra bolag, såsom sjösänknings- och andra dylika, begärt lindring i förut för deras statsbidrag stipulerade vilkor, och att Rikets Ständer härpå svarat nej. Dessutom är snart banan utsträckt till Uddevalla, och då derefter en lifligare trafik och större inkomster kunna räknas, tror jag icke, att något öfverlemnande af banan till staten kommer i fråga; och då icke Boråsbolaget, liksom Norbergsbolaget, vändt sig till Kongl. Maj:t, äro väl icke några särdeles ömmande omständigheter ännu för handen, hvarföre dess begäran borde bifallas. Jag yrkar fortfarande på afslag.

Johan Eriksson från Jönköpings, *Carl Wilhelm Eriksson* från Westmanlands samt *Sven Rosenberg* från Kristianstads län instämde med Lönnberg.

Jonas Andersson från Östergötlands län: Det är icke någonting ovanligt att stats-utskottets ledamöter klandras för sina åtgärder och beskyllas för inkonseqvens i sitt handlingssätt. Man får väl underkasta sig det, helst man handlat efter bästa förmåga och i hvarje fall, så vidt möjligt varit, tagit reda på skälen för och emot; men det är mången gång svårt att fatta beslut så, att rättvisa och billighet dermed öfverensstämma. Så har förhållandet varit med denna fråga. Då den afgjordes inom utskottsafdelningen var jag ej närvarande, men i plenum deltog jag i dess behandling, och skälen hvarföre utskottet här gjort

ett undantag från den allmänna regeln, äro så tydligt i dess utlätande angifna, att hvar och en, som genomläser dem, kan deraf stadga sitt beslut i frågan. Det mest talande skälet för här föreslagna lindring i bolagets lånevilkor, äro de för bomullsindustrien under sista tiden rådande svåra konjunkturer, isynnerhet som det just varit med afseende på denna industri som banan grundats, och att den gätt tillbaka är något, hvilket hvarken bolaget eller någon annan kan rå för. Om nu ståndet kan anse detta skäl vara nog för beviljandet af den begärda räntefriheten lemnar jag derhän; jag kunde dock icke i utskottet biträda den mot dess förslag afgifna reservation. Dessutom har utskottet äfven föreslagit garantier, som mycket bättre än förut betrygga statens fördelar; och jag tror icke, att det ligger någon fara i att bifalla, hvad bolaget begärt, helst faktiskt är, att detta bolag från början fått sig ålagda hårdare betalningsvilkor än andra dylika bolag.

Anders Persson från Kristianstads län: I anledning af en talares förundran deröfver, att skåningarne, hvilka enligt hans förmenande i förevarande afseende skulle vara särdeles gynnade, motsatt sig Boråsbolagets begäran, får jag lemna den upplysningen, att Kristianstads—Hessleholmsbanan erhållit endast 2 års räntefrihet å sitt statslån. Vid innevarande riksdag har visserligen genom en, inom borgareståndet väckt, motion framställning om ytterligare ett års räntefrihet för nämnde statslån blifvit gjord, men denna framställning har såväl af utskottet som Rikets Ständer blifvit afslagen, hvilket beslut äfven jag, ehuru sjelf aktieegare, gillar, på det att icke något prejudikat mätte uppstå. Äfven å förevarande utlätande yrkar jag på de af baron Klinkowström anförde skäl, afslag.

Lundahl: Det starkaste skäl, som blifvit anfördt för ett afslag, tyckes ligga i fruktan för att uppställa ett prejudikat. Jag tror icke, att en kommande riksdag bryr sig om, hvad de gamla utslitna riksstånden gjort; och då således denna fruktan är ogrundad, är det väl bäst att bifalla bolagets begäran, då det både ligger i statens intresse samt vi derjemte derigenom få den ljufva tillfredsställelsen att hafva hjelpt den behöfvande.

Öfverläggningen förklarades afslutad. Sedan *talmannens* proposition på bifall till utskottets förslag blifvit med blandade ja och nej besvarad, samt votering begärts, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill bifalla stats-utskottets utlåtande n:o 102 i anledning af motioner om förändring i vilkoren för det vid 1859 och 1860 årens riksdag beviljade lån för anläggning af jernväg från Borås till Herrljunga; röste

Ja;

Den, det icke vill; röste

Nej.

Vinner nej, har bondeståndet afslagit stats-utskottets omförmälda utlåtande.

Voteringen härefter i vanlig ordning anställd, utföll med 29 ja mot 50 nej; och var således ifrågavarande utlåtande af ståndet *afslaget.*

Mot detta beslut reserverade sig: *Johan Peter Andreasson* samt *Josef Smedberg* från Elfsborgs län.

§ 6.

Föredrogs ånyo *stats-utskottets utlåtande no 103,* i anledning af motion om förändring i vilkoren för beviljadt statsbidrag till sänkning af sjön Weselången.

Med anledning häraf begärde följande ledamöter ordet och yttrade:

Sven Nilsson från Kristianstads län: På samma skäl och i konseqvens med mitt yrkande på afslag å nästförutgångne utlåtande, yrkar jag äfven afslag å nu förevarande.

Andreas Eskilsson från Blekinge samt *Ola Bosson Olsson* från Kristianstads län med flera instämde med Sven Nilsson.

Johan Peter Andreasson från Elfsborgs län: Jag hade icke väntat, att stats-utskottets förslag skulle röna motstånd här. I öfrigt hänvisar jag blott till hvad i utlåtandet finnes anfört samt yrkar bifall till nämnde förslag.

Carl Johan Leonard Lönnberg från Östergötlands län: Om utskottets skäl för sin hemställan äro rigtiga, vill jag ej sätta mig emot ett bifall dertill. Enligt dem skulle frågan här gälla bolagsintressenternas existens, hvilket är helt annat, än om, såsom förhållandet var med delegarne i Borås—Herrljunga-banan, uppoffringen skulle gälla någon bråkdel af några förmögna possessionaters årsinkomster. Visserligen skulle det vara i konseqvens med nästföregående beslut att afslå äfven detta bolags begäran; men då jag tror, att här förefinnas ömmande omständigheter, vill jag för min del bifalla hvad utskottet hemstält.

Häruti förenade sig *Anders Medin* från Kronobergs samt *Johannes Andersson* från Skaraborgs län.

Anders Gudmundsson från Hallands län: I likhet med nästföregående talare anser äfven jag stora skäl vara för handen att bevilja bolaget den föreslagna räntefriheten. Jag behöfver ej upprepa, huru med ifrågavarande sänkningsföretag tillgått, alldenstund en utförlig redogörelse derför finnes i utlåtandet, hvadan jag endast hemställer, att ståndet, då jordbrukets intresse är i fråga, ville, till hvad utskottet föreslagit, lemna sitt bifall.

Häruti instämde *Per Persson* från Wermlands och *Johannes Andersson* från Elfsborgs län.

Sven Rosenberg från Kristianstads län: Den räntefrihet utskottet här föreslagit, synes mig vara så billig och rättvis, att jag ej kan annat än med min röst lemna bifall dertill. Skilnaden mellan denna och nästföregående fråga är äfven stor; ty då bolaget för Boråsbanan hade förslag framlagdt, vilkor stipulerade o. s. v. vid uppgörelse af vilkoren för till nämnde banas byggande beviljade lån, hade bolaget, som för sänkning af sjön Weselången bildat sig, endast ett kostnadsförslag att rätta sig efter, hvilket, oaktadt det varit upprättadt af en statens embetsman, befunnits origtigt. Det är högst äfventyrligt att genom origtiga kostnadsförslag inleda menigheter i företag, och jag minnes ännu, att vid 1859—60 årens riksdag en likartad fråga med denna väcktes, rörande Kinda båtled, der äfven bolagsmännen blifvit genom kostnadsförslaget lurade. Det tyckes verkligen som om man borde kunna trygga sig vid ett, af en embetsman upprättadt, kostnadsförslag; men då det visats, att de flera gånger befunnits origtiga, hvarigenom, såsom uti förevarande fall, intressenterne blifvit inledda i ett företag, som genom sin slutliga utsträckning hotar deras existens, och då tre års räntefrihet ej är någon synnerlig uppoffring från statens sida samt af denna fråga intet prejudikat är att befara, yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde *Johan Magnus Björkman* från Skaraborgs, *Josef Smedberg* från Elfsborgs samt *Anders Jonsson* från Wermlands län m. fl.

Carl Gustaf Sköldberg från Nerikes län: En talare har yrkat, att ståndet skulle afslå förevarande hemställan, derföre att nästföregående utlåtande afslogs. Härigenom skulle verkligen högsta rätt blifva högsta orätt; och då bolaget ej kan rå för, att sjösänkningen blifvit dyrare än det ursprungliga kostnadsförslaget afsåg, kan jag ej annat

än bevilja detta bolag den i dess lånevilkor föreslagna lindringen.

Häruti instämde *Per Östman* från Westernorrlands, *Anders Andersson* från Nerikes, *Lars Gustaf Andersson* och *Josef Smedberg* från Elfsborgs, *Johan Henriksson* från Göteborgs samt *Gustaf Bolin* från Upsala län m. fl.

Per Nilsson från Malmöhus län: Oaktadt motionärernas framställning på riksgäldsafdelningen afslogs, anfördes inom utskottet sådana skäl för bifall dertill, och hvilka äfven i utlåtandet finnas intagna, att något afslag icke var möjligt. På grund af dessa skäl yrkar jag äfven nu bifall till utskottets hemställan.

Svante Bergström från Östergötlands län: Jag vill endast gifva tillkänna, att jag yrkar bifall till hvad utskottet i detta utlåtande hemstält, på det att äfven här måtte fattas ett beslut, som öfverensstämmer med hvad ståndet vid öfriga likartade frågor beslutat. Då jag förut förklarat mig emot beviljandet af någon, af utskottet föreslagen, lindring i ett bolags lånevilkor eller annat dylikt, har ståndet det oaktadt alltid lemnat sitt bifall dertill, hvarföre, och då vid sådant förhållande det skulle vara inkonseqvent att afslå denna hemställan, äfven den bör bifallas.

August Danielsson från Norrbottens län: Vid frågans afgörande inom utskottet var jag närvarande samt delade dervid majoritetens åsigter. Ej heller kan det vara med rättvisa och billighet förenligt att afslå hvad i detta utlåtande föreslås, då femtio bönder skulle derigenom ruineras; och kan bonde-ståndet endast genom att bevilja dem tre års räntefrihet å det lån, de af staten bekommit, rädda dem, är det icke oss värdigt att genom ett afslag derå bidraga till deras störtande.

Sven Nilsson: Visserligen förefinnes skilnad på denna och den näst förut behandlade frågan; ty om denna har ansökning blifvit gjord hos Kongl. Maj:t om nådig propositions aflåtande till Rikets Ständer i enahanda syfte som de nu väckta motionerna; men Kongl. Maj:t har ej funnit skäl för vidtagande af en sådan åtgärd. Ifrågavarande framställning om eftergift i lånevilkor har således ett afslag af Kongl. Maj:t, som den förut behandlade saknar; och det anser jag som en väsendtlig skilnad, enär skälen för bifall åtminstone ej kunna vinna i styrka derigenom.

Om jag trodde, att strandegarnes existens berodde på ett bifall till framställningen, skulle jag visst icke mot-

sätta mig den. Men sådant kan jag ej finna förhållandet vara. Vid, med ifrågavarande likartade, företag består vanligen den hufvudsakliga vinsten deri, att sanka egor blifva befriade från vatten, och sjelfva landvinningen brukar mindre afses. Att så varit förhållandet jemväl här, synes af den ene motionärens yttrande; men äfven landvinningen har icke varit obetydlig, då den beräknats till 2,000 tunnland med en kostnad af endast 160 rdr per tunnland. Om en bonde kan få sina egor förökade för ett sådant pris, och det, såsom här, utan att hans onera ökas, anser jag, att han derigenom åtminstone ej bör blifva ruinerad.

Just derföre att man i framtiden ej skall kunna åberopa ett sådant prejudikat, vill jag fortfarande yrka afslag. Jag erinrar mig, att vid sistlidne riksdag åtskilliga likartade frågor uppstodo, men hvilka alla afslogos; och jag minnes deribland särskildt en begäran om mildring i lånevilkor för Knäröds församling till dess kyrkobyggnad. Om någonstädes bevekande omständigheter förefinnas, så var det der, ty kyrkan hade så i grund ramlat, att församlingen för sina utgifter hade endast en ruin och måste börja arbetet på nytt igen. Rikets Ständer, eller åtminstone detta stånd ansåg sig likväl ej böra bevilja någon eftergift, och det förefaller mig besynnerligt, om man nu skulle finna mera skäl att beträda en sådan bana.

Rosenberg: De omständigheter, hvilka enligt mitt förmenande skulle göra förhållandet med denna fråga olika med det, som vid statslånet för Boråsbanans anläggande eger rum, äro ej de, som Sven Nilssson uppgaf, utan de bestå deruti, att Boråsbolaget var försäkradt om statsbidrags erhållande till två tredjedelar af det belopp, hvartill anläggningskostnaden skulle uppgå, då deremot bolaget för sänkning af sjön Weselången endast hade ett bedrägligt kostnadsförslag att rätta sig efter vid deras begäran om statens medverkan vid ifrågavarande sänkningsföretag. Äfven beträffande priset å hvarje tunnland jord, som genom sänkningen skulle förbättras, har Sven Nilsson begått ett misstag, ty enligt hans uppgift skulle det vara endast 160 rdr per tunnland, då det i sjelfva verket är 181 rdr per tunnland. Ej heller må han tro, att denna jord är jemnförlig med den omkring Malmö, hvilken betalas med 4 a 500 rdr per tunnland; för att få berga några skördar å den jord, som här är i fråga, måste stora kostnader och mycket arbete derpå nedläggas. Vid

sådant förhållande, samt då dertill kommer, att detta bolag blifvit genom en statens embetsmans åtgörande bedraget, yrkar jag fortfarande på bifall till hvad utskottet i frågan tillstyrkt.

Sven Nilsson: Jag vill börja der den siste talaren slutade och fästa hans uppmärksamhet derpå, att öfverintendentsembetet godkänt förslaget och ritningen till Knäröds kyrkobygnad, hvadan Knärödsboarne blifvit lika mycket svikne af statens embetsmän i sina beräkningar, som uu ifrågavarande strandegare. Vidkommande skillnaden emellan hans och min uppgift om det belopp, hvarje genom sänkningen vunnet tunnland jord kostar, har den uppkommit derigenom, att han från kostnadssumman 362.000 rdr icke afdragit 30.000 rdr, af enskildt person skänkte och 10.000 rdrs anslag, som af staten erhållits. Frånräknas desse belopp från förstnämnde summa, så blir rätta kostnaden 161 rdr per tunnland. Det är väl sant, att den vunna jorden ej är belägen på Lunds slättbygd eller så god, som den der befintliga, men så är väl också priset några gånger högre för jord på nämnde slättbygd. Medan jag nu varit hemma, har i min ort genom särskilde köp blifvit handlat om jord, visst icke af allrabästa slag, men som dock utan äbyggnad eller stängsel betalts med 500 rdr per tunnland och derutöfver.

Då desse strandegare fått, utom jordförbättring, landvinning för ett sådant pris, som af handlingarne inhämtas, är också uppenbart, att de icke genom företaget ruineras, och hvad skäl man än må anföra för bifall — barmhertighetsverk är det dock icke.

Carl Anders Larsson från Östergötlands län: Då hela affären gäller endast 3.600 rdr för staten, så frågar jag, om det finnes något skäl för ett afslag å utskottets hemställan.

Anders Johan Sanstedt från Jönköpings län jemte flere andra af ståndets ledamöter hördes instämma häruti.

Sven Nilsson: Jag vill blott återkalla i minnet, att det ej är för summan utan för principens skull, som jag yrkat afslag.

Josef Smedberg från Elfsborgs län: Det bör icke förefalla någon underligt, att jordbruket allt mer och mer går under, då representationen försöker att på allt sätt bidraga dertill. Sven Nilssons beräkningar hålla dessutom icke streck, men då det ej är skäl i att tvista med honom, inskränker jag mig till att blott yrka bifall till förevarande utlåtande.

Öfverläggningen förklarades nu vara afslutad, hvarefter, på derom framställd proposition, hvad utskottet i detta utlåtande hemstält, af ståndet *bifölls*.

§ 7.

Vid nu ånyo skedd föredragning *bifölls stats-utskottets utlåtande n:o 104*, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition, angående folkskolelärares pensionering.

§ 8.

Föredrogs ånyo *stats-utskottets memorial n:o 105*, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående grunderna för infanteriets och kavalleriets organisation; om rättighet för den indelta soldaten eller ryttaren till tidigare afsked; samt om arméens vapenöfningar och underofficersbildningen. Med anledning häraf begärde nedannämnde ledamöter ordet och yttrade:

Carl Ifvarsson från Hallands län: Det förefaller mig, som om denna fråga stode i ett så nära sammanhang med den, vid denna riksdag förut behandlade, frågan om förändrade grunder för beväringsinrättningen och för bildande af en landsstorm, att den ej kan bifallas, med mindre vi upphäfva det beslut, ståndet rörande den sistnämnda frågan redan fattat. Det synes också besynnerligt, att utskottet kunnat yttra i sina motiver till förevarande hemställan, att samtliga riksständen vid pröfning af beväringsfrågan fattat sammanstämmande beslut, då densamma åtminstone af bondeståndet afslogs; och om utskottet förklarat, att till följd af trenne riksstånds sammanstämmande beslut i nämnde fråga denna hemställan kunnat ifrågakomma, hade det kommit sanningen närmare. Då nu bondeståndet afslog frågan om förändring i grunderna för beväringsinrättningen och för bildande af en landstorm, hvarmed nu förevarande står i nära sammanhang, så, och då i den skrifvelse, utskottet här föreslagit, båda dessa frågor omnämnas, hvarföre ock ståndet genom ett bifall dertill förklarat, det båda frågorna böra till nästkommande riksdags pröfning framläggas, tror jag, att ett afslag äfven nu bör blifva ståndets beslut.

Många af ståndets ledamöter instämde med Carl Ifvarsson.

Jonas Andersson från Östergötlands län: Jag är af samma tanka som Carl Ifvarsson angående denna fråga.

Den står i nära sammanhang med beväringsfrågan, och har tillkommit just under förutsättning af Rikets Ständers bifall dertill; hvarföre då ståndet ej fann för godt att bifalla Kongl. Maj:ts proposition rörande nämnde fråga, så, ehuru det är troligt, att resultatet blir enahanda, hvilket beslut vi än fatta, bör äfven frågan om infanteriets och kavalleriets organisation för konseqvensens skull afslås.

Carl Johan Johansson från Östergötlands, *Anders Andersson* från Skaraborgs, samt *Gustaf Bolin* från Upsala län m. fl. instämde häruti

Johannes Magnus Lundahl från Skaraborgs län: Instämmande i allo uti hvad föregående talare yttrat, vill jag förklara, att utskottet hade gjort bäst, om det stannat vid det i näst sista sidan af dess motion till förevarande hemställan förekommande »semikolon».

Sven Nilsson från Kristianstads län: I likhet med föregående talare vill äfven jag afslå utskottets hemställan om insändande af en sådan skrifvelse. Behöfves någon reorganisation af vårt landtförsvar, bör den ske i en annan rigtning, än den Kongl. propositionen afser.

Anders Medin från Kronobergs län: Om vi bifalla denna hemställan, hafva vi på samma gång upprifvit vårt beslut i den omnämnda, med denna sammanhängande, frågan om förändring i grunderna för beväringsinrättningen och om landstormen, hvarföre enahanda beslut i denna fråga bör fattas utan afseende på några semikolon eller annat sådant.

Anders Jonsson från Wermlands län: Jag är förekommen af föregående talare och instämmer i deras yrkande på afslag.

Peter Andersson från Blekinge län: Ehuru af samma åsigt i frågan som alla föregående talare, är jag dock mest förekommen af Medin, med hvilken jag instämmer.

Öfverläggningen förklarades nu vara afslutad. Sedan talmannens proposition på bifall blifvit med nej besvarad, blef förevarande utlåtande, efter förnyad proposition, af ståndet *afslaget*.

§ 9.

Föredrogs ånyo och *bifölls stats-utskottets utlåtande n:o 107*, i anledning af motion om ersättning till ätskilliga personer i Wähla by och Björnlunda socken för liden brandskada.

§ 10.

Företogs ånyo till afgörande *stats-utskottets utlåtande n:o 108*, i anledning af väckt förslag, att staten måtte öfvertaga förre lokomotivföraren G. A. Riex ådömd ersättningsskyldighet till personer i följd af den vid Sandsjö jernvägsstation den 23 december 1864 timade olyckshändelse. Under *mom. a)* hade utskottet hemstält, att ofvannämnda, af Anders Medin från Kronobergs län väckta förslag, ej måtte af Rikets Ständer bifallas; och under *mom. b)* att Rikets Ständer måtte i underdånig skrifvelse anhålla, att Kongl. Maj:t måtte låta, på sätt som kan i nåder pröfvas lämpligt, undersöka och utreda huruvida icke särskilda lagstadganden må vara behöfliga, i afseende på statens och enskilda jernvägsbolags skyldighet, att i händelse af olycksfall vid jernvägstrafiken, utbetala ersättningar för skada å person eller egendom.

Med anledning häraf begärdes ordet af och yttrade:

Carl Anders Larsson från Östergötlands län: Jag kan ej förmoda, att ståndet vill bifalla båda momenten, för min del vill jag ej bifalla, hvad utskottet under momentet b, hemstält.

Medin: Då min motion ändock vunnit sympati för sig har jag icke något emot att bifalla hvad utskottet i detta utlåtande föreslagit.

Carl Ifvarsson från Hallands län: Då båda momenten stå i nära sammanhang med hvarandra, tror jag, att skäl finnes för bifall till dem båda.

Carl Anders Larsson: Jag kan ej inse, att någon undantagslag behöfs derom, huru skada vid olyckshändelser å jernvägarne bör ersättas, då redan i allmänna lagen finnas derå tillämpliga stadganden. Åtminstone kan frågan derom anstå till nästa riksdag.

Häruti instämde *Peter Andersson* från Blekinge, *Sven Rosenberg* från Kristianstads samt *Johan Bergström* från Kopparbergs län.

Medin: Jag kan ej, såsom Larsson, finna det vara olämpligt, att Kongl. Maj:t tager frågan i öfvervägande; och då det är obilligt, att en menniska skall mista lif och lemmar utan någon ersättning från statens eller jernvägsstyrelsens sida, yrkar jag bifall äfven å mom. b.

Anders Johan Sandstedt från Jönköpings län instämde häruti.

Per Nilsson från Malmöhus län: Jag kan ej finna någon skada ligga deruti, att äfven utskottets skrifvelseförslag under momentet b) bifalles. Det är nödvändigt att få frågan utredd, och finnas då tillämpliga lagstadganden förut, inser regeringen nog det; hvarom icke, behöfvas sådana ju förr desto hellre.

Med Per Nilsson instämde *Johannes Andersson* från Elfsborgs, *Anders Gudmundsson* från Hallands, *Carl Johan Johansson* från Östergötlands samt *Per Tjernlund* från Westernorrlands län.

Jonas Andersson från Östergötlands län: Af rättegångar hafva vi redan vunnit den erfarenheten, att något tydligt lagstadgande om, huru skada vid olyckstillfällen å jernvägarne bör ersättas, icke för närvarande finnes, hvarföre en undersökning härom till nästa riksdag är högst nödvändig. Då jag öfverlemnar mig sjelf åt lokomotivförarens större eller mindre skicklighet, så, och då jag ej sjelf får pröfva densamma, är det af nöden, att en lag stiftas, hvarigenom jernvägsstyrelserna åläggas en noggrannare pröfning i nämnde hänseende och hvarigenom skadeersättning vid olyckstillfällen bestämmes.

Per Persson från Wermlands län instämde.

Carl Ifvarsson: Om, såsom Larsson påstår, någon lag funnes, hvarefter domaren i dessa fall hade att rätta sig, skulle ej heller jag vilja hos Kongl. Maj:t begära någon annan. Skulle emellertid något nu befintligt lagstadgande vara hit hänförligt, skulle det väl vara de lagbestämmelser, som angå skjutsningen; men enligt desamma är husbonde ej ansvarig för den skada, hans dräng genom vårdslöst körande ådrager den resande, lika litet som några andra stadganden finnas, enligt hvilka staten kunde åläggas ersättningsskyldighet vid de fall, då olyckor å dess jernvägar inträffar. Ett sådant stadgande är dock behöfligt här, ännu mera än vid skjuts, då den resande på jernväg ej sjelf får styra eller stiga ur när han vill o. s. v., och då jernvägstjenstemännen tillsättas af jernvägsstyrelsen, bör äfven staten i likhet med enskilda bolag ansvara för den skada, som genom dess underhafvandes förseelser uppstår. På dessa skäl tror jag att vi kunna bifalla ej blott en anhållan till Kongl. Maj:t om frågans utredning, utan äfven en i ämnet kommande proposition.

Häruti förenade sig *Nils Petersson* från Kalmar, *Nils Svensson* från Blekinge, *Anders Persson* från Kristianstads samt *Johannes Andersson* från Göteborgs län.

Per Östman från Westernorrlands län: Det är naturligt, att, allteftersom nya inrättningar uppstå, äfven nya lagstadganden behöfvas, eller att åtminstone de gamla göras tillämpliga äfven på dessa nya förhållanden. Härföre, och då erfarenheten redan visat, att tvister uppstått, huru uti ifrågavarande fall förfaras bör, är det nödvändigt, att en författning, hvarigenom gränserna för hvars och ens rättigheter och skyldigheter vid de tillfällen, hvarom här är fråga, bestämmas, för kommande riksdag framlägges.

Lars Gustaf Andersson från Elfsborgs län delade samma åsigt.

Åke Andersson från Malmöhus län: Jag är hufvudsakligen förekommen af Carl Ifvarsson. Då här endast är fråga om en skrifvelse till Kongl. Maj:t för erhållande af en utredning af frågan, så och då, för den händelse att Kongl. Maj:t ej skulle finna skäl att framlägga någon författning för blifvade riksdag, någon skada ej är skedd, yrkar jag bifall till äfven mom. b).

Carl Johan Leonard Lönnberg från Östergötlands län: Så många talare hafva redan uttalat sig för skrifvelseförslagets bifallande, att jag gerna kunde afstå från ordet. Vi böra ihågkomma, att Riex och ej trafikstyrelsen förklarades skyldig att ersätta den skada, som genom olyckshändelsen vid Sandsjö station uppkom, och då, såsom kändt är, Riex för fattigdom ej kunde utbetala dessa ersättningsbelopp, kan man med skäl fråga, om ej trafikstyrelsen borde varit pligtig att ansvara för den skada, som af en underordnad betjents oförmåga ej kan fyllas.

Sedan öfverläggningen nu förklarats vara afslutad, blef, efter särskilde propositioner derom af *talmannen*, hvad utskottet under såväl mom. a) som mom. b) hemstält, af ståndet *bifallet*.

§ 11.

Föredrogs ånyo *stats-utskottets utlåtande n:o 115*, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition, angående disposition af kronotionden på Gotland för dervarande presterskaps aflöning.

Med anledning häraf uppstod diskussion, derunder följande ledamöter begärde ordet och yttrade:

Carl Johan Leonard Lönnberg från Östergötlands län: Jag nödgas från första stund tillkännagifva, att jag

hyser vissa betänkligheter vid att bifalla detta statsutskottets utlåtande. Det gäller hvarken mer eller mindre än huruvida staten nu skall uppoffra den återstående kronotionden, 1,750 tunnor, för regleringen af presterskapets löner på Gotland, sedan 1834—35 årens ständer redan medgifvit att af hela kronotiondebeloppet, 3,797 tunnor, såsom förläning upplåtes för ändamålet 2,047 tunnor. Det är visserligen sannt, att med undantag af en kort tid under Carl den elftes regering statsverket icke varit i åtnjutande af någon del utaf kronotionden från Gotland, men fråga kan uppstå, om ej, liksom i det öfriga Sverige, den ifrågastälda löneregleringen kan åvägabringas utan en så betydlig uppoffring från statens sida. I förbigående vill jag erinra, hurusom i det s. k. gamla Sverige all kronotionde disponeras af statsverket. Endast det ringa beloppet af s. k. vin- och byggnadssäd samt någon vederlagsspannmål har kronan efterlåtit till kyrkorna och presterskapet. I de förra danska provinserna Skåne, Halland och Blekinge ingår en tredjedel af den från katholska tiden bestämda tionden till statsverket; men på Gotland uppbär kronan, såsom förr är nämndt, ingen tionde, utan allt är uppgifvet till presterskapets aflöning, dock endast 2,047 tunnor för all framtid, resten på behaglig tid.

Anledningen, hvarföre proposition nu blifvit framställd, att till löneregleringen för presterskapet på Gotland skulle definitivt användas äfven den på behaglig tid förlänta spanmålen, 1,750 tunnor, är att söka i det öfvermåttan stora antalet kyrkor på denna ö. Med en befolkning år 1864 af 52,743 menniskor, innefattade Gotland 44 pastorater och 91 socknar med egna kyrkor. Frånräknas nu Wisby, visar sig befolkningen i medeltal utgöra 1,082 innevånare i hvarje pastorat. Endast tre landsförsamlingar egde en folkmängd öfver 1,000 innevånare; flera egde icke 400, ja, till och med ett pastorat omfattade icke ens 300 menniskor.

Man behöfver endast anföra dessa siffror, hvartill motstycke icke kan uppletas i det öfriga Sverige, för att finna, huru en reduktion af socknarnes eller åtminstone pastoratens antal kan vara önskvärd. Sker en sådan reduktion, är äfven säkert, att den redan definitivt anslagna kronotionden blir jemte församlingarnes bidrag fullt tillräcklig för att bestå det nödvändiga presterskapet ett anständigt underhåll. Tänka vi oss ett pastorat med t. ex. 1,000 innebyggare och pastor uppbär i lön 2,500 rdr, men

samma pastorat förenas med ett annat af ungefär samma folkmängd och den nye pastorns lön bestämmes till 3,000 à 3,500 rdr, inses utan svårighet, att församlingarne med större lättnad kunna åstadkomma den sednare lönen än den förra. Efter den norm, som är antagen i mellersta Sverige, är också en befolkning af 2,000 innevånare i ett pastorat ingalunda för hög, der ej särskilda lokala förhållanden, beroende af en oländig och glest befolkad trakt, lägga hinder i vägen.

Äfven för ett ändamålsenligt ordnande af folkskoleväsendet och fattigunderhållet är det gagneligt, att församlingarne icke äro alltför små, såsom man tillfullo insett på fastlandet. Utom Gotland utmärker sig isynnerhet Westergötland för en rikedom af små socknar med ringa folkmängd, — likvisst icke till den grad som Gotland. Men i Westergötland, liksom annorstädes i riket, der ett liknande förhållande eger rum, vidtager man den förnuftiga åtgärden att sammanbygga två eller tre mindre kyrkor till en enda, så fort omständigheterna det medgifva, och man finner sig dermed belåten. Vore gotländingarne icke så konservativa, fasthängde de icke så envist vid förfädrens vanor och åskådningssätt i alla riktningar, hade de långt för detta handlat på samma vis. Och de kunde så hafva gjort med desto mindre svårighet, enär säkerligen ingenstädes i riket materialier för kyrkobyggnad äro öfverallt så nära till hands, som på Gotland.

På nu andragna skäl måste jag afslå detta utlåtande.

Med Lönnberg förenade sig många af ståndets ledamöter.

Johan Persson från Upsala län: Jag instämmer till alla delar med Lönnberg samt anser det icke vara lämpligt, att den nu afgående representationen befattar sig med denna vigtiga fråga.

Jonas Andersson från Östergötlands län: Äfven jag inskränker mig till att instämma uti Lönnbergs yttrande samt yrkar på de af honom och i reservationen mot utlåtandet anförda skäl afslag.

Petter Larsson från Gotlands län: Jag medger visserligen, att bifall till hvad utskottet i detta utlåtande föreslagit, kan synas innebära en fördel för Gotland framför rikets öfriga provinser, men jag tror å andra sidan, att man ej kan med skäl afslå detsamma. På Gotland finnas en mängd kyrkor och små socknar, till följd hvaraf Gotland i detta hänseende ej är jemnförligt med det öfriga Sverige, och ett sammanslående af två eller tre pastorater

till ett, hvilket förordats af en talare, i hvilket fall ifrågavarande tionde ej skulle till presterskapets löneregler ing erfordras, är ej lätt att genomföra samt dessutom olämpligt, då en del af kyrkorna, ehuru samtliga utmärkt vackra och af högt konstvärde, derigenom skulle förstöras. Man har sagt, att kyrkobyggnader kunna lättare utföras på Gotland än på andra ställen i riket. Jag känner ej, på hvilka skäl man kan påstå sådant; men ett besynnerligt skäl är det för ett afslag här, eller att genom denna ringa svårighet för kyrkors uppförande, pastoraternas sammanslående skulle gå för sig lättare än vanligt, då ståndet förut förklarat, att en skrifvelse till Kongl. Maj:t om mindre pastorats sammanslående i öfriga Sverige vore olämplig.

Dessutom har man fästat sig vid den fördel, Gotland genom den på behaglig tid till presterskapets aflöning upplåtna kronotiondens definitiva anslående till nämnda ändamål skulle vinna. Äfven om fördelen deraf skulle vara någon, har Gotland ej, liksom rikets öfriga provinser fått millioner till vägförbättringar, vattenaftappningar m. fl. andra företag; och, ehuru jag ej missunnar dem, som blifvit delaktiga deraf, dessa summor, hoppas jag dock, att representanterne från dessa orter ej må missunna Gotland denna lilla fördel, helst frågan ej gäller något nytt anslag, utan endast rättighet att få behålla, hvad det förut haft.

Jag yrkar således, att ståndet måtte bifalla, hvad utskottet i förevarande utlåtande yttrat och hemstält.

Hans Hægermark från Gefleborgs län: Då jag varit närvarande vid frågans afgörande i utskottet, har jag begärt ordet för att lemna den upplysningen, att der endast en röst, nemligen reservantens, höjde sig för afslag å Kongl. Maj:ts proposition. I öfrigt önskar jag, att ståndet ville bifalla utskottets hemställan.

Jonas Andersson: På utskottsafdelningen deltog jag i frågans förberedning, och der rådde på långt när ej sådan enighet, som enligt nästföregående talares utsago, vid afgörandet inom utskottsplenum egde rum. En del ledamöter och ibland dem äfven jag delade reservanternes åsigter, medan en annan del åter yttrade sig för bifall till den kungliga propositionen.

På Gotland finnes en otrolig mängd kyrkor; deras antal står icke i proportionerligt förhållande till folkmängden, och jag vet icke på fastlandet något motsvarande i den vägen; men vid regleringen af presterskapets löner bör äfven afseende fästas derpå, och en prest, i hvars församling endast finnas ett par hundra innevånare, ej tilldelas så stor lön som den, i hvars församling ett par tusen menniskor bo, bör hafva. Dessutom är det ej Gotlands allmoge utan dess presterskap, som utskottet, genom denna sin hemställan, ser till godo, hvarföre jag ännu en gång förklarar, att ett bifall till detta utlåtande åtminstone för närvarande ej är lämpligt.

Per Östman från Westernorrlands län: Det är sannt, som Peter Larsson förklarat, att Gotland ej i likhet med det öfriga Sverige hugnats med några betydligare statsanslag; och då det nu vore ett lämpligt tillfälle att genom ifrågavarande kronotiondes öfverlemnande godtgöra denna provins till någon del derför, som dessutom i dess nationalbeväring har ett tryckande onus, vill jag bifalla utskottets förslag.

Häruti instämde *Anders Medin* från Kronobergs län.

Per Nilsson från Malmöhus län: Då Gotland ännu lydde under danska kronan, var kronotionden, oaktadt Christian den tredjes reduktion, anslagen till dess presterskaps aflöning; och detta fortfor ända till 1694, då den genom Carl den elftes reduktion, ehuru provinsen vid afträdandet till Sverige försäkrades om bibehållande af sina fri- och rättigheter, återgick till kronan. Om ett år återlemnades den likväl till samma ändamål, hvartill den förut användts, och det skulle för allmogen medföra stora olägenheter, om den nu åter indroges till kronan.

Gotland har äfven en mängd kyrkor af stort värde, byggda under den tid provinsen stod i sin glans, och det skulle blifva särdeles betungande att behöfva nedrifva dem, för att uppbyggas på andra ställen; derföre och då, såsom Hægermark nämnt, endast en röst inom utskottet uppstod mot hvad i propositionen härom äskats, vill jag för min del bifalla utskottets tillstyrkande förslag.

Anders Persson från Kristianstads, *Åke Andersson* och *Nils Olsson* från Malmöhus län m. fl. instämde med Per Nilsson.

Carl Gustaf Sköldberg från Nerikes län: Om frågan gällde borttagande af en fördel för Gotland, skulle jag ej yrka afslag derå; men då ett afslag å förevarande hemställan måste lända Gotland till nytta derigenom, att pastoraten då komma att sammanslås och presternas antal förminskas, samt derföre att kostnaden härför skulle blifva mindre betungande än att aflöna en onödig mängd prester, vill jag påyrka ett sådant beslut. Gotland tyckes mig med sina många prester likna ett munkkloster, och

då ofvannämnde åtgärd på andra ställen vidtagits, måste den också här kunna verkställas, hvarföre jag förenar mig med dem, som vilja afslå någon ytterligare tiondes anvisande till Gotländska presterskapets aflöning.

Lönnberg: Jag vill ännu en gång fästa uppmärksamheten derpå, att om Rikets Ständer afslå detta utlåtande, kronotionden ej derföre tages ifrån Gotland. Af tiondens hela belopp, 3.797 tunnor, äro redan 2 047 tunnor anslagna till aflöning åt presterskapet på Gotland och den närvarande frågan gäller endast, om återstoden, hvilken redan nu af gunst och nåd till samma ändamål användes, må för alltid dertill anslås, eller om ej den ifrågastälda löneregleringen kan, utan denna uppoffring från statens sida, verkställas.

Lika med föregående talare tror äfven jag, att sammanslående af mindre pastorater till ett enda skulle vara af stor fördel för Gotland, och något hinder härför må väl ej ligga i det förhållande, hvars sanning jag medgifver, att många af kyrkorna äro af högt konstvärde, alldenstund de gamla, äfven om nya måste på några ställen uppföras, ej derföre behöfva nedrifvas. Dessutom har en gotlänning förvånats öfver mitt påstående, att kyrkor kunde med mindre möda och kostnad uppföras på Gotland än annorstädes; men skälet derför, hvilket han ej tycktes känna, ligger deruti, att å ingen ort är tillgången på kalksten så god, som på Gotland.

Ännu tror jag icke, att omständigheterna äro så tvingande, att staten bör vidkännas denna uppoffring, utan bör man efterse, om löneregleringen må kunna åvägabringas på ett lämpligare sätt, hvilket, om äfven för det närvarande kostsammare, dock måste medföra betydliga fördelar i framtiden.

Johannes Andersson från Skaraborgs län: Då hemmanen på Gotland förut äro hårdt beskattade och då härtill kommer, att denna provins ej såsom andra hugnats med några statsanslag till andra ändamål, vill jag för min del bifalla denna utskottets hemställan.

Ludvig Norrby från Gotlands län: Jag kan icke se någon hjelp för Gotland deri, att man afslår detta utlåtande. Man säger, att det är för många prester på Gotland; men om några af desse befattningar skulle indragas, måste äfven kyrkornas antal reduceras, och om då halfva antalet kyrkor indragas, måste de återstående kyrkorne tillbyggas så mycket, att de lemna dubbelt så stort utrymme, som förut. Men att så mycket tillbygga en kyrka, lärer efter min tanke ej låta sig göra, med mindre än att den nedrifves och uppbygges på nytt, hvilket jag icke tror, att Gotlands befolkning är i stånd att bekosta. Häri ligger ett bland de vigtigaste skälen, som tala för bifall, till hvad utskottet i detta utlåtande föreslagit.

En talare har sagt, att det är lätt att bygga kyrkor på Gotland, emedan kalksten skulle finnas på stället; men jag får upplysa derom, att kalkstenen icke ligger uppbruten på byggnadsplatsen, utan att den måste till hvarje byggnad sprängas, vid hvilket förhållande denna förmån är gemensam för fastlandet, dit byggnadsmateriel, äfven om den icke finnes att tillgå på stället, dock åtminstone ej behöfver hämtas från Gotland.

Samme talare yttrade, att, som presterna i små församlingar hafva litet att göra, de äfven borde vara belåtna med mindre lön; men då de likväl måste hafva sin anständiga bergning, kan deraf ej hemtas något skäl för afslag, helst hvarje hemman på Gotland i alla fall får betala lika mycket och kanske mer i tionde, än hemmanen på fastlandet, hvari de ej heller täla någon förhöjning. På dessa skäl, samt då det väl också torde få medgifvas, att Gotland ej får någon del af de många och stora statsanslag, som fastlandet bekommer till jernvägar, sjösänkningar och dylikt, yrkar jag bifall till utskottets ifrågavarande framställning.

Per Nilsson: Det förundrar mig icke, att församlingarnes sammanslående går lätt för sig i Östergötland och annorstädes, der kyrkorna äro af träd; men det är väl klart, att denna åtgärd skall möta större svårigheter på Gotland, hvars tempel äro uppförda af sten i gammal stil. Hvem skulle dessutom underhålla de kyrkor, hvilka, såsom äfven Lönnberg yttrat, skulle qvarstå såsom monumenter? åtminstone lära väl gotländingarne ej gå in på att göra det. Ännu har jag icke hört någon talare uppge giltiga skäl för ett afslag här, hvarföre, och då man bör komma ihåg, att representanterna från detta län, såsom få till antalet och derföre lätt öfverröstade, behöfva understödjas i deras sträfvande för kommittenternas bästa, vill jag fortfarande lemna mitt bifall till ett förslag, hvilket jag ej kan frånkänna billighet och rättvisa.

Johannes Magnus Lundahl från Skaraborgs län: I Westergötland var förut enahanda förhållande i afseende på mängden af kyrkor, som ännu existerar på Gotland; men der har man af många skäl funnit fördelaktigt att sammanslå flere mindre församlingar till en enda, oaktadt kyrkorna,

då trakten är skoglös, varit byggda af sten. Såsom exempel härpå vill jag nämna: Stenstorp och Dimbo pastorat, hvilka förr bestodo af tre socknar hvardera, men nu af blott en, Broddetorps af en socken bestående pastorat, hvilket förr utgjordes af fyra socknar samt Sjögerstads pastorat, i hvilket förut funnos två socknar med hvar sin kyrka jemte många andra, med hvilka så förfarits. Vid en blifvande reglering bör man derföre tillse, att kyrkornas antal, der det är för stort, reduceras, hvilket i främsta rummet gäller om Gotland, hvars halfva vidd ej är större än mången socken i Norrland; och jag tycker, att gotländningarne borde känna sig belåtna med att få, i stället för nuvarande kyffen, ordentliga kyrkor.

Petter Larsson: Om Gotländska kyrkorna voro af samma beskaffenhet som Westergötlands, skulle jag instämma uti hvad Lundahl yttrat; men deremot tror jag, att *en* kyrka på Gotland, såsom verkligt konststycke, är värd lika mycket som alla Westergötlands kyrkor tillsammantagna. Skulle en del af socknarne indragas, och kyrkorne således till en del blifva stående obegagnade, finge väl de, i likhet med Linköpings domkyrka, af staten underhållas.

Per Nilsson: Efter som Lundahl ännu en gång begärt ordet, vill jag fråga honom, om, då socknarne i Westergötland indragits, äfven prester och klockare på samma gång indragits?

Lundahl: Ja! och gotländingarne vill jag ge det rådet, att, då deras kyrkor äro så dyrbara, antingen sälja dem, för att derigenom skaffa sig kapitaler, eller också bryta ner dem och bränna kalk deraf.

Norrby: Jag får upplysa Lundahl derom, att kyrkorna på Gotland äro byggda ej af kalksten utan af huggen sandsten, hvaraf kalk ej lärer lämpligen kunna brännas.

Öfverläggningen förklarades nu vara afslutad. Sedan *talmannens* proposition på bifall blifvit med blandade ja och nej besvarad samt votering begärd, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den som vill bifalla stats-utskottets utlåtande N:o 115 i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående disposition af kronotionden på Gotland för dervarande presterskaps aflöning; röste

Ja;

Den, det icke vill; röste

Nej.

Vinner nej, har bondeståndet afslagit utskottets omförmälda utlåtande.

Sedan voteringen härefter blifvit i vanlig ordning anställd samt voteringssedlarne öppnade, befunnos 27 ledamöter hafva röstat ja och 46 nej, till följd hvaraf förevarande utlåtande var af ståndet *afslaget.*

Emot detta beslut reserverade sig *Ludvig Norrby* och *Peter Larsson* från Gotlands län.

§ 12.

Föredrogs ånyo *bevillnings-utskottets utlåtande n:o 14*, i anledning af erhållen återremiss i vissa delar af betänkandet n:o 8, angående tullbevillningen, dervid ståndet beslöt sålunda:

Utskottets hemställan i *punkten 1*, sid. 2, att borgareståndet ville fatta beslut, rörande tull å salt,

lades till handlingarne.

Med anledning af preste- och bondeståndens särskilda beslut, rörande utskottets, i dess betänkande n:o 8, angående tullbevillningen, sidan 20, gjorda hemställan, att, såsom orden lyda, »hvad i öfrigt angående införseltariffen blifvit yrkadt och föreslaget», mätte lemnas utan afseende, hade utskottet i *punkten 2*, sid. 3, af nu förevarande utlåtande anhållit, att preste- och bondeståndenville öfver allt hvad, som innefattas uti nu ifrågavarande hemställan formligen besluta.

Med anledning häraf begärdes ordet af och yttrade:

Nils Petersson från Kalmar län: Då skäl ej finnas för höjande af tullen å kaffe, såväl brändt som obrändt, äfvensom å till kaffesurogat användbara brända vexter, föreslår jag, att ståndet mätte besluta, det nuvarande tull å dessa varor, 10 öre per skålpund, bibehålles.

Lars Ersson från Södermanlands län: Äfven jag yrkar bibehållande af nuvarande tull å kaffe m. m.

Carl Ifvarsson från Hallands län: Jag tror, att öfver allt, hvad i förevarande hemställan innefattas, beslut måste tagas, hvarföre jag föreslår, att ståndet mätte godkänna, hvad utskottet i hithörande del af dess betänkande n:o 8, angående tullbevillningen, yttrat och hemstält.

Öfverläggningen förklarades vara afslutad; hvarefter, på *talmannens* proposition derom, ståndet fann skäligt *bifalla*, hvad utskottet uti ifrågavarande hänseende i betänkandet n:o 8 yttrat och hemstält.

§ 13.

Föredrogs och *godkändes expeditions-utskottets förslag till Rikets Ständers underdåniga skrifvelse n:o 59*, angående regleringen af utgifterna under riksstatens sjunde hufvudtitel.

§ 14.

Till bordläggning *första gången* anmäldes:

Stats-utskottets memorial:

n:o 117, med förslag till voteringsproposition, i anledning af riksståndens skiljaktiga beslut angående upplåtelse till Göteborgs stad af Elfsborgs kungsladugård med dertill hörande lägenheter;

n:o 118, med förslag till voteringsproposition i anledning af riksståndens skiljaktiga beslut rörande 15:de punkten i stats-utskottets utlåtande n:o 78; och

n:o 119, med förslag till voteringsproposition, i fråga om anvisande af anslag för norra jernvägsstambanans fortsättning.

utlåtanden:

n:o 120, i anledning af motion om beviljande af förlagslån till brandskadade näringsidkare i Carlstad; och

n:o 121, i anledning af motion om låneunderstöd för anläggning af en jernväg mellan Filipstad och nordvestra stambanan.

memorial:

n:o 122, angående anvisande af arfvode för befattningen med tryckta riksdagshandlingars mottagning, vårdande och utdelning;

n:o 123, angående fortfarande understöds beviljande för enke- och pupillkassan vid riksgäldskontoret; och

n:o 124, i anledning af väckt fråga om ökadt anslag till begrafningshjelp och understöd för sterbhusen efter tjenstemän och vaktbetjenter vid riksgäldskontoret.

Sammansatta stats- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets utlåtande n:o 11, i anledning af erhållna återremisser å utskottets betänkande n:o 7, i fråga om förändrade bestämmelser i afseende å upplåtande åt enskilda personer af kronans mark i Norrland och Stora Kopparbergs län. m. m.

Bevillnings-utskottets memorial:

n:o 15, i anledning af verkställda omröstningar, angående ifrågastälda förändringar i föreskrifterna om tullbevillningen; samt

n:o 16, i anledning af verkställd omröstning, angående ifrågastäld förändring i afgiften för bränvins tillverkning.

Samma utskotts betänkande n:o 17, angående tullbestämmelserna för artiklarne bränvin och sprit samt ättika.

Banko-utskottets memorial n:o 30, angående föreskrifterna i 10 artikeln af bankoreglementet, om bankens pappersbruk Tumba.

Sammansatta lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets memorial:

n:o 17, i anledning af återremiss utaf vissa punkter i sammansatta lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets betänkande n:o 1, öfver motioner om ändring af gällande stadganden, angående skyldighet att deltaga i byggnad och underhåll af kyrka, tingshus och häradsfängelse;

n:o 18, i anledning af återremiss utaf två punkter i sammansatta lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets betänkande n:o 4, angående motioner om ett förändradt röstberäkningssätt vid prestval, äfvensom vid tillsättande af folkskolelärare, orgelnist, klockare och annan kyrkobetjening; och

n:o 19, i anledning af riksståndens skiljaktiga beslut vid förehafvande af sammansatta lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets utlåtande n:o 5, öfver Kongl. Maj:ts nådiga proposition, angående förändring i grunderna för beväringsinrättningen, samt om bildande af en landstorm.

Samma utskotts

betänkande n:o 20, i anledning af motion om ändring af 1 mom. i 13 § Kongl. landtmäteri-instruktionen den 6 augusti 1864.

memorial n:o 21, i anledning af riksståndens skiljaktiga beslut vid förehafvande af sammansatta lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets betänkande n:o 7, öfver motioner om rättighet för röstegande i konsistoriella pastorat och sacellanier att begära fjerde prof-predikant; och

betänkande n:o 22, i anledning af motioner angående dels utfärdande af ny skiftesstadga, dels ändringar i nu gällande.

Expeditions-utskottets betänkande n:o 5, i anledning af erhållna återremisser af utskottets förslag till underdånig skrifvelse samt § i riksdagsbeslutet, angående den antagna nya riksdags-ordningen och dermed sammanhängande ändringar i regerings-formen.

§ 15.

Följande, från medstånden ankomna, protokollsutdrag *lades till handlingarne*, nemligen
från höglofliga ridderskapet och adeln n:ris 225—236,
" högvördiga preste-ståndet n:ris 227 och 228, samt
" vällofliga borgare-ståndet n:ris 236—238.

Ståndets ledamöter åtskildes kl. ¾ till 3 e. m.

In fidem

J. Sjöberg.

Den 31 Maj.

Plenum kl. 2 e. m.

§ 1.

Föredrogos hvart efter annat *stats-utskottets* nedannämnde memorial och utlåtanden, nemligen:

memorial n:o 117, med förslag till voteringspropositioner, i anledning af Rikets Ständers skiljaktiga beslut, angående upplåtelse till Göteborgs stad af Elfsborgs kungsladugård med dertill hörande lägenheter;

memorial n:o 118, med förslag till voteringsproposition, i anledning af Rikets Ständers skiljaktiga beslut, rörande 15:de punkten i stats-utskottets utlåtande n:o 78; och

memorial n:o 119, med förslag till voteringsproposition, i fråga om anvisande af anslag för norra jernvägsstambanans fortsättning.

De uti dessa memorial föreslagna voteringspropositioner blefvo, uppå särskilda propositioner af *talmannen*, *godkände*.

utlåtande n:o 120, i anledning af motion om beviljande af förlagslån till brandskadade näringsidkare i Carlstad; och

utlåtande n:o 121, i anledning af motion om låneunderstöd för anläggning af en jernväg emellan Filipstad och nordvestra stambanan.

Efter särskilda framställningar af *talmannen* blefvo dessa tvenne utlåtanden af ståndet *bifallne;* samt

memorial n:o 122, angående anvisande af arvode för befattningen med tryckta riksdagshandlingars mottagning, vårdande och utdelning;

memorial n:o 123, angående fortfarande understöds beviljande för enke- och pupillkassan vid riksgäldskontoret; samt

memorial n:o 124, i anledning af väckt fråga om ökadt anslag till begrafningshjelp och understöd för sterbhusen efter tjenstemän och vaktbetjente vid riksgäldskontoret.

Dessa trenne memorial *biföllos* likaledes.

§ 2.

På flera ledamöters derom framstälda begäran bordlades *andra* gången *sammansatta stats- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets utlåtande n:o 11*, i anledning af erhållna återremisser å utskottets betänkande n:o 7, i fråga om förändrade bestämmelser i afseende å upplåtande åt enskilde personer af kronans mark i Norrland och Stora Kopparbergs län m. m.

§ 3.

Efter föredragning och uppå särskildt framstälda propositioner *lades till handlingarne bevillnings-utskottets memorial:*

n:o 15, i anledning af verkstälda omröstningar, angående ifrågastälda förändringar i föreskrifterna om tullbevillningen; och

n:o 16, i anledning af verkstäld omröstning, angående ifrågastäld förändring i afgiften för bränvinstillverkning.

§ 4.

Föredrogs *bevillnings-utskottets betänkande n:o 17*, angående tullbestämmelserna för artiklarne bränvin och

sprit samt ättika, och blef samma betänkande, efter framställning af *talmannen*, af ståndet *bifallet*.

§ 5.

Föredrogs och *bifölls banko-utskottets memorial n:o 30*, angående föreskrifterna i 10:de artikeln af bankoreglementet om bankens pappersbruk Tumba.

§ 6.

Föredrogs och *lades till handlingarne sammansatta lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets memorial n:o 18*, i anledning af återremiss utaf två punkter i utskottets betänkande n:o 4, angående väckta motioner om förändradt röstberäkningssätt vid prestval, äfvensom vid tillsättande af folkskolelärare, orgelnist, klockare och annan kyrkobetjening; hvaremot, på flera ledamöters derom framstälda begäran, *bordlades andra gången samma utskotts memorial:*

n:o 17, i anledning af återremiss utaf vissa punkter i utskottets betänkande n:o 1, öfver motioner om ändring i gällande stadganden, angående skyldighet att deltaga i byggnad och underhåll af kyrka, prestgård, tingshus och häradsfängelse; och

n:o 19, i anledning af Rikets Ständers skiljaktiga beslut vid förehafvande af utskottets utlåtande n:o 5, öfver Kongl. Maj:ts nådiga proposition. angående förändring i grunderna för beväringsinrättningen samt om bildande af en landstorm; och

betänkande n:o 20, i anledning af motion om ändring af 1 mom. i 13 § Kongl. landtmäteri-instruktionen den 6 augusti 1864.

§ 7.

Vid föredragning af *sammansatta lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets memorial n:o 21*, i anledning af riksståndens skiljaktiga beslut vid förehafvande af utskottets betänkande n:o 7, öfver motioner om rättighet för röstegande i konsistoriella pastorat och sacellanier att begära 4:de profpredikant, beslöt ståndet, uppå hemställan af *Carl Johan Leonard Lönnberg* från Östergötlands och *Sven Rosenberg* från Kristianstads län, att, med *vidblifvande* af sitt vid föredragningen af betänkandet n:o 7

fattade beslut, *godkänna* den i memorialet föreslagna voteringspropositionen.

§ 8.

Efter föredragning *bifölls sammansatta lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets betänkande n:o 22*, i anledning af motioner angående dels utfärdande af ny skiftesstadga, dels ändringar i den nu gällande.

§ 9.

Vid föredragning af *expeditions-utskottets memorial n:o 5*, i anledning af erhållne återremisser af utskottets förslag till underdånig skrifvelse samt § i riksdagsbeslutet angående den antagna nya riksdagsordningen och dermed sammanhängande ärenden i regeringsformen, beslöt ståndet, efter framställning af *talmannen*, att detta memorial skulle på ståndets bord hvila intilldess utskottets förnyade förslag till underdånig skrifvelse och § i riksdagsbeslutet i ämnet hunne till ståndet ankomma och till föredragning förekomma.

§ 10.

På begäran meddelades riksdagsfullmägtigen *Per Engman* från Westernorrlands län fem dagars förlängning i honom förut beviljad tjenstledighet.

Ståndets ledamöter åtskildes kl. ½ 3 e. m.

In fidem

J. Sjöberg.

Den 2 Juni.

Plenum kl 11 f. m.

§ 1.

Det i ståndets plenum den 18 nästlidne april eftermiddagen förda protokoll justerades.

§ 2.

Uppå derom gjord begäran beviljades vice talmannen *Anders Eriksson* från Elfsborgs och *Bälter Sven Ersson* från Kopparbergs län 3 veckors ledighet från riksdagsgöromålen, att beräknas från den 6 i denna månad.

Olof Persson från Gefleborgs län undfick 14 dagars förlängning uti förut erhållen ledighet.

§ 3.

Jemlikt ståndets förut fattade beslut företogs nu val till de elektorer jemte deras suppleanter, hvilka, i enlighet med 98 § regeringsformen och 63 § riksdagsordningen, skola tillika med elektorer från öfrige riksstånden utse den person, som, i stället för expeditionschefen Arendt Dreijer, hvilken under denna riksdag blifvit till justitieombudsmans-suppleant utsedd, men numera är vorden till Kongl. Maj:ts justitiekansler i nåder utnämnd, skall, i de fall nyss åberopade §§ omförmäla, i justitie-ombudsmansembetets utöfning inträda och insättas.

Sedan ståndets ledamöter i behörig ordning blifvit uppropade och aflemnat voteringssedlar, befunnos, vid deras öppnande, följande hafva blifvit utsedde:

till elektorer:

Anders Medin från Kronobergs län med 60 röster,
Anders Söderholtz från Södermanlands län med 59,
Per Östman från Westernorrlands län med 59,
Carl Ifvarsson från Hallands län med 59,
Nils Petersson från Kalmar län med 39,

Carl Casper Nettelbladt från Stockholms län med 34 röster,
Ola Lasson från Kristianstads län med 34,
Johan Eriksson från Jönköpings län med 33,
Carl Johan Johansson från Östergötlands län med 33,
Liss Lars Olsson från Kopparbergs län med 33,
Johan Johansson från Nerikes län med 33 och
Petter Larsson från Gotlands län med 33 röster;

till suppleanter:

Jan Andersson från Kopparbergs län med 39 röster,
Peter Andersson från Blekinge län med 39,
Anders Andersson från Göteborgs län med 38 och
Erik Jonsson från Westmanlands län med 38 röster;
hvarom protokoll genast uppsattes och justerades.

§ 4.

Vid förnyad föredragning af *sammansatta stats- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets utlåtande n:o 11*, i anledning af erhållna återremisser å utskottets betänkande n:o 7, i fråga om förändrade bestämmelser i afseende å upplåtande åt enskilda personer af kronans mark i Norrland och Stora Kopparbergs län m. m., begärdes ordet af nedannämnde ledamöter, hvilka yttrade:

Olof Larsson från Jemtlands län: Såsom af utlåtandet synes, har utskottet icke funnit sig föranlåtet att frångå sitt af tvänne stånd redan godkända yttrande i frågan. Vid sådant förhållande lärer för oss icke återstå annat, än att antingen foga oss efter hvad utskottet sålunda yttrat och hemstält, eller ock vidblifva vårt förut fattade beslut. För min del föreslår jag, att bonde-ståndet måtte, med afslag å utskottets hemställan, godkänna Kongl. Maj:ts nådiga framställning i denna punkt på det sätt: att, med undantag af s. k. renbetesland, sådana trakter af öfverloppsmarkerna i Stora Kopparbergs och de norrländska länen, hvilka erbjuda ringa tillfälle till odling och, till följd af sitt läge i oregelbundna figurer inom och emellan byars och utbrutna hemmans områden, eller annars, till följd af sin särskilda beskaffenhet, icke äro lämpliga att såsom kronoparker bibehållas, måtte, enligt Kongl. Maj:ts beprövande, på grund af sig företeende omständigheter,

antingen, der vissa hemman eller byalag å marken begagna mulbete mot smör-ränta, med dessa hemman för-

enas utan skatteköpeskilling, men med tillökning i hemmanens mantal och ränta, på sätt afvittringsförfattningarne föreskrifva,

eller ock beläggas med skogsränta, på sätt Kongl. förordningen den 28 juni 1775 samt Kongl. brefvet den 5 december 1780 för skattläggningarnes verkställande i Savolax och Karelen föreskrifva, samt åt den högstbjudande under eganderätt försäljas, med förpligtelse för köparen, om marken är mot smörränta upplåten fäbodelägenhet, att lemna innehafvarne deraf ostörda i deras rätt till bete och nödigt bränsle, äfvensom till virkesfångst för hus och hägnader, som för betesrättens begagnande äro behöfliga;

dock att i begge dessa fall de, som blifva enskilde egare af marken, ej annorlunda än till husbehof eller efter utsyning, enligt de här ofvan i fråga om nybyggen och nya skattehemman föreslagna grunder, få begagna derå vexande skog och vara pligtige att, till betäckande af kostnaden för utsyningen, erlägga den afgift, som af Kongl. Maj:t kan i nåder bestämmas.

Då detta förslag innefattar de förändringar, som vi vid frågans föregående behandling ansågo behöfliga, hoppas jag, att ståndets ledamöter måtte gilla detsamma.

Häruti instämde *Per Östman* och *Per Tjernlund* från Westernorrlands samt *Erik Ersson* från Jemtlands län.

Olof Nilsson från Westerbottens län: Då detta utlåtande redan är af tre stånd bifallet, lärer väl icke mycket vara att vidare göra åt saken; men då det likväl är möjligt, att Kongl. Maj:t kan fästa något, om ock ringa, afseende på hvad bonde-ståndet i denna fråga äskar, vill äfven jag förena mig uti Olof Larssons förslag.

Nils Petersson från Kalmar län: Om jag rätt uppfattat hvad utskottet uti förevarande utlåtande yttrat, har bonde-ståndet redan tillförene godkänt sammansatta statssamt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets betänkande n:o 7, med undantag af 2:dra punkten. Huruvida Olof Larssons nu framlagda förslag öfverensstämmer med bondeståndets förut fattade beslut, vet jag icke, men då Kongl. Maj:t synes mig hafva haft skäl för hvad som i den nådiga propositionen blifvit föreslaget, hemställer jag, att ståndet måtte godkänna betänkandet n:o 7 i sin helhet.

Per Olof Hörnfeldt från Westernorrlands län: Då jag icke föreställde mig, att någon af detta stånds ledamöter skulle motsätta sig Olof Larssons förslag, är jag icke beredd att, såsom jag ville och borde, försvara det-

samma, men jag anser mig dock, med anledning af Nils Peterssons yttrande, böra upplysa, att de af Olof Larsson föreslagna förändringarna äro, åtminstone efter mitt förmenande, serdeles nyttiga för landet, ty säkert är, att den, som sett de i Norrland befintliga renbeteslanden, skall finna dem vara af högst ringa värde; och enär de dessutom äro belägna så långt uppåt landet, eller i närheten af fjellen, att eftersyn af de korta tallbuskar, som der växa, skulle förorsaka långt större kostnad, än som motsvarar den med en sådan eftersyn förenade nytta, beder jag, att ståndet måtte lemna Nils Petterssons hemställan utan afseende samt gilla hvad Olof Larsson föreslagit.

Johan Bergström från Kopparbergs län: Då Olof Larssons förslag i det närmaste öfverensstämmer med Kongl. Maj:ts nådiga proposition, förenar jag mig med dem, som vilja antaga detsamma.

Samma åsigt delades af *Johan Persson* från Upsala, *Liss Lars Olsson* från Kopparbergs och *Nils Svensson* från Blekinge län.

Öfverläggningen förklarades afslutad; hvarefter ståndet, som vid behandlingen den 26 nästlidne mars af ofvanomförmälda betänkande n:o 7, återremitterat utskottets uti 2:dra punkten deraf gjorda hemställan, uppå derom af *talmannen* framställd proposition, nu fann skäligt att, med ändring af samma hemställan, besluta på sätt, som följer, nemligen: att, med undantag af s. k. renbetesland, sådana trakter af öfverloppsmarkerne i stora Kopparbergs och de norrländska länen, hvilka erbjuda ringa tillfälle till odling och, till följd af sitt läge i oregelbundna figurer inom och emellan byars och utbrutne hemmans områden, eller annars, till följd af sin särskilda beskaffenhet, icke äro lämplige att såsom kronoparker bibehållas, måtte, enligt Kongl. Maj:ts beprövande, på grund af sig företeende omständigheter,

antingen, der vissa hemman eller byalag å marken begagna mulbete mot smörränta, med dessa hemman förenas utan skatte-köpeskilling, men med tillökning i hemmanens mantal och ränta, på sätt afvittringsförfattningarne föreskrifva,

eller ock beläggas med skogsränta, på sätt Kongl. förordningen den 28 juni 1775 och Kongl. brefvet den 5 december 1780 för skattläggningarnes verkställande i Savolax och Karelen föreskrifva samt åt den högstbjudande under eganderätt försäljas, med förpligtelse för köparen, om marken är mot smör-ränta upptagen fäbodslägenhet,

att lemna innehafvarne deraf ostörda i deras rätt till bete och nödigt bränsle äfvensom till virkesfångst för hus och hägnader, som för betesrättens begagnande äro behöflige; dock att i begge dessa fall de, som blifva enskilde egare af marken, ej må annorlunda, än till husbehof eller efter utsyning, enligt de här ofvan i fråga om nybyggen och nya skattehemman föreslagna grunder, få begagna derä vexande skog och vara pligtige, att till betäckande af kostnaden för utsyningen erlägga den afgift, som af Kongl. Maj:t kan i nåder bestämmas.

§ 5.

Föredrogs ånyo *sammansatta lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets memorial n:o 17*, i anledning af återremiss utaf vissa punkter i sammansatta lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets betänkande n:o 1, öfver väckta motioner om ändring af gällande stadganden, angående skyldighet att deltaga i byggnad och underhåll af kyrka, prestgård, tingshus och häradsfängelse.

Ståndet lät bero vid utskottets i första punkten gjorda anmälan samt biföll hvad utskottet uti andra punkten hemställt.

§ 6.

Vid förnyad föredragning af *sammansatta lag-* samt *allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets memorial n:o 19*, i anledning af riks-ståndens skiljaktiga beslut vid förehafvande af sammansatta lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets utlåtande n:o 5 öfver Kongl. Maj:ts nådiga proposition, angående förändring i grunderna för beväringsinrättningen samt om bildande af en landsstorm, begärde nedannämnde ledamöter ordet och yttrade:

Nils Svensson från Blekinge län: Som jag, då denna fråga här i ståndet behandlades, icke var närvarande, får jag nu tillkännagifva, att jag till alla delar godkänner ståndets förut fattade beslut samt hoppas, att ståndet måtte vidblifva detsamma.

Jonas Andersson från Östergötlands län: I konseqvens med det beslut, som vi förut fattat, hemställer jag, att ståndet måtte afslå inbjudningen och godkänna voteringspropositionen.

Ola Jönsson från Malmöhus län: Af omständigheterna tvingad att icke kunna öfvervara frågans förra behandling, anser jag, som alltid påyrkat, att grundlagen bör hållas i helgd, mig böra i anledning af detta memorial yttra några ord.

Hvad inbjudningen beträffar, är jag ense med dem, som vilja afslå densamma, och hvad frågan i öfrigt angår, anser jag densamma icke vidare kunna komma under pröfning vid denna riksdag.

Ridderskapet och adeln samt preste-ståndet hafva förklarat sig för närvarande icke kunna pröfva och bedöma frågan, utan beslutat att i underdånig skrifvelse anhålla, att Kongl. Maj:t behagade till en kommande riksdags pröfning i sin helhet framlägga denna fråga. Denna skrifvelse lärer väl icke kunna tolkas såsom bifall till den Kongl. propositionen, utan lärer väl böra anses såsom ett uppskofsbeslut. Borgare-ståndet har fattat enahanda beslut med det tillägg, »att Rikets Ständer anse sig icke böra godkänna Kongl. Maj:ts nu afgifna nådiga proposition» och bonde-ståndet har förklarat sig icke kunna bifalla Kongl. Maj:ts nådiga framställning i ämnet.

Vid sådant förhållande kan jag icke annat finna, än att frågan bör anses hafva förfallit, till följd hvaraf jag ock yrkar afslag å voteringspropositionen

Olof Nilsson från Westerbottens, *Per Nilsson* från Kristianstads samt *Peter Andersson* och *Andreas Eskilsson* från Blekinge län instämde.

Talmannen erinrade, att, då tre stånd beslutat underdånig skrifvelses aflåtande, tvisten bör genom votering afgöras; hvarefter diskussionen fortsattes af

Carl Ifvarsson från Hallands län: Ingenting skulle jag heldre hafva önskat, än att frågan kunde på sätt Ola Jönsson påstått, anses hafva förfallit, men då tre stånd beslutat underdånig skrifvelses aflåtande och genom votering måste afgöras hvilketdera ståndets skrifvelse skall anses innefatta Rikets Ständers önskan, tror jag icke, att vi kunna komma längre, än att, med afslag å inbjudningen, godkänna voteringspropositionen.

Ola Jönsson från Malmöhus län: Jag har ingalunda förbisett, att tre stånd beslutat underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t, men då innehållet af de sålunda beslutade skrifvelserna icke utgör svar på Kongl. Maj:ts proposition, anser jag dem icke grundlagsenligt kunna aflåtas och fortfar således uti mitt föregående yrkande.

Jonas Andersson från Östergötlands län: Jemte det jag får tillkännagifva, att jag aldrig kunde föreställa mig, att så långvarig diskussion i denna fråga skulle upp-

stå, vidhäller jag den åsigt, som jag förut uttalat, ty om vi besluta annorlunda, tror jag, att vi handla emot grundlagens föreskrift. Kongl. Maj:t har nemligen framlagt ett förslag och begärt Rikets Ständers yttrande öfver detsamma. Detta yttrande har utfallit olika i de olika stånden och de olika meningar, som sålunda uttalats lära ej kunna sammanjemkas utan genom votering. Utskottets förfarande är således, enligt mitt förmenande, rigtigt, hvarföre jag ännu en gång hemställer, att ståndet mätte afslå inbjudningen och godkänna voteringspropositionen.

Öfverläggningen förklarades nu vara afslutad; hvarefter ståndet, uppå derom af *talmannen* framställd proposition, beslöt, att, med afslag å den gjorda inbjudningen, *godkänna* den af utskottet föreslagna voteringspropositionen.

§ 7.

Föredrogs ånyo och *godkändes lag-* samt *allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets betänkande n:o 20*, i anledning af motion om ändring af 1 mom. i 13 § Kongl. landtmäteri-instruktionen den 6 Augusti 1864.

§ 8.

Till bordläggning *första gången* anmäldes:

Stats-utskottets memorial n:o 126, i anledning af erhållna återremisser å en i memorialet n:o 84 företagen voteringsproposition;

Sammansatta stats-, bevillnings- samt *allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets utlåtande n:o 12*, i anledning af riksständens skiljaktiga beslut beträffande betänkandet n:o 9, angående väckt fråga om restitution af bränvins-tillverknings-afgift vid export till utrikes ort.

Sammansatta stats- och banko-utskottets memorial n:o 13, i anledning af riks-ständens beslut öfver sammansatta stats- och banko-utskottets utlåtande n:o 10, rörande motioner om ändringar i Kongl. förordningen den 26 april 1861, angående en allmän hypotheks-bank m. m. och

n:o 14, angående arfvode för sekreterarebiträde hos sammansatta stats- och banko-utskottet:

Bevillnings-utskottets utlåtande n:o 18, i anledning af återremiss i viss del af utskottets memorial, angående riksståndens skiljaktiga beslut i fråga om tullbevillningen; äfvensom

Sammansatta lag- samt *allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets betänkande n:o 23*, i anledning af motion angående förändrade bestämmelser i fråga om värden af och kontrollen öfver till milda stiftelser anslagna medel.

§ 9.

Nedannämnde från resp. medstånden ankomna protokolls-utdrag föredrogos och lades till handlingarne, nemligen från

höglofliga ridderskapet och adeln n:ris 235 och 236 samt vällofliga borgare-ståndet n:ris 239—246.

Ståndets ledamöter åtskildes kl. ½ 2 e. m.

In fidem

J. Sjöberg.

Den 4 Juni.

Plenum kl. half 2 e. m.

§ 1.

Det vid ståndets sammanträde den 21 sistlidne april e. m. hållna protokoll blef till justering uppläst och godkändt.

§ 2.

Uppå framställd begäran beviljade ståndet ledighet från deltagande i riksdagsärendena åt

Johannes Andersson från Jönköpings län under 3:ne veckors tid, räknad från den 9, och

Carl Gustafsson från Kalmar län under en veckas tid, räknad från den 15, allt innevarande månad;

hvarjemte förlängning af redan beviljad ledighet medgafs åt

Per Eriksson från Gefleborgs län under 14 dagar, samt

Jöns Rundbäck, under en tid af 5 dagar.

§ 3.

Talmannen uppläste följande till ståndet ankomne protokoll:

»År 1866 den 2 juni sammanträdde Rikets höglofliga Ständers valde elektorer för att utse Rikets Ständers justitie-ombudsmans efterträdare efter expeditions-chefen, riddaren af Kongl. nordstjerne-orden herr Arendt Dreijer, hvilken blifvit af Kongl. Maj:t till justitie-canzler utnämnd; och befunnos, efter valsedlarnes öppnande, rösterna hafva utfallit, som följer:

advokat-fiskalen och kommendören Carl Magnus Rydqvist, 23 röster,

expeditions-chefen och riddaren Frans Fabian Huss, 18 röster,

revisions-sekreteraren och riddaren friherre Carl Gustaf Leijonhufvud, 7 röster.

I följd hvaraf och som således ingendera erhållit den i 63 § riksdagsordningen stadgade pluralitet, votering anställdes öfver följande voteringsproposition:

Den, som bifaller att advokat-fiskalen och kommendören Rydqvist skall blifva Rikets Ständers justitie-ombudsmans efterträdare, voterar

Ja;

Den, det ej vill; voterar

Nej.

Vinner nej kommer ny votering att anställas, huruvida den person, hvilken i ordningen näst efter advokat-fiskalen Rydqvist erhållit de flesta rösterne, skall till justitie-ombudsmans efterträdare varda utsedd.

Sedan en voteringssedel blifvit aflagd och förseglad samt de öfriga voteringssedlarne blifvit öppnade och en sedel deraf kasserad, befunnos rösterne hafva utfallit sålunda:

Ja, 24,
Nej, 22.

I följd hvaraf advokatfiskalen Rydqvist förklarades vara till Rikets Ständers justitie-ombudsmans efterträdare utsedd.

Ut supra.

G. F. Liljencrants. *Th. Annerstedt.*
P. Murén. *A. Medin.*

Ordet begärdes härefter af

Carl Anders Larsson från Östergötlands län, hvilken anförde: Som det sätt, hvarpå detta val blifvit förrättadt är helt och hållet stridande mot grundlagen, så kan detsamma, enligt min tanka, på intet sätt af Rikets Ständer godkännas. Förut när man icke kunnat förena sig till den af grundlagen föreskrifna röstpluraliteten, har omröstning verkstälts om hvarje föreslagen person, innan slutresultatet vunnits och således borde äfven nu hafva röstats först om expeditions-chefen Huss och sedan om revisions-sekreteraren friherre Leijonhufvud, men då så icke skett anser jag valförrättningen vara rakt stridande emot grundlagen.

Häruti instämde *Per Tjernlund* från Westernorrlands län m. fl.

Anders Medin från Kronobergs län: Vid valtillfället var nog fråga om huruvida valet borde tillgå på sätt, som skedde, men excellensen G. A. Sparre upplyste, att man vid de senaste 4 riksdagarne gått till väga på samma sätt, då man ansåg att äfven nu borde likaledes förfaras. Advokat-fiskalen Rydqvist erhöll först 23 röster, expeditions-chefen Huss 18 röster och revisions-sekreteraren Leijonhufvud 7 röster, och då således ingen erhållit den i grundlagen stadgade pluralitet, så framställdes proposition på *ja* och *nej* om advokat-fiskalen Rydqvist, som fått de flesta rösterna, och om då nej segrat, så hade ny omröstning blifvit verkstäld om den dernäst i ordningen kommande. Jag anser att valet gått som sig bordt, och att det derför ock bör godkännas.

Carl Ifvarsson från Hallands län: Det kan visserligen synas, som Carl Anders Larsson hade skäl för sin åsigt, att grundlagen fått en knuff vid detta tillfälle, men

sedan jag nu afhört öfverläggningen härom på riddarhuset och närmare begrundat riksdags-ordningens bestämmelser om detta val finner jag att det tillgätt lagligt, såsom det nu blifvit förrättadt. Riksdags-ordningens **63** § lyder sålunda, uti mom. 2, som föreskrifver huru valet bör ske: »Denne Rikets Ständers justitie-ombudsman — — — väljes af Rikets Ständer genom tolf af hvarje stånd särskildt för tillfället nämnda elektorer, hvilka till detta vals förrättande sammanträda samma dag, då de af stånden blifvit utsedde, och skiljes ej åt förr än valet fulländadt är. Desse elektorer skola samfäldt, först medelst slutna sedlar, hvar för sig uppgifva den man, som de anse böra komma under omröstning. Falla dervid rösterna till mer än hälften af de röstande elektorernas antal, på en man vare han behörigen vald. Äro rösterne så delade mellan flere, att en sådan full pluralitet för någon icke äger rum, anställes, med iakttagande af hvad **53** § om lika rösters förekommande stadgar, ny votering med slutna sedlar, till antagande af den, som de flesta rösterna erhållit, eller om han icke antages af den som näst honom utaf de fleste elektorerne blifvit kallad och så vidare. Inträffar den händelsen, att två eller flere personer, öfver hvilka särskildt röstas bör undfätt lika röster, företages först votering om den ordning hvaruti de till omröstning må framställas. Skulle, sedan alla omröstningarne sålunda försiggått, likväl ingen person hafva erhållit den här föreskrifna pluralitet, anställes ny omröstning öfver alla dem, som vid första voteringen blifvit satta i fråga; skolande den, som erhåller de flesta rösterna, utan afseende på rösternas antal, anses behörigen vald» m. m. Andra omröstningen kunde således icke gå ut på något annat, än att *ja* afsåg den, som fätt de flesta rösterna i första voteringen, och *nej* anställande af ny votering, och när denna voteringsproposition utan anmärkning, godkändes, så anser jag det derefter anstälda valet fullt lagligt, oafsedt att den valde icke fätt öfver halfva antalet röster.

Häruti instämde *Jonas Jonasson* från Kronobergs, *Anders Johan Sandstedt* från Jönköpings, *Nils Petersson* från Kalmar, *Josef Smedberg* och *Johan Magnus Björkman* från Elfsborgs, *Johan Johansson* från Nerikes, *Liss Lars Olsson* från Kopparbergs, *Anders Gudmundsson* från Hallands, *Ola Lasson* från Kristianstads, *Peter Andersson* och *Andreas Eskilsson* från Blekinge län.

Svante Bergström från Östergötlands län: Jag är förekommen af Carl Ifvarsson, med hvilken jag instämmer. Uti föreskriften att en sedel skall undantagas ligger ju ett sätt att genast komma till full pluralitet, utan allt för många omröstningar, och hade detta icke varit meningen, så hade man i **63** § aldrig behöft åberopa den **53** §, hvarförutan vid detta tillfälle **24** röster kunnat stanna mot **24**. Nu har deremot den valde fätt **2** rösters pluralitet. Detta är så klart, att någon med sundt förnuft begäfvad icke gerna borde kunna företaga sig att klandra det sätt hvarpå valet blifvit verkställdt. Jag för min del godkänner detsamma och yrkar att förordnande för den valde må i behörig ordning utfärdas.

Per Östman från Westernorrlands län: Jag tillstår det jag anser att valet ej blifvit förrättadt i full öfverensstämmelse med grundlagen, men sedan elektorerne godkändt den framstälda voteringspropositionen, så torde förrättningen icke på annat sätt kunna tolkas, än att advokat-fiskalen Rydqvist verkligen är utsedd till Rikets Ständers justitie-ombudsmans suppleant. Såsom Medin upplyst har man vid flere föregående riksdagar gätt till väga på samma sätt, och flere prejudikater kunna således i detta fall åberopas. Således lärer väl nu icke annat vara att göra än att godkänna valet; kunna Rikets Ständer härom icke åtsämjas, måste väl frågan gå till konstitutions-utskottet, men emellertid har jag icke hört Carl Anders Larsson framställa något yrkande härom.

Carl Anders Larsson: Till en början vill jag gifva tillkänna, det jag alldeles icke känner advokat-fiskalen Rydqvist, så att det alldeles icke är för personens, utan endast och allenast för grundlagens skull, som jag drifver den satsen att valet bör ogillas; men jag kan vid sådant förhållande icke underlåta att uttala min förvåning deröfver, att vära skickligaste lagtolkare, såsom en Carl Ifvarsson, en Svante Bergström, kunna påstå att det nu förrättade valet är enligt med grundlagen. Alldeles klart är ju att i första voteringen en hvar af elektorerne har rätt att uppgifva sin särskilda kandidat, och att, således **48** namn kunna härefter framställas till omröstning, öfver hvilka alla det måste voteras till dess någon fätt **25** röster. — Jag vill ännu en gång påpeka lydelsen af **2** mom. i **63** § riksdags-ordningen, som är af följande lydelse: — — — —

Efter uppläsning häraf fortsatte talaren sålunda: Jag vet sannerligen icke huru man vill hafva ett grundlagsbud tydligare skrifvet än just detta. Man måste rösta öfver alla de föreslagna till dess någon fätt **25** röster, men

först då när en dylik omröstning skett, utan att någon erhållit denna pluralitet, är det tillåtet, att rösta på en gång öfver alla dem, som kommit i fråga, och då blir den utsedd, som erhållit de flesta rösterna, utan afseende på om dessa uppgå till det bestämda antalet af 25. Hvad Bergström nämnde om aflägganden af en förseglad sedel, såsom ett ofelbart medel att erhålla bestämd pluralitet, äger visserligen sin giltighet, men upphäfver alldeles icke den derjemte gifna föreskriften, att omröstning skall ske öfver alla, till dess någon erhåller den föreskrifna pluraliteten af mer än hälften af de röstande elektorernes antal; först då när utrönt är, att icke sådan pluralitet kan tillfalla någon af de personer, som varit i fråga, äga elektorerne grundlagsenlig rätt att, såsom här skett utan iakttagande af nyss omnämnda föreskrift, utse den som erhållit de flesta rösterna, utan afseende på rösternas antal. — Jag har i denna fråga intet personligt intresse att bevaka, utan vill endast se till att grundlagen hålles i helgd, och äfven om man vid föregående riksdagar gått tillväga, på sätt nu skett, utan att någon anmärkning deremot blifvit gjord, så önskar jag att till protokollet nu måtte blifva anmärkt, det jag för min del icke kan gilla ett dylikt förfarande. Sista gången, bonde-ståndet uppträder i denna sin egenskap, höfves det icke ståndet att med tystnad äse den knuff man nu ansett tillbörligt tillfoga grundlagens stadganden och föreskrifter.

Med denne talare instämde *Per Tjernlund* från Westernorrlands, *Olof Larsson* från Jemtlands, *Lars Persson* från Nerikes och *Ola Bosson Olsson* från Kristianstads län m. fl.

Per Olof Hörnfeldt från Westernorrlands län: Jag är förekommen af Carl Anders Larsson och instämmer med honom, samt anser att man ej just behöfver vara så grundlig jurist för att tolka de grundlagens bud hvarom här nu är fråga. Den ofta åberopade 63 § riksdags-ordningen innehåller bland annat: »Skulle, sedan alla omröstningarne sålunda försiggått, likväl ingen person hafva erhållit den här föreskrifna pluralitet, anställes ny omröstning öfver alla dem, som vid första voteringen blifvit satte i fråga»; vid första voteringen voro ifrågasatte herrar Rydqvist, Huss och Leijonhufvud, men vid den slutliga voteringen kom den sistnämnde aldrig under omröstning, och derföre bör, enligt min åsigt, bonde-ståndet aldrig gilla ett val, hvarigenom grundlagen erhållit en så betänklig knuff, som den nu fått.

Olof Olsson i Slängserud och *Nils Andersson* från Wermlands län instämde med denne talare.

Per Nilsson från Malmöhus län: I vår grundlag, då den först stiftades och tillämpades, var den korta och bestämda föreskriften gifven, att ingen ansågs vald utan en pluralitet af 25 röster, men genom en ändring af § vid 1810 års riksdag inflöto de bestämmelser, som nu af Carl Anders Larsson framhållas, såsom af elektorerne försummade. Nu hafva emellertid elektorerne, med Rikets Ständers rätt, förrättat det ifrågavarande valet, hvilket alltså icke är olagligt, om det ock icke kan anses fullt grundlagsenligt; och då riksstånden icke hafva någon pröfningsrätt af elektorernes förfarande, få de senare stå till doms endast inför den allmänna opinionen, ty i annat fall skulle man snart kunna komma derhän, och tillbaka till de tider, då man ställde riksdagsombuden till rätta för deras åtgöranden vid riksdagarne. Ehuru jag, såsom jag nyss nämnde, således icke anser valet vara förrättadt, på det sätt, grundlagen bjuder vill jag dock icke ogilla detsamma, utan önskar att protokollet måtte öfverlemnas till expeditions-utskottet, för uppsättande af förordnande för den valde.

Häruti instämde *Gustaf Bolin* från Upsala, *Anders Jonsson* från Wermlands, samt *Eljas Per Olsson*, *Jan Andersson* och *Anders Andersson* från Kopparbergs län m. fl.

Carl Ifvarsson: Ehuru jag betviflar, att den föregående talaren har rigtigt uppfattat den nu förevarande grundlagsparagrafen, vill jag dock icke till bemötande upptaga hans åsigt, utan har begärt ordet med anledning af Carl Anders Larssons påstående, att röstpluraliteten i detta fall alltid skall bestå af 25 röster. För min del kan jag icke se att pluraliteten behöfver bestå af hvarken 25 eller 20 röster, utan endast och allenast af mer än hälften af de röstande elektorernas antal. Klart är att vid första omröstningen, uti hvilken 48 elektorer deltaga, 25 röster utgöra pluraliteten, men vid en sednare omröstning, då man voterar endast ja och nej och då en sedel blifvit förseglad och aflagd, återstå endast 47 röstande, hvadan i detta fall 24 röster utgöra pluraliteten. Jag vet icke hvarföre man skulle behöfva aflägga en sedel om man alltid behöfde en pluralitet af 25 röster. Jag vill icke bestrida att nuvarande stadgandet i § tillkommit på det sätt Per Nilsson i Espö nyss omnämnde, men jag tror att den tolkning deraf jag nu framstält är riktig, så mycket hellre som man vid flere föregående riksdagar på samma sätt gått till väga.

Af denna anledning anser jag att icke någon ändring bör ske i det gjorda valet.

Anders Medin: Jag är förekommen af Carl Ifvarsson och mig förefaller det klart att när en sedel förseglad aflägges och således endast 47 röstande återstå, 24 röster utgöra bestämd pluralitet. Dessutom upplyses att vid föregående riksdagar man gått till väga på samma sätt som nu skett. Alltså anser jag att elektorerne ingalunda förbisett grundlagens stadgande, och då jag för min del röstat efter öfvertygelse, likaväl som jag förmodar att hvar och en annan af elektorerne gjorde, förmenar jag att vi med lugnt samvete kunna möta den opinionens dom en talare nyss påpekade. Mig förefaller det icke lämpligt att i riksdagens sista stund tala om de knuffar grundlagen härigenom erhållit, denna samma stackars gamla grundlag, som förut erhållit så många örfilar, utan anser jag att det förrättade valet bör förklaras vara lagligt och gällande.

Häruti instämde *Johannes Andersson* och *Johan Eriksson* från Jönköpings län.

Ola Jönsson från Malmöhus län: Jag instämmer med min länskamrat Per Nilsson i Espö uti hvad han i saken anförde. Då emellertid vid det nu förrättade valet en sedel blifvit kasserad, kan fråga uppstå huruvida den blifvit lagligen afgifven eller icke, och härpå beror huruvida den af lagen fordrade pluraliteten är uppnådd eller ej. Då emellertid i alla fall frågan icke är af någon synnerlig vigt och då prejudikater på dess behandling under föregående riksdagar utvisa enahanda förfarande, som nu iakttagits, hemställer jag huruvida vi icke kunna nöja oss med hvad som skett, och för min del godkänner jag det nu förrättade valet.

Häruti instämde *Johannes Andersson* från Elfsborgs och *Anders Persson* från Malmöhus län.

Carl Anders Larsson: Hvad Per Nilsson i Espö nyss nämnde derom, att elektorerne med Rikets Ständers rätt förrätta detta och dylika val, kan jag icke riktigt gilla, ty om elektorerne hafva beslutanderätten, hvarföre sändes då deras protokoll till ständen och hvarföre utfärdar då Rikets Ständer förordnanden för de valde. Jag kan, såsom jag förut nämnt, icke godkänna valet, men jag vill icke afgöra huruvida konstitutions-utskottet eller ständerna ega rättighet att förklara valet ogiltigt eller icke.

Talmannen förklarade att elektorernas protokoll blifvit till riksständen insändt, icke för att af desse godkännas, utan för att aflemnas till expeditions-utskottet.

hvars skyldighet det är att uppsätta förordnande för den valde.

Svante Bergström: Som talmannen nyss yttrade har ståndet icke något vidare att skaffa med elektorernas protokoll, än att öfverlemna detsamma till expeditions-utskottet. Af åtskilliga yttranden, som här blifvit fällde framgår otvetydigt att de, som fått i sitt hufvud att valet icke blifvit grundlagsenligt förrättadt, stödja sig derpå att 25 röster oundgängligen fordras till den af grundlagen bestämda pluraliteten. Desse 25 röster äro dock erforderlige endast vid första voteringen, ty vid alla följande omröstningar kan pluraliteten blifva olika allenast den med en röst öfverstiger antalet af de afgifne och godkända rösterna. Om således 2:ne lika starka partier stå emot hvarandra vid detta val, stanna alltid 24 röster emot 24, men för att undvika det lika röstantalet har man infört stadgandet om den förseglade sedeln, hvarigenom å någondera sidan 23 röstande komma att stå emot 24, som således i detta fall utgöra full pluralitet. Detta är så klart, att en hvar med vanligt menniskoförstånd bör kunna begripa det. Vi vilja nu icke tvista om lämpligheten af detta stadgande i 53 § riksdagsordningen, men vare dermed huru som helst; en sanning är dock, att så länge detta stadgande qvarstår, detsamma ock bör efterlefvas och tillämpas; och Carl Anders Larssons försök att bortresonera giltigheten häraf synes mig på samma gång vara ett försök att kullkasta grundlagens bud. För att sprida något ljus i denna sak vill jag draga fram ett exempel ifrån England, det land som man anser åtnjuta snart sagdt den största frihet i verlden. Der afgöras i allmänhet de flesta frågor medelst nedsättande af en jury, hvars medlemmar rösta icke med slutna sedlar, utan med öppen votering. Juryns medlemmar stängas inom slutna dörrar och få hvarken eld, mat eller dryck förrän deras uppdrag är afslutadt, och då två partier der stå emot två, så beror afgörandet på hvilketdera partiet först kan svälta ut det andra, hvilketdera längst kan hålla ut, ty den som dånar eller först ger sig, han har svikit sitt parti, och detta har alltså tappat sin sak. För att undvika dylika galenskaper hafva vi här infört begagnandet af den förseglade sedeln, och jag hemställer om icke detta bruk eger betydligt företräde framför det af mig nyss omnämnda. Slutligen får jag förnya mitt yrkande att det föredragna protokollet måtte, i och för utfärdande af förordnande för advokatfiskalen Rydqvist, öfverlemnas till expeditionsutskottet.

Carl Johan Svensén från Kalmar län. Om man med eftertanka genomläser det nu ifrågavarande momentet af 63 § riksdagsordningen finner man klart, att, genom det nu förrättade valet, grundlagen erhållit en ganska betänklig knuff, ty sedan vid detta val den första voteringen blifvit i grundlagsenlig form verkställd, har dock vid den derpå följande omröstningen grundlagens föreskrifter icke blifvit iakttagne. Vidare har man påstått, att elektorerne äro höjde öfver stånden och, såsom man synes mena, äfven öfver grundlagen, men en sådan åsigt kan jag aldrig gilla, ty enligt min mening tillhör det ståndet att bedöma elektorernes handlingssätt och, om detta icke befinnes vara enligt grundlagen, torde valet böra underställas konstitutions-utskottets pröfning; hvilken åtgärd jag alltså tager mig friheten härigenom föreslå.

Sven Rosenberg: Att innehållet af den nu ifrågavarande § är sväfvande finner man klart af, bland annat, denna diskussion, som icke gerna kunnat uppkomma, om icke ett stadgande uti § upphäft ett annat och derigenom förorsakat den osäkerhet om meningen, man här sökt göra för sig klar. I likhet med en föregående talare tror jag, att ståndet icke har rätt att döma öfver elektorernas åtgöranden, ty sedan man väl valt ombud, måste man åtnöjas med hvad de lagligen göra och låta, och elektorernas protokoll har inkommit till stånden icke för att underställas deras godkännande, utan för att öfverlemnas till expeditions-utskottet, som har att utfärda förordnande för den valde m. m. Hvad sjelfva hufvudfrågan angår, så tror jag visserligen, att 25 rösters pluralitet erfordras i första voteringen, men att lika hög pluralitet icke erfordras i de efterföljande voteringarna, ty hvarföre skulle man i sådant fall behöfva använda den förseglade sedeln. Utan att derföre ingå i någon pröfning hvarken af den nu valde personen, ej heller af elektorernes rätt att efter sin åsigt tolka grundlagens bud, vill jag vid det nu förrättade valet låta bero.

Häruti instämde *Carl Dahlgren* från Elfsborgs och *Johan Henriksson* från Göteborgs län.

Anders Wilhelm Uhr från Nerikes län: Jag vet icke, hvartill hela denna diskussion skall tjena, då valet nu är förrättadt och riksstånden icke lära ega rättighet att upprifva detsamma. Nog tror jag emellertid, att pluraliteten bör bestå af 25 röster så väl vid den ena som vid den andra voteringen, men jag finner ock att, efter användande af den förseglade sedeln, 24 är mer än hälften af 47. Då jag nu emellertid icke fäster något afseende vid den valde personen och anser frågan i praktiskt hänseende vara af särdeles ringa betydenhet, yrkar jag, att diskussionen måtte afslutas och protokollet öfverlemnas till expeditions-utskottet.

Öfverläggningen förklarades nu vara afslutad, och beslöts, uppå af *talmannen* derom framställd proposition, det skulle expeditions-utskottet, genom utdrag af protokollet, anmodas uppsätta och till riksstånden ingifva förslag till såväl förordnande för den valde, som ock till den underdåniga skrifvelse, som med anledning af berörda val bör till Kongl. Maj:t aflätas.

§ 4.

Föredrogs och *godkändes stats-utskottets memorial n:o 126*, i anledning af erhållna återremisser å en i memorialet n:o 84 föreslagen voteringsproposition.

§ 5.

Vidare föredrogs *sammansatta stats-, bevillnings- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets utlåtande n:o 12*, i anledning af riksståndens skiljaktiga beslut beträffande betänkandet n:o 9, angående väckt fråga om restitution af bränvinstillverkningsafgift vid export till utrikes ort; och fann ståndet skäligt *godkänna* hvad utskottet i detta utlåtandes tvänne punkter föreslagit och hemstält.

§ 6.

Vid nu punktvis skedd föredragning af *sammansatta stats- och banko-utskottets memorial n:o 13*, i anledning af riksståndens beslut öfver samma utlåtande n:o 10, rörande väckta motioner om ändringar i Kongl. förordningen den 26 april 1861, angående en allmän hypotheksbank m. m., *lät ståndet bero* vid utskottets hemställan i *första* punkten, hvaremot utskottets hemställanden i *andra* och *tredje punkterna* af ståndet *godkändes*.

§ 7.

Föredrogs och *godkändes sammansatta stats- och banko-utskottets memorial n:o 14*, angående arfvode för sekreterarebiträde hos detta utskott.

§ 8.

Vid nu skedd föredragning *godkände* ståndet *sammansatta lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets betänkande n:o 23*, i anledning af väckt motion, angående förändrade bestämmelser i fråga om vården af och kontrollen öfver till milda stiftelser anslagna medel.

§ 9.

På derom framställd begäran bordlades *andra* gången *bevillnings-utskottets utlåtande n:o 18*, i anledning af återremiss i viss del af utskottets memorial, angående riksståndens skiljaktiga beslut i fråga om tullbevillningen.

§ 10.

Till bordläggning *första* gången anmäldes:

Expeditions-utskottets förslag till Rikets Ständers underdåniga skrifvelser:

n:o 60, i anledning af väckt fråga om tackjernstiondens upphörande inom bergslag;

n:o 61, angående upphörande af tionde för tillverkning af metaller m. m.;

n:o 62, angående eftergift af kronans rätt till danaarf efter åtskillige personer;

n:o 63, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående ytterligare förlängning i den för uppmuddring af Ystads hamn bestämda arbetstid;

n:o 64, angående ändring i planen för sänkning af Solgen med flera sjöar i Jönköpings län, med bibehållande af dertill beviljadt understöd;

n:o 65, angående förhöjning af räntan å manufakturdiskontens kreditiv i riksbanken; och

n:o 66, angående ändring af 28 kap. 1 § byggningabalken, i fråga om afståndet mellan gästgifvaregårdar.

Stats-utskottets utlåtande n:o 128, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition, i fråga om inlösande af de så kallade frisocknarnes tjenstbarheter till Dylta svafvelbruk;

Sammansatta bevillnings-, lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets betänkande n:o 5, angående vilkoren för försäljning af bränvin och andra brända eller destillerade spirituösa drycker; samt

Lag-utskottets memorial:

n:o 58, i anledning af återremiss af lag-utskottets betänkande n:o 56, öfver väckt motion om ett lagstadgande angående belåning af varor, som af ägaren blifvit under visst vilkor hos annan man eller allmän inrättning i förvar upplagda; och

n:o 59, i anledning af återremiss af lag-utskottets betänkande n:o 57, öfver väckte motioner om förändrad lagstiftning angående panträtt i lös egendom.

§ 11.

Såsom icke erfordrande annan åtgärd *lades till handlingarne* följande från resp. medstånden ankomne protokollsutdrag nemligen:

från ridderskapet och adeln n:ris 237—244 och
» borgareståndet n:ris 253 och 255.

Ståndet åtskiljdes kl. ¼ till 4 e. m.

In fidem

J. Sjöberg.

Den 5 Juni.

Plenum kl. 1 på dagen.

§ 1.

Upplästes till justering och *godkändes* det vid ståndets sammanträde den 28 nästlidne maj, eftermiddagen, förda protokoll.

§ 2.

Efter derom af talmannen nu gjord hemställan beslöt ståndet att, i enlighet med hvad inom hållen talmanskonferens blifvit öfverenskommet, val till ledamöter och sup-

pleanter inom förstärkt lagutskott skulle här inom ståndet försiggå nästkommande Lördag, den 9 i denna månad.

§ 3.

Per Nilsson från Malmöhus län erhöll på begäran ordet och yttrade: Vid förstärkta statsutskottets sednaste sammanträde yppade sig svårighet att erhålla tillräckligt antal ledamöter från detta stånd, och som fara är att samma förhållande kommer att inträffa i morgon afton, då utskottet ånyo sammanträder, hemställer jag huruvida icke ståndet i morgondagens plenum skulle vilja utse ytterligare sex suppleanter till förstärkt stats-utskott.

På proposition af *talmannen* beslöt ståndet att, i enlighet med Per Nilssons hemställan, val af ytterligare sex suppleanter till förstärkt stats-utskott skulle i morgondagens plenum företagas.

Vid ånyo skedd föredragning af *bevillnings-utskottets utlåtande n:o 18*, i anledning af återremiss i viss del af utskottets memorial angående riksståndens skiljaktiga beslut i frågan om tullbevillningen, uppstod diskussion, derunder följande ståndets ledamöter på begäran erhöllo ordet och yttrade:

Svante Bergström från Östergötlands län: Denna fråga, hvilken flera olika gånger förevarit till behandling hos riksständen, har hvarje gång varit föremål för olika beslut här inom ståndet, och ingifver detta mig förhoppning, att bondeståndet äfven nu skall fatta ett med de föregående olika beslut. Det är ock med anledning häraf som jag nu hemställer, att bondeståndet, i enlighet med den utlåtandet vidfogade reservation, ville besluta »att den af Rikets Ständer beslutade tulltaxa jemte underrättelserna till Kongl. Maj:t i underdänighet öfverlemnas, för att i behörig ordning utfärdas»; i hvilket fall den fördel vunnes, att utskottets ursprungliga betänkande i denna sak finge ett afrundadt slut, och jemväl anledningen till den förargelseklippa, som uppstätt till följd af ordalagen i det första betänkandet, undanröjdes; och kunde man då icke heller med skäl säga, att något serskildt partiintresse gjort sig gällande.

Häruti instämnde *Carl Johan Johansson* från Östergötlands, *Johan Magnus Björkman* från Elfsborgs, *Erik Jonsson* från Westmanlands och *Andreas Eskilsson* från Blekinge län.

Ola Jönsson från Malmöhus län: Det är i sanning märkvärdigt att se huru hvarje tillfälle till diskussion af somliga begagnas, äfven i frågor som icke äro mera vigtiga än denna, fast den nu tre olika gånger utgjort föremål för diskussion, och förefaller det mig serdeles förunderligt att man numera ytterligare vill diskutera denna fråga, sedan regeringens förslag i ämnet blifvit af det förstärkta bevillnings-utskottet i det närmaste antaget. Intressant vore det äfven att höra hvilken § i grundlagen man vågar åberopa för att bevisa att icke, då två stånd stadnat mot två, frågor af förevarande beskaffenhet böra anses förfallne. Sedan dessutom ståndet redan godkänt utskottets i memorialet n:o 12 gjorda hemställan, att frågan förfallit, så ser jag icke någon möjlighet att nu, utan inbjudning från utskottet eller någon annan anledning, åter upptaga frågan till behandling för att upprifva sitt förra beslut, och förmodar jag att talmannen svårligen lärer kunna framställa proposition i sådan syftning. Enligt min tanka hafva vi således nu icke annat att göra än att lägga utlåtandet till handlingarna.

Med Ola Jönsson förenade sig *Nils Olsson* och *Jöns Andersson* från Malmöhus län med flera ståndets ledamöter.

Per Nilsson från Malmöhus län: Sedan ståndet redan en gång fattat sitt beslut i saken och hvarken någon inbjudning eller anmälan från utskottet besättigar ståndet att ånyo upptaga frågan till behandling, så anser jag att, hvilka åsigter man än må hysa i sjelfva tullagsstiftningsfrågan, ståndet, såvida det vill undvika att göra sig löjligt, nu icke har annat att i saken åtgöra än att lägga utlåtandet till handlingarna.

Häruti instämde *Johan Persson* från Upsala, *Nils Andersson* och *Olof Olsson* i Olebyn från Wermlands, *Carl Dahlgren* och *Lars Gustaf Andersson* från Elfsborgs samt *Olof Nilsson* från Westerbottens län.

Carl Gustaf Sköldberg från Nerikes län: På de skäl, som af de två sist föregående talarne blifvit anförda, yrkar äfven jag att ifrågavarande utlåtande mätte läggas till handlingarna. Det är visserligen icke orätt att representationen uttalar sina åsigter i fråga om tull-lagstiftningen, men sedan detta nu en gång skett, så kan det vara nog, och bör man icke ständigt återkomma till samma ämne.

Häruti instämde *Olof Olsson* i Slängserud och *Anders Jonsson* från Wermlands län.

Sven Rosenberg från Kristianstads län: Jag kan icke underlåta att uttala min förundran deröfver, att man nu åter vill upprifva detta gamla tvisteämne, om hvilket vi så många gånger talat och voterat. Derest man anser att slutstrofen i betänkandet n:o 8, hade bort qvarstå, så skulle

man icke bifallit utskottets memorial n:o 12, deruti utskottet anmält att, enligt utskottets åsigt, frågan derom dämera förfallit, enär två stånd stadnat mot två; men sedan nu detta en gång skett, så anser jag att vi numera icke hafva annat att göra än att lägga utlåtandet till handlingarna.

Fredrik August Forsbeck från Östergötlands län: Jag måste i sanning bekänna, att det numera verkligen gör mig ondt om denna s. k. »klämm», den vi nu så många gånger jordfästat, att jag önskar att den måtte uppstå till evinnerligt lif. Saken är dock icke att skämta med, ty det gäller helt enkelt vara eller icke vara i fråga om representationens rätt att bestämma rörande tull-lagstiftningen, enär 73 § riksdagsordningen, den Ola Jönsson tyckes ignorera fast den här är tillämplig, uttryckligen föreskrifver att frågor rörande grunderna för bevillningen skola, om två stånd stadna mot två, afgöras i förstärkt bevillningsutskott. Jag påminner mig nogsamt hurusom, då franska traktaten var under behandling här inom ståndet, samt under diskussionen det anmärktes såsom en oegentlighet att regeringen utan ständernas hörande låtit densamma träda i verkställighet, frihandlarne härtill genmälde, det Rikets Ständer sjelfve icke begärt att höras före traktatens afslutande. Det må derföre icke tillvitas representationen såsom ett fel, om den nu gifver regeringen denna fingervisning; hvarföre och på det expeditionsutskottet måtte kunna uppsätta skrifvelse i ämnet, hvilket annars torde blifva svårt nog, jag för min del biträder Svante Bergströms yrkande om bifall till reservationen.

Med Forsbeck förenade sig *Peter Andersson* från Blekinge, *Nils Jansson* från Östergötlands, *Johan Fredrik Fredriksson* från Upsala och *Anders Johan Sandstedt* från Jönköpings län.

Anders Medin från Kronobergs län: Frihandelns försvarare hafva tillbakavisat förste talarens yrkande samt förklarat att det icke skulle vara grundlagsenligt att nu åter upptaga förevarande fråga till behandling, men jag anser dock hvar och en vara berättigad att yttra sina tankar i ämnet, dessa må nu vara för bifall antingen till utlåtandet eller till reservationen. Huruvida proposition på bifall till reservationen kan framställas eller icke, såsom en föregående talare ifrågasatt, lemnar jag derhän, enär detta blir talmannens ensak att afgöra, men deremot vill jag gerna erkänna, att icke mycket numera kan i frågan åtgöras, helst förstärkta bevillnings-utskottet redan slutat sina arbeten. Då imedlertid under nu pågående riksmöte det lyckats frihandlarne att nästan i alla afseenden bereda frihandelssystemet seger, så böra de nu vara nöjde, och icke så häftigt motsätta sig den föreslagna slutstrofen i tullbetänkandet, synnerligast som denna är ganska lämplig och motiverad. Jag förenar mig derföre med dem, hvilka yrkat bifall till reservationen.

Häruti instämde *Carl Johan Kjellman* från Jönköpings län.

Carl Ifvarsson från Hallands län: Derest frågan verkligen stode öppen att derom besluta, så skulle jag i allo instämma i Svante Bergströms yrkande, men sedan nu ståndet engång bifallit utskottets hemställan att frågan må anses förfallen, och någon inbjudning från utskottet, som kunde föranleda beslut å ståndets sida, icke inkommit, så torde frågan svårligen kunna ånyo upptagas till behandling hos ståndet, utan gäller utlåtandet allenast de stånd, som afslagit utskottets sista memorial i ämnet; vid hvilket förhållande bondeståndet, enligt min åsigt, nu icke har annat att göra än att lägga utlåtandet till handlingarna.

Häruti instämde *Per Östman* från Westernorrlands, *Josef Smedberg* från Elfsborgs och *Carl Bernhard Rydström* från Kalmar län.

Sven Nilsson från Kristianstads län: Då bevillningsutskottets första betänkande i ämnet förevar till behandling hos bondeståndet, så påyrkade just frihandlarne ett sådant tillägg till tullbetänkandet, hvarom nu är fråga, men blefvo kullvoterade af motpartiet; nu är det deremot detta sednare, som önskar antagandet af ett dylikt tillägg, hvilket dock om man vore aldrig så böjd derför, numera, enligt min tanka, icke låter sig göra, och torde annan åtgärd för närvarande icke vara att vidtaga än att lägga utlåtandet till handlingarna. I öfrigt och hvad angår den förmenta lämpligheten af det föreslagna tillägget såsom ett medel att på ett passande sätt »afrunda» slutet af tullbetänkandet, så vill jag hänvisa till det sätt, som sistl. riksdag gjorde sig gällande vid behandlingen af tullbetänkandet, deruti anmälan skedde om de af ständerne gjorda tullbestämmelserna utan att dock anhållan framställdes om tulltaxas utfärdande, hvilket ändock försiggick.

Carl Anders Larsson från Östergötlands län: Jag beklagar visserligen, att jag icke kan understödja Bergström i hans begäran om bifall till reservationen, men Bergström är härtill sjelf orsaken, enär han vid behandlingen af utskottets första betänkande i ämnet med hemställan att tulltaxan måtte till Kongl. Maj:t öfverlemnas, för att i *grundlagsenlig* ordning utfärdas, motsatte sig denna hemställan; nu föreslår han, att ståndet skulle, med bifall

till reservationen, besluta, att den underdåniga skrifvelsen må innehålla, att tulltaxan till Kongl. Maj:t öfverlemnas, för att i *behörig* ordning utfärdas. Skilnaden emellan dessa båda uttryck torde dock icke vara särdeles stor, ty utfärdas den i behörig ordning, så får man väl äfven förutsätta att det sker i öfverensstämmelse med grundlagen. Sedan vi nu engång afgjort frågan, så torde vi svårligen kunna ånyo upptaga densamma till behandling, och hemställer jag till Bergström, om icke han skulle vilja låta sig nöja med utlåtandet, och detta så mycket hellre som han, sist frågan förevar, uttryckligen förklarade, det han icke ville rifva upp gamla sår. Då expeditions-utskottets förslag till Rikets Ständers skrifvelse i ämnet till Kongl. Maj:t förekommer till afgörande, blifver det åter tillfälle för Bergström att söka få i skrifvelsen intaget, hvad han möjligen kan anse lämpligt, men för närvarande torde annat icke vara att göra, än att lägga utlåtandet till handlingarne.

Ola Jönsson: Då jag icke räknar mig tillhöra de absoluta frihandlarne, kan jag icke heller taga åt mig Medins yttrande, helst jag dessutom sist jag hade ordet, endast höll mig till det formella i saken. En föregående talare yttrade, att det tillhör bevillnings-utskottet att föreslå grunderna för bevillningens utgörande; detta är visserligen sannt, men deremot kan det icke tillkomma samma utskott att afgifva framställningar, som i sig innefatta en tolkning af grundlagen. Vore detta riktigt, så skulle utskottets första hemställan i förevarande ämne vara att betrakta såsom ett önskningsmål, som, sedan två stånd stannat mot två, för närvarande förfallit. Dessutom har ännu icke någon talare gittat vederlägga mitt påstående att, sedan ståndet bifallit utskottets memorial n:o 12, med hemställan, att frågan om den ofta diskuterade slutstrofen till betänkandet n:o 8 skulle anses förfallen, ståndet numera icke är berättigadt att ånyo företaga frågan till afgörande, möjligen på ett sätt, hvarigenom förra beslutet skulle upprifvas. På sätt Sven Nilsson redan antydt, förekom i tullbetänkandet vid sista riksdagen icke ett enda ord derom, att den af ständerna uppgjorda tulltaxa skulle till Kongl. Maj:t öfverlemnas för att utfärdas, men väl inflöt deri en underdånig begäran, att Kongl. Maj:t måtte låta nedsätta en komité för att utarbeta förslag till ny tulltaxa. Deremot inlade expeditions-utskottet i sitt förslag till underdånig skrifvelse i ämnet till Kongl. Maj:t en mening, utgående derpå, att förslaget till tulltaxan

till Kongl. Maj:t öfverlemnades för att utfärdas. Så kan äfven ske nu; och vidhåller jag således mitt yrkande, att utlåtandet mätte läggas till handlingarne.

Ola Lasson och *Ola Bosson Olsson* från Kristianstads län instämde.

Svante Bergström: Liksom sista gången frågan förevar här, kommer man nu slutligen till expeditions-utskottet och antyder att detta lämpligen kan arrangera saken; jag vederlade ett sådant påstående sist och vill nu icke ytterligare inlåta mig i svaromål härå, helst expeditions-utskottet för närvarande icke har med frågan att göra. Det har blifvit sagdt, att antagandet af mitt förslag skulle i sig innebära en tolkning af grundlagen och att till följd deraf talmannen icke skulle vara berättigad att å ett sådant förslag framställa proposition; detta sednare tillkommer talmannen i sista hand att ensam afgöra, men ståndet för dess del har nu icke annat att afgöra, än att se till, om utskottets sist uttalade åsigt var riktig eller icke, nemligen huruvida frågan om ordningen för utfärdande af tulltaxan verkligen berör grunderna för tullbevillningen, sättet för deras tillämpande eller bevillningens fördelning; så anser icke utskottet, ehuru tankarne inom utskottet voro i detta hänseende temligen delade, hvaremot reservanten mot utskottets förevarande utlåtande hyllar denna åsigt. Antager man nu, att pluralitetens inom utskottet åsigt vore den rätta, så följer äfven deraf, att, sedan två stånd stannat mot två, frågan bör anses vara förfallen; men nu är deremot förhållandet, att frågan verkligen berör grunderna för tullbevillningen, enär det är ett faktum, att regeringen hittills ansett sig berättigad att utan ständernas hörande nedsätta tullafgifterna och äfven begagnat sig af denna förmenta rättighet. För att för framtiden förekomma ett slikt missbruk, hvilket gör för representationen omöjligt att med säkerhet uppgöra tullbevillningen, har nu omtvistade tillägg blifvit föreslaget. Dessutom förekommer ett annat skäl för bifall till mitt förslag. Sedan nemligen utskottet i sitt betänkande n:o 8 gjort hemställan om det nu omtvistade tillägget, och denna hemställan blifvit bifallen af två stånd och afslagen af två, så har utskottet i sitt memorial n:o 12 förklarat, att, vid berörda förhållande, frågan borde anses såsom förfallen; låta vi nu vid detta förklarande bero, så uttrycker man ju på sätt och vis derigenom, att representationen icke anser sig föranlåten hos regeringen anhålla om utfärdande af tulltaxa, och är det just en dylik oriktig tolkning af stän-

dernas beslut som man nu vill förekomma genom förslaget till ståndet att fatta beslut i öfverensstämmelse med reservantens hemställan. Beträffande påståendet, att, sedan ståndet en gång afgjort frågan, densamma icke, utan inbjudning från utskottet, ånyo kan af ståndet till behandling upptagas, så vill jag allenast erinra derom, att någon inbjudning icke gerna kunde utfärdas af utskottet, enär detsamma hyser den åsigt, att frågan icke berör grunderna för bevillningen och denna åsigt jemväl blifvit af två stånd godkänd. Den omständigheten åter, att bondeståndet godkände utskottets memorial n:o 12, med hemställan, att frågan borde anses förfallen, kan icke utgöra något hinder för utskottet att nu besluta enligt reservantens, af mig biträdda förslag, ty genom nyssnämnde beslut upphäfde ju ståndet sitt beslut vid behandlingen af betänkandet n:o 8, som af ståndet bifölls. Då ståndet således redan en gång upphäft sitt beslut i förevarande ämne, så bör hinder icke möta för att ytterligare en gång fatta beslut, som upphäfver ett föregående. För att undvika tvister nu vid riksdagens snart annalkande slut, har man förmildrat ordalagen i den ifrågasatta slutstrofen. Jemte det jag förklarar, det jag icke vill spilla ett enda ord på besvarande af de personliga anfall, som under diskussionen blifvit riktade mot mig, vill jag erinra ståndet om det vackra i den gamla strofven: "Ack huru ljufligt, när bröder kunna sämjas!"

Rosenberg: Det förundrar mig i sanning att Bergström fortfarande vill vidhålla sitt påstående att frågan om ordningen för utfärdandet af tulltaxan berör grunderna för tullbevillningen, helst sedan utskottet tydligen ädagalagt, att så icke är förhållandet. Någon påminnelse till regeringen om tulltaxas utfärdande är alldeles öfverflödig, ty sådant sker nog bonde-ståndets bön förutan. Rikets Ständer åligger allenast att handlägga sjelfva tulltaxan och bestämma tullafgifterna, och detta har nu redan skett. Vidkommande förebråelsen, att ståndet redan en gång upphäft sitt förut i ämnet fattade beslut, så är icke heller denna på sin plats, ty sedan ståndet till en början, i enlighet med utskottets derom gjorda hemställan, beslutat att tulltaxan skulle till Kongl. Maj:t öfverlemnas för att utfärdas; men vid det förhållande att denna utskottets hemställan bifallits af två och afslagits af två stånd, utskottet i nytt memorial förklarat frågan hafva förfallit, så blef detta memorial af ståndet godkändt. Häri ligger, så vidt jag kan förstå, icke någon motsägelse. Om deremot

bondeståndet nu beslöte i enlighet med Bergströms hemställan så skulle deraf kunna blifva en följd, att ståndet upprefve icke blott sitt eget utan Rikets Ständers beslut i ämnet. Hela den ifrågavarande manövern utgör allenast ett fåfängt försök att drifva igenom en åsigt, som redan blifvit undertryckt; och hoppas jag derföre att ståndet deraf icke låter sig förledas att bifalla utlåtandet, utan lägger detsamma till handlingarna.

Jonas Andersson från Östergötlands län: Derest frågan befunne sig i samma ställning, som vid den tidpunkt, då utskottets första betänkande i ämnet härstädes behandlades, så skulle jag icke hafva något emot att biträda Bergströms åsigt, men då i det skick, frågan nu är, det endast återstår att afgöra om den skall förfalla eller icke anser jag, i likhet med utskottet, att, då två stånd stadnat mot två, densamma bör förfalla. Denna åsigt har bondeståndet förut gillat, och skulle det derföre förefalla besynnerligt om ståndet nu frånträdde densamma och, utan all anledning, upprefve sitt förra beslut. Dessutom ligger det en motsägelse uti att nu bifalla en hemställan, som förut blifvit af ståndet förkastad; och instämmer jag för min del derföre med dem, som vilja lägga utlåtandet till handlingarna.

Nils Petersson från Kalmar län: Då jag förut deltagit i diskussionen angående förevarande ämne, så anser jag mig äfven nu böra yttra några ord. I utskottet biträdde jag nu sist deras åsigt, som ville att i tullbetänkandet skulle inflyta en hemställan i enlighet med reservationen, emedan jag ansåg att det tillkomme utskottet att aflåta ett sådant jemkningsförslag, men detta lyckades icke vinna bifall. Här i ståndet instämmer jag åter med dem, som anse att bondeståndet icke kan upptaga frågan till behandling, utan bör lägga densamma till handlingarna.

Anders Gudmundsson från Hallands län: Jag trodde i sanning icke, att denna fråga åter skulle komma att utgöra föremål för diskussion här inom ståndet, då den redan en gång är afgjord. Ståndet har ju nemligen redan vid ett föregående tillfälle, dervid jag dock icke var närvarande, beslutat att, i enlighet med hvad utskottet hemställt, frågan skulle anses vara förfallen, och synes det mig som ståndet svårligen skulle kunna upphäfva detta sitt beslut; vid hvilket förhållande något annat nu icke torde vara att göra än att lägga utlåtandet till handlingarna.

Svante Bergström: Jag begärde ytterligare ordet allenast för att erinra derom att, derest bondeståndet sista gången vidhållit sitt första beslut i ämnet, så hade vi re-

dan haft tre ständs beslut i saken. Då det nu är troligt att de två stånd, som icke kunde gilla utskottets hemställan i memorialet n:o **12** derom att frågan borde anses förfallen, fortfarande vidhålla denna åsigt, så och för den händelse bondeståndet, genom bifall till reservationen, öfverginge till densamma, skulle tre stånd hafva uttalat sig i sådan syftning och detta således utgöra Rikets Ständers beslut; hvaremot i annat fall nytt uppslag i saken sker då expeditions-utskottets skrifvelseförslag förekommer till behandling. Hvad angår Nils Peterssons yttrande, så förundrar det mig alldeles icke att höra det han nu åter gjort en omsadling, ty alltsedan jultiden har han rörande tullfrågorna ändrat åsigter hvar fjortonde dag. Beträffande slutligen Sven Nilssons hänvisning till frågans behandling sistlidna riksdag, så är det väl sannt att någon dylik slutstrof, hvarom nu tvistas, då icke inlades i tullbetänkandet men ståndet torde ock behaga erinra sig hvilken utgång frågan fick och huru föga regeringen respekterade representationens uttalade åsigter.

Anders Wilhelm Uhr från Nerikes län: På det Bergström må få behålla sista ordet, afstår jag från att vidare yttra mig i ämnet, helst dessutom mina åsigter i denna sak förut äro ståndet bekanta.

Diskussionen förklarades nu vara slutad; hvarpå *talmannen* tillkännagaf att, då frågan om ordningen för utfärdandet af tulltaxan med dertill hörande underrättelser, enligt *talmannens* åsigt, saknade sammanhang med grunderna för tullbevillningen, sättet för deras tillämpande eller bevillningens fördelning, samt i frågan två stånd stadnat mot två, *talmannen* ansåg sig icke kunna framställa proposition på bifall till Bergströms, i öfverensstämmelse med reservationen, gjorda hemställan; och förmodade talmannen att ståndet jemväl skulle dela denna talmannens åsigt.

På framställning af *talmannen* blef härefter *talmannens* nyssberörda propositionsvägran af ståndet *godkänd*; emot hvilket beslut Svante Bergström anmälde sin reservation; och beslöt härefter ståndet, på ytterligare framställning af *talmannen*, att *lägga till handlingarna* utskottets förevarande utlåtande n:o **18**.

§ 5.

Föredrogos ånyo och *godkändes expeditions-utskottets förslag till Rikets Ständers underdåniga skrifvelser till Kongl. Maj:t:*

n:o 60, i anledning af väckt fråga om tackjernstiondes upphörande inom bergslag;

n:o 61, angående upphörande af tionde för tillverkning af metaller m. m.;

n:o 62, angående eftergift af kronans rätt till danaarf efter åtskillige personer;

n:o 63, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående ytterligare förlängning i den för uppmuddring af Ystads hamn bestämda arbetstid;

n:o 64, angående ändring i planen för sänkning af Solgen med flera sjöar i Jönköpings län, med bibehållande af dertill beviljadt understöd;

n:o 65, angående förhöjning af räntan å manufakturdiskontens kreditiv i riksbanken; och

n:o 66, angående ändring i **28** kap. **1** § byggningabalken i fråga om afståndet emellan gästgifvaregårdar.

§ 6.

Föredrogs ånyo och *lades till handlingarna lag-utskottets memorial n:o 58*, i anledning af återremiss af utskottets betänkande n:o **56**, öfver motion om ett lagstadgande angående beläning af varor, som af egaren blifvit under visst vilkor hos annan man eller allmän inrättning i förvar upplagda.

§ 7.

På flere ledamöters begäran *bordlades andra gången: stats-utskottets utlåtande n:o 128*, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition i fråga om inlösande af de så kallade frisocknarnes tjenstbarhet till Dylta svafvelbruk;

sammansatta bevillnings-, lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets betänkande n:o 5, angående vilkoren för försäljning af bränvin och andra brända eller destillerade spirituösa drycker; och

lag-utskottets memorial n:o 59, i anledning af återremiss af utskottets betänkande n:o **57** öfver motioner om förändrad lagstiftning angående panträtt i lösegendom.

§ 8.

På derom gjord begäran beviljade ståndet *Samuel Jons-*

son från Jönköpings län tre veckors förlängning i honom förut meddelad ledighet från riksdagsgöromålen.

Ståndets ledamöter ätskildes kl. ¼ 3 e. m.

In fidem

J. Sjöberg.

Den 6 Juni.

Plenum kl. 10 f. m.

§ 1.

Justerades och *godkändes* protokollet för den 14 sistlidne maj jemte en del af protokollet för den 2 i samma månad.

§ 2.

Jemte det *Andreas Eskilsson* från Blekinge län och *Per Eriksson* från Gefleborgs län förklarade, att de ej komme att begagna sig af dem beviljad ledighet från riksdagsgöromålen, erhölls på begäran sådan ledighet af *Anders Gudmundsson* från Hallands län under trenne veckor från den 10 samt af *Jonas Andersson* från Östergötlands län under 6 dagar från och med den 9 uti innevarande månad.

§ 3.

Jemlikt ståndets i gårdagens plenum fattade beslut företogs nu i vanlig ordning val af ytterligare sex suppleanter i *förstärkt stats-utskott*; och blefvo dervid utsedde:
Anders Wilhelm Uhr från Nerikes län med 46 röster,
Johan Persson från Upsala län med 46,
Olof Olsson i Slängserud från Vermlands län med 46,

Josef Smedberg från Elfsborgs län med 31 röster,
Per Östman från Westernorrlands län med 26, och
Gustaf Jonsson från Kalmar län med 26 röster; hvarom protokoll genast uppsattes och justerades för att i vanlig ordning expedieras.

§ 4.

Föredrogs ånyo och *bifölls stats-utskottets utlåtande n:o 128*, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition, i fråga om inlösande af de så kallade frisocknarnes tjenstbarheter till Dylta svafvelbruk.

§ 5.

Föredrogs ånyo *sammansatta bevillnings-, lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets betänkande n:o 5*, angående vilkoren för försäljning af bränvin och andra brända eller destillerade spirituösa drycker; och blef detta betänkande handlagdt på sätt här nedan förmäles:

Under § 1 hade utskottet afstyrkt bifall dels till kontraktsprosten Palmlunds motion derom, att bränvin ej skulle få säljas till mindre belopp än 30 kannor, och dels till Gustaf Jonssons från Kalmar län motion, att å landet bränvinsförsäljning under 30 kannor icke måtte tillåtas med mindre vederbörande kommunalstyrelse dertill lemnat sitt bifall, hvilket yttrande

bifölls.

Under § 2 hade utskottet afstyrkt bifall till kontraktsprosten Palmlunds förslag, att vid minuthandel med bränvin mindre belopp än en kanna icke måtte få säljas, hvilket jemväl

bifölls.

Utskottets förslag till förändrad redaktion af § 5

bifölls.

Under §§ 8, 10, 12 och 13 hade utskottet till Rikets Ständers bifall hemställt

i afseende å § 8, att ur nämnde §:s 1 mom. orden »före den 15 juni» måtte uteslutas, samt att den uti 2 mom. bränvinsförsäljare i stad medgifna uppsägningstid måtte utsträckas till fjorton dagar från det taxeringskomitéens förrättning blifvit afslutad; hvilken hemställan

bifölls;

i afseende å § 10, att den termin, inom hvilken för-

säljningsrättigheterna i städerna skola utbjudas på auktion, mätte bestämmas till augusti månads utgång, hvilket

bifölls; och

att i *afseende på § 12*, den redaktionsförändring af nämnde § mätte godkännas, bilagda författningsförslaget utvisar, eller att de gästgifverier, hvilka vid den tid, då Kongl. förordningen den 18 januari 1855 blef gällande, egde laglig rättighet till utskänkning ej mätte utan innehafvarens förvällande kunna derifrån skiljas, samt att talan i desse frågor skulle tillkomma endast kommunalnämnd.

Härvid yttrade:

Liss Lars Olsson från Kopparbergs län: Såsom motionär i frågan, hembär jag utskottet min tacksamhet, derföre att utskottet erkänt billigheten och rättvisan af min motion; men jag förundrar mig dock öfver, att detta erkännande ej ledt till ett bättre resultat. Oaktadt hvar och en bör inse det olämpliga deruti, att i en socken med ända till 30.000 innevånare gästgifvaren ensam skall ega att bestämma, huruvida han skall hafva utskänkning af bränvin eller ej, vill jag dock nu i riksdagens sista timma ej yrka någon ändring i utskottets förslag, hvilket jag alltså bifaller.

Efter sålunda slutad öfverläggning blef, efter proposition derom, äfven denna hemställan *bifallen*.

Under § *14* hade utskottet, i anledning af doktor Sandbergs förslag derom, att sista punkten i 14 §:s 1 mom. skulle erhålla följande lydelse: »Kongl. Maj:ts befallningshafvande, *sedan äfven kyrkoherdens utlåtande blifvit infordradt*, fatte deri sitt beslut och gifve det kommunalnämndens ordförande tillkänna», hemställt; att ifrågavarande yrkande måtte lemnas utan afseende.

Denna hemställan *bifölls*.

Under § *15* hade utskottet, med bifall till doktor Sandbergs derom gjorda framställning tillstyrkt, att mom. 2 af denna § måtte ur författningen uteslutas.

Med anledning häraf yttrade:

Carl Ifvarsson från Hallands län: Jag vet icke, om några giltiga skäl finnas för bifall, till hvad utskottet här tillstyrkt. Derigenom att §:s andra moment borttoges, skulle kommunalnämndens magt uti ifrågavarande hänseende inskränkas och följden häraf återigen blifva den, att, i stället för att bränvinsutskänkningen motverkades, skulle den derigenom understödjas. Enligt §:s nuvarande lydelse beror det på kommunalnämnden, att, om utskänkningsrätten blifvit uppsagd eller förverkad, utbjuda ny, utan församlingens hörande; men om dess andra moment borttages, måste rättigheten sökas på annan väg, hvartil åtgår ett helt år; och följden blifva lönnkrögeri i kommunen. Då således resultatet af utskottets förslag blifver just motsatsen, till hvad man velat åstadkomma, samt då jag tror, att kommunalnämnden lämpligen bör ega denna rätt, yrkar jag att ståndet måtte, med afslag å utskottets tillstyrkan, bibehålla § 15 vid sin närvarande lydelse:

Peter Andersson från Blekinge län förklarade sig vara förekommen af Carl Ifvarsson och instämde med honom.

Öfverläggningen var afslutad. Sedan *talmannens* proposition på bifall blifvit med öfvervägande nej besvarad, blef förevarande tillstyrkan af ståndet *afslagen*.

Med anledning af utskottets under § *18* gjorda förslag, att afgiften vid utskänkning af bränvin måtte förhöjas från 40 till 50 öre för hvarje kanna, begärdes ordet af och yttrade:

Anders Medin från Kronobergs län: Det har numera blifvit brukligt, att all inkomst skall tagas ifrån bränneriet. Förut har man ansett 40 öre per kanna i utskänkningsafgift vara mycket, och, ehuru utskottet nu föreslagit förhöjning deraf till 50 öre, kan jag ej finna skäl för att bifalla en sådan förhöjning.

Många af ståndets ledamöter instämde med Medin.

Johan Victor Lundqvist från Skaraborgs län: Ej heller jag kan bifalla den af utskottet här föreslagna förhöjningen. Egentligen skulle det då blifva den fattige eller den, som ej hade råd att köpa ½ kanna bränvin, som finge dyrast betala varan; derföre, samt på de af Medin anförde skäl, yrkar jag afslag å denna hemställan.

Nils Svensson från Blekinge län: Beträffande detta förslag är jag af samma tanke som föregående talare. Utskänkningsafgiften har oupphörligt blifvit ökad, men supandet och lönnkrögeriet har derigenom endast tilltagit. Ett ytterligare skäl för afslag ligger deruti, att desse medel ej rättvist fördelas, då, oaktadt landsbygden konsumerar mest bränvin, största delen af utskänkningsafgiften tillfaller städerna.

Ola Jönsson från Malmöhus län: Lika med föregående talare yrkar jag afslag å förevarande hemställan, ty jag anser, att 60 öre i tillverkningsafgift och 40 öre i utskänkningsafgift är fullt tillräckligt, helst meningen med den här föreslagna förhöjningen synes vara mindre att hämma superiet än att skaffa kommunerna ökade inkomster, hvaraf dock ingen välsignelse kan väntas.

Anders Persson från Kristianstads, *Ola Lasson* och *Anders Persson* från Malmöhus, *Carl Ifvarsson* från Hallands, *Per Tjernlund* från Westernorrlands, *Andreas Eskilsson* från Blekinge samt *Jan Andersson* från Kopparbergs län instämde häruti.

Peter Andersson från Blekinge län: Som ingen talare yrkat bifall till utskottets förslag så vill jag ej förlänga diskussionen, utan endast instämma uti hvad föregående talare yttrat.

Åke Andersson från Malmöhus samt *Per Nilsson* från Kristianstads län förklarade sig vilja afstå från ordet, under instämmande uti de föregående talarnes yttranden.

Öfverläggningen var nu afslutad; och, sedan *talmannens* proposition på bifall till utskottets förslag blifvit med allmänt nej besvarad, blef detsamma, efter förnyad proposition, af ståndet *afslaget*.

Under § *20* hade utskottet hemstält, att Andreas Eskilssons från Blekinge län yrkande, att egare af gästgifveri å landet, för hvilket rättighet till bränvinsutskänkning varit för ett eller flera år uppsagd, måtte vara berättigad att, efter vederbörligen skedd anmälan och mot erläggande af stadgad afgift, för ett följande år åter utöfva sådan rörelse, icke måtte vinna afseende.

Dervid yttrade **Andreas Eskilsson:** Såsom motionär har jag begärt ordet ej för att yrka återremiss, utan för att, då motionen förtjente allt afseende, anhålla, att förevarande hemställan måtte blifva lagd till handlingarne med ogillande.

Efter sålunda slutad öfverläggning blef denna hemställan *bifallen*.

Beträffande § *24* hade utskottet i *punkten 1* hemstält, att särskilda af doktor Sandberg, riksdagsfullmägtigen Gustaf Bjerkander samt herr Henschen väckta förslag, i fråga om bränvinsutskänkningsafgiftens fördelning, ej måtte till någon Rikets Ständers åtgärd föranleda.

Denna hemställan *bifölls*.

Vidare hade utskottet i *punkten 2* under samma § hemstält, att kontraktsprosten Palmlunds, herr Ekerots och Anders Medins från Kronobergs län förslag, att den hushållningssällskaperna i riket tillerkända femtedel af bränvinsminuterings- och utskänkningsafgiften måtte från samtliga länen till statsverket ingå och derefter mellan de särskilda hushållningssällskaperna fördelas i förhållande till folkmängden inom hvart och ett sådant sällskaps distrikt, måtte lemnas utan afseende.

Med anledning häraf begärde nedannämnde ledamöter ordet och yttrade:

Medin: Såsom skäl för sitt afstyrkande af bifall till min motion anför utskottet synnerligast den omständigheten, att densamma vid dess remitterande till utskottet rönte ett starkt motstånd inom detta stånd, och mest af Carl Anders Larsson i ett skriftligt anförande. Detta anförande var dock rigtadt mera mot motionären personligen, än mot hans motion, derföre och då jag anser, att den fördelning af ifrågavarande medel, jag i motionen föreslagit, är rättvis, yrkar jag, jemte bifall dertill, afslag å utskottets hemställan.

Jonas Jonasson från Kronobergs län instämde med Medin.

Ola Jönsson från Malmöhus län: Jag kan ej finna, att ringaste rättvisa finnes i motionen, hvarföre, och då jag äfven tror, att Medin ej menat något allvar dermed, jag yrkar bifall till hvad utskottet hemstält.

Anders Andersson från Göteborgs län var af samma åsigt.

Carl Anders Larsson från Östergötlands län: Jag hade ej ämnat tvista ytterligare med Medin i denna fråga; men med anledning af hans yttrande, att mitt anförande vid motionens remitterande till utskottet var rigtadt mot honom, vill jag påminna honom, att jag straxt i början af nämnde anförande förklarade, att mina anmärkningar icke rigtades mot motionären, utan mot hans hufvudman, hvars ärenden han gått, eller Kronobergs läns Kongl. hushållningssällskap och den ledamot deraf, som vore upphofvet till motionen. Detta har utskottet bland annat såsom skäl för sitt beslut anfört; och finner jag i öfrigt motionen vara särdeles väl besvarad.

Carl Bernhard Rydström från Kalmar län: Då jag nu går att nämna några ord i denna fråga, vill jag för min del hålla mig endast till saken. Jag kan dervid icke underlåta att anmärka, det jag funnit de skäl, utskottet för sitt afslag å motionerna anfört särdeles haltande och sökta. Till en början säger utskottet, "att till den stora skiljaktighet, som i afseende å beloppet af bränvinsförsäljningsafgiften inom de olika länen förefinnas, bidraga, utom en mängd särskilda omständigheter, i ganska väsendtlig mån det sätt, hvarpå bränvinsförsäljningen är inom landet ordnad, den stränghet, som iakttages vid uppskattningen af försäljningsbeloppet och den noggrannhet, hvarmed man söker förebygga en försäljning, hvilken är

antingen alls icke eller ock för lågt beskattad". Utskottet antager här således att strängheten vid uppskattningen m. m. beror på vederbörandes egennytta; men om fördelningen blefve rättvisare och det allmänna intresset höjdt, skulle äfven kontrollen ökas. Vidare säger utskottet, "att de hushållningssällskapsdistrikter, hvilka såsom en oundviklig följd af ymnigare bränvinskonsumtion få vidkännas en mera tryckande fattigvård, må ega rättighet att sjelfve förfoga öfver de större tillgångar, som genom bränvinsförsäljningen i samma län influtit." Detta låter något bättre än förenämnda skäl; men om man antager, att fattigdomen ökas genom större bränvinskonsumtion, borde väl hushållningssällskaperna söka att lindra fattigvården så mycket som möjligt genom att dertill använda en del af dessa medel, hvilket dock ej sker, då de dragas till helt andra ändamål. Längre ned fortsätter utskottet sålunda: "och dessutom torde, om det nu väckta förslaget bifölles, sannolikt enahanda yrkande, i afseende å fördelningen af landstingens andel af bränvinsförsäljningsafgifterna icke länge uteblifva." För min del kan jag ej finna, att ett sådant yrkande innebure någon fara, alldenstund rättvisan fordrar, att äfven landstingens andel i dessa penningar fördelades i förhållande till folkmängden i hvarje län. Slutligen yttrar utskottet: "för sin öfvertygelse, att nu gällande bestämmelser om fördelningen af hushållningssällskapernas andel i meranämnda afgift är mera billig och rättvis, än den af motionärerna föreslagna, har utskottet funnit ett ytterligare stöd i den omständigheten, att under den diskussion, som vid remissen af Anders Medins motion hos bonde-ståndet egde rum, det ifrågavarande förslaget inom nämnde riksstånd, der de särskilda hushållningssällskaperna kunna anses representerade, rönt ett starkt motstånd." Här har utskottet blottat sin fullkomliga brist på skäl för sitt beslut, och vid sådant förhållande är det ej underligt, att representanterna från de orter, hvilka, om motionärernas förslag gått igenom, skulle förlora, vidhållande sina vid remissen af Medins motion uttalade åsigter, fortfarande motsätta sig bifall till den föreslagna nya fördelningen af ifrågavarande medel. Det är visst klart, att hvar och en bör kämpa för den ort, han representerar; men jag hemställer till alla de öfriga, om det är rättvist, att de rikare orterna skola uppbära större andel af dessa medel, än de fattigare länen, såsom Jönköpings, Kronobergs, Norrbottens m. fl. Vid herr Ekerots inom borgare-ståndet i ämnet väckta motion är

bifogad en tabell, utvisande hvilka olika belopp, som tillfalla de olika länen. Deraf inhemtas, att Östergötlands län uppbär i bränvinsförsäljningsafgift 111,660 rdr. Malmöhus län 114,456 rdr 42 öre och Göteborgs län 173,637 rdr 9 öre; men jag frågar, om icke Jemtlands, Norrbottens m. fl. län behöfva lika mycket understöd för sitt jordbruks upphjelpande, som de förut nämnda länen. Huru orättvist nuvarande fördelningssätt dessutom är, synes äfven deraf, att Jemtlands län, ehuru det räknar 67,000 innevånare, i bränvinsförsäljningsafgift uppbär endast 4,668 rdr 85 öre, under det att Upsala län med 96,000 innevånare uppbär 37,031 rdr 34 öre. Vida mera förenligt med billighet och rättvisa är det förslag till meranämnda afgifts fördelning, som motionärerna framlagt, och, ehuru frågan ej kan vid denna riksdag lyckligt lösas, då de öfriga ständen troligen bifalla utskottets beslut, bör dock bondeståndet, på hvars åsigt i frågan utskottet tyckes fästa mycken vigt, uttala sitt ogillande af dess sätt att afgöra motionerna, hvilket torde lända nästkommande riksdag till efterrättelse. I händelse ståndet således vill, med ogillande af utskottets hemställan, bifalla motionärernas förslag, föreslår jag och yrkar, att till 24:de §:s första moment beslutas följande tillägg: "Den hushållningssällskaperna tillkommande del skall från samtliga länen ingå till statsverket och sedan fördelas mellan de särskilda sällskaperna i förhållande till folkmängden inom hvarje sällskaps distrikt."

Häruti förenade sig *Liss Lars Olsson* från Kopparbergs samt *Per Östman* från Westernorrlands län.

Medin: Rydström har tydligt utvecklat frågan och då af den omnämnda tabellen ses, huru orättvist hushållningssällskapernas andel i bränvinsförsäljningsafgiften för närvarande fördelas, förenar jag mig uti det yrkande han afgifvit.

Ola Jönsson nämnde, att det icke kunde vara allvarligt menadt af mig med min motion. Jag tror icke, att någon vill gyckla i en så allvarsam sak, och jag har ej heller tagit entreprenad på väckande af motion i frågan, då jag sjelf är ledamot af det läns hushållningssällskap, hvilket jag tillhör. Om frågan går igenom nu eller vid en kommande riksdag, kan göra detsamma; men det är ej grannlaga att försöka qväsa motionen eller motionären, eller rättvist att, såsom Larsson, förfäkta städernas bästa.

Carl Anders Larsson: Om man vill drifva kommunistiska läror, att den rike med rätt eller orätt skall dela med sig åt den fattige, hade motionerna något skäl

för sig; men jag vill fråga, om det är rättvist, att ett län, hvilket får betala större bränvinsförsäljningsafgift, skall skicka en del deraf till Kronobergs län. Vore äfven alla bördor fördelade efter folkmängden, vore lämpligt, att samma grund toges för fördelningen af denna afgift; men så länge så ej är förhållandet, kan jag ej biträda något sådant förslag, som motionärerna framlagt. Utskottets skäl, ehuru de gendrifvas af Rydström, äro också talande, ty, om ett län skall njuta del i afgiften inom ett annat, skulle det med denna afgift afsedda ändamål, superiets utrotande, motarbetas, derigenom att förstnämnde län, i hopp om bidrag från afgiftens belopp inom det andra, kunde underlåta att med tillbörlig stränghet och kontroll ordna bränvinsförsäljningen inom sitt eget område.

Beträffande Medins yttrande, att han ej väckt ifrågavarande motion till följd af entreprenad, får jag förklara, det jag aldrig påstått något sådant; jag har endast omnämnt, hvilket af honom jemväl i motionen tillkännagifves, att hushållningssällskapet i Kronobergs län vore rätta upphofsmannen till förslagets framkomst. Han sade dessutom någonting, hvaraf en eller annan möjligen skulle kunna förvillas, nemligen att jag skulle förfäkta städernas intresse. Häremot protesterar jag bestämdt, och jag förklarar ännu en gång för alla, att jag strider ej för städernas, utan för landets och jordbrukets bästa. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Sven Nilsson från Kristianstads och *Nils Olsson* från Malmöhus län instämde häruti.

Sven Rosenberg från Kristianstads län: Förekommen af Larsson har jag just ingenting att tillägga till hvad han yttrat. Man har talat om ortintresse. För min del tror jag, att ortintresse gjort sig gällande så väl för som mot motionärernas förslag, men jag anser, att ett lyckligt förhållande råder inom de orter, der bränvinsförsäljningsafgiften uppgår till ringa belopp, hvilket bevisar, att superiet der aftagit, såvidt ej lönnkrögerier florera, då deremot med säkerhet kan antagas, att i de län, der denna afgift uppgår till ett högre belopp, såväl superiet tilltager, som fattigvården blir mera betungande, helst dessa medel ej användas på fattigvården utan till andra ändamål. Om motionärernas förslag nu vunnit Rikets Ständers bifall, hade nästa steg blifvit att besluta, det äfven landstingens andel uti ifrågavarande afgift skulle ingå till statsverket, för att sedermera på länen fördelas efter hvart och ett läns folkmängd. Bättre vore då, att hela afgiften inginge till statsverket, hvarifrån statsanslag af länen i stället kunde erhållas; men förrän så sker, och såsom förslaget nu är framställdt, kan jag ej bifalla annat resultat än det, hvartill utskottet kommit.

Häruti instämde *Lars Gustaf Andersson* samt *Johan Henriksson* från Göteborgs län.

Jonas Andersson från Östergötlands län: Jag har begärt ordet endast för att anhålla, det Rydström ville bättre utreda, hvari den rättvisa han talar om, består. Den har dock af de två siste talarne blifvit tillräckligt belyst, hvarför jag inskränker mig till att instämma med dem, som yrka bifall till utskottets hemställan.

Ola Bosson Olsson från Kristianstads län: Då jag blifvit förekommen af de trenne sista talarne, vill jag endast förklara, att jag biträder det resultat, utskottet kommit till, isynnerhet som jag skattar det län lyckligt, der oftanämnda afgift, och till följd deraf bränvinskonsumtionen, är af ringa betydenhet.

Carl Johan Leonard Lönnberg från Östergötlands län: Det är icke underligt, att den, som fått af denna verldens goda, vill behålla det samt till och med, om möjligt, få ännu mera deraf; men i afseende på förevarande fråga har såväl Medin som hans motståndare förbigått åtskilliga omständigheter, hvilka för en rätt belysning af frågan torde böra uppmärksammas. De hafva fästat sig endast vid det faktum, att bränvinsföljningsafgiften i Östergötlands, Malmöhus och Göteborgs län uppgå till högre belopp, än hvad i de öfriga länen är fallet; men ej tagit i betraktande den omständigheten, att i hvardera af dessa trenne län finnes en större stad; åtminstone inflyter största delen af Östergötlands läns afgift från Norrköping. Inom kort torde äfven folkmängden i Göteborg, Malmö och Norrköping tillvexa så betydligt, att dessa städer ej vidare behöfva ingå i landstingen, och då således hushållningssällskaperna i de län, der dessa städer äro belägna, ej bekomma någon bränvinsförsäljningsafgift derifrån, torde beloppet deraf för länen betydligt reduceras. Om man dessutom jemnför Malmöhus och Kronobergs län med hvarandra dels i afseende å innevånarnes antal och dels i afseende på beloppet af oftanämnde afgift, så visar sig, att i Malmöhus län, med endast dubbelt större folkmängd än Kronobergs län, men med en bränvinsförsäljningsafgift, uppgående till tio gånger större belopp än i nämnde län, supes fem gånger så mycket som i sednare länet.

Skilnaden i sifferbeloppen beror också derpå, att kontrollen å bränvinsförsäljningen är strängare eller slappare; men det är icke skäl att uppmuntra en slapp kontroll, hvilket skulle ske, om fördelningen af ifrågavarande afgift bestämdes på sätt, motionärerna föreslagit. Rättvisast och billigast är nuvarande fördelningssätt, hvarföre, och då i öfrigt jag ej vill upprepa, hvad föregående talare yttrat, jag endast yrkar bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde *Bälter Sven Ersson* från Kopparbergs, *Anders Jonsson* från Wermlands, *Johannes Magnus Lundahl* från Skaraborgs samt *Per Nilsson* från Kristianstads län.

Rydström: Jag väntade verkligen, att representanterna från alla de län, i hvilka bränvinsförsäljningsafgiften uppgår till betydligare belopp, skulle uppträda emot mig, och jag gläder mig, att så ej skett, och att endast representanterne från Skåne och Östergötland förorda bifall till utskottets hemställan. En af dem förklarade, att han ej stridde för städernas utan för jordbrukets intresse. Visserligen, men för jordbruket i vissa provinser, ej för denna modernärings understöd i allmänhet. Man har vidare talat om, huru rättvis den nuvarande fördelningen af ifrågavarande afgift är. Jag kan ej inse, hvari den rättvisan ligger, ty jag känner till, att större delen af norra Kalmar läns innevånare köper sina bränvinsförråd från Östergötland, och jag frågar, om, vid sådant förhållande, det är billigt, att sistnämnde län skall uppbära försäljningsafgiften derför. För ernående af full rättvisa i detta fall, måste man taga reda på, huru mycket bränvin i Linköping och Norrköping afyttras till småländningar. Sådant är likväl ej möjligt, hvarföre, och då i Göteborg, Norrköping och Malmö fattigvården till följd af större bränvinsförsäljning är särdeles tryckande, enda sättet för ernående af rättvisa uti ifrågavarande hänseende är att låta alla medlen inflyta till statsverket och sedan efter folkmängden i hvarje län fördelas. Jag skulle till och med vilja gå in på att hemmantalet lades till grund för fördelningen, alldenstund hushållningssällskapernas andel i afgiften är afsedd att användas till jordbrukets förbättring; men också böra de län, der jordbruket står lägst, hvarest äfven beloppet af nämnde afgift för närvarande är lägst, först och främst ses till godo. Jag vidhåller således mitt förut afgifna yrkande.

Jonas Jonasson från Kronobergs län: Med anledning af Lönnbergs yttrande, att bränvinskonsumtionen inom Kronobergs län är obetydlig, derföre att försäljningsafgiften uppgår till ringa belopp, och att motsatt förhållande råder i Malmöhus län, vill jag upplysa, att detta förhållande har sin grund deri, att, då i förstnämnde län endast finnes en stad, åtminstone Konga och Uppvidinge härader och troligen större delen af länet, som gränsar till Skåne, hemtar sitt bränvin från sistnämnde provins. Jag yrkar derföre afslag å utskottets hemställan samt bifall till motionärernas förslag.

Öfverläggningen förklarades nu vara afslutad. Sedan *talmannens* proposition på bifall till utskottets hemställan blifvit med blandade ja och nej besvarad, samt votering begärts, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill bifalla sammansatta bevillnings-, lagsamt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets uti dess betänkande n:o 5 gjorda hemställan, att Rikets Ständer må lemna utan afseende särskilda inom preste-, borgare- och bondeständen väckta motioner om ändring af § **24**, mom. **1**, uti nu gällande förordning angående vilkoren för försäljning af bränvin m. m. i hvad samma författningsrum angår den åt hushållningssällskaperna i riket anvisade andel af bränvinsförsäljningsafgiften; röste

Ja;

Den, det icke vill; röste

Nej.

Vinner nej, har bondeståndet, i öfverensstämmelse med de uti berörda motioner framställda yrkanden, beslutat, att den hushållningssällskaperna i riket tillerkända femtedel af bränvinsminuterings- och utskänkningsafgiften skall från samtliga länen till statsverket ingå och derefter emellan de särskilda hushållningssällskaperna fördelas i förhållande till folkmängden inom hvart och ett sådant sällskaps distrikt.

Voteringen, härefter i vanlig ordning anställd, utföll med **70** ja mot **18** nej; och hade ståndet således *bifallit* utskottets hemställan.

Beträffande § *24* hade utskottet vidare i *punkten 3* hemställt, att doktor Sandbergs yrkande, om förändrad lydelse af sista punkten uti ifrågavarande §:s **2**:dra mom., icke måtte till någon åtgärd föranleda; hvilken hemställan jemväl *bifölls.*

Utskottets hemställan under §§ *26* och *28*, att herr Henschens förslag om bättre ordnande och omredigering af stadgandena i 26, 27 och 28 §§ af gällande förordning om bränvinsförsäljning, mätte lemnas utan afseende,

bifölls.

Utskottets, beträffande § *27*, gjorda hemställan, dels om bifall till den af utskottet föreslagna förändrade redaktionen af samma §, och dels om underdånig anhållan hos Kongl. Maj:t om vidtagande af sådane förändringar i medicinaltaxorne, som kunde till följd af nyssnämnde förändrade redaktion blifva nödig,

bifölls.

Med anledning af utskottets hemställan, att Rikets Ständer mätte bifalla af utskottet föreslagen förändrad redaktion af § *32*, begärdes ordet af och yttrade:

Sven Nilsson från Kristianstads län: Uttrycket i det nya förslaget till denna § är sväfvande och kan leda till missförstånd, hvarföre jag föreslår, att orden: »angränsande och» mätte ur §:n uteslutas.

Per Olof Hörnfeldt från Westernorrlands län: Det är möjligt, att jag misstager mig, men jag tror, att §:n, enligt dess af utskottet föreslagna lydelse, skulle kunna tolkas derhän, att uti ifrågavarande lokaler försäljning af bränvin till ett belopp af 15 kannor eller derutöfver ej skulle vara tillåtet. Lemnar § rum för en sådan tolkning, vill jag protestera deremot, och då i så fall, det mången gång skulle vara svårt att erhålla bränvin till nämnde belopp, yrka, att ståndet, med afslag å utskottets förslag, mätte besluta, att § skall vid sin nuvarande lydelse bibehållas.

Häruti instämde *Nils Svensson* och *Andreas Eskilsson* från Blekinge, *Nils Petersson* från Kalmar, *Per Tjernlund* från Westernorrlands, *Per Eriksson* och *Erik Ersson* från Gefleborgs, *Nils Andersson* från Wermlands, *Olof Larsson* från Jemtlands samt *Per Persson* från Stockholms län, med flere.

Åke Andersson från Malmöhus län: Jag är förekommen af Hörnfeldt och instämmer uti hvad han yttrat.

Anders Medin från Kronobergs län: Då jag ej kan finna, att utskottet föreslagit någon bättre lydelse af denna § än den nu gällande, vill äfven jag förena mig uti Hörnfeldts yrkande.

Peter Andersson från Blekinge län: Utskottets förslag till §:n är tvetydigt, hvarföre jag i likhet med Hörnfeldt yrkar afslag derå samt bibehållande af §:ns nuvarande lydelse oförändrad.

Fredrik August Forsbeck från Östergötlands län: I utskottet der jag vid frågans afgörande var närvarande, motsatte jag mig intagande af orden: »angränsande och» i texten, emedan jag ansåg, att den enskildes rätt derigenom blef för mycket förnärmad. Genom votering fick också förslaget sin nuvarande lydelse, men som jag lika litet nu, som i utskottet, kan bifalla detsamma, yrkar jag att ståndet, med afslag å utskottets förslag, mätte besluta, att ifrågavarande § 32 skall, i enlighet med herr Falkmans reservation, erhålla följande lydelse: »i öppen salubod för handel med andra varor än bränvin och viner, må bränvin hvarken till afsalu hållas eller utan betalning utdelas.»

Uti detta yrkande förenade sig *Johan Fredrik Fredriksson* från Upsala, *Sven Rosenberg* från Kristianstads, *Johan Henriksson* från Göteborgs, *Carl Wilhelm Eriksson* från Westmanlands samt *Carl Johan Kjellman* från Jönköpings län, med flere.

Olof Nilsson från Westerbottens län: Af det skäl, att orden »angränsande och» kunna tolkas olika af olika domare, yrkar jag afslag å utskottets förslag.

Per Nilsson från Malmöhus län: För min del kan jag ej finna ordställningen i Falkmans reservation bättre eller svårare att misstyda än utskottets förslag; och enligt reservationen skulle äfven vara tillåtet att utdela bränvin i salubod och uppbära betalning derför å ett annat ställe. Emellertid då förändring i §:ns nuvarande lydelse behöfs, helst å många ställen rum, hvarifrån bränvin utdelas, blifvit bredvid salubodarne uppförde, så, ehuru jag medger, att utskottets förslag ej är fullt tydligt, vill jag dock heldre bifalla det än bibehålla det nuvarande stadgandet oförändradt.

Erik Ersson från Gefleborgs län: Då man uppställer en författning, söker man, eget nog, att affatta den i sådana ordalag, som nödvändigt skola misstydas; men enligt min åsigt bör vid ett lagstadgandes förändring frågan göras klarare och ej dunklare, hvarföre, och då jag ej finner sådant vara förhållandet med förevarande förslag, jag yrkar afslag derå jemte bibehållande af §:ns nuvarande lydelse.

Många af ståndets ledamöter instämde med Erik Ersson.

Sedan öfverläggningen nu förklarats vara afslutad samt *talmannens* proposition på bifall blifvit med öfvervägande

nej besvarad, beslöt ståndet, uppå förnyad proposition, att förevarande 32 § skulle vid den lydelse, den i nu gällande författning har, oförändrad bibehållas.

I afseende på § *41* hade utskottet, med anledning af i ämnet väckta motioner inom ridd. och adeln af herr Granfeldt och inom bondeståndet af Jöns Andersson från Malmöhus län, hemställt, att med bibehållande i öfrigt af 1:sta momentets nuvarande lydelse, deri omförmälda böter mätte bestämmas till, första gången från och med **30** till och med **60** rdr, andra gången från **60** till och med **120** rdr och tredje gången från **120** rdr till och med **240** rdr.

Med anledning häraf uppstod diskussion, derunder nedannämnde ledamöter erhöllo ordet och yttrade:

Nils Petersson från Kalmar län: Någon ändring af denna § sådan, som utskottet här föreslagit, behöls ej. Ansvarsbestämmelserna äro tillräckligt höga förut och statens fängelser blifva nog fulla, utan någon förhöjning deri, hvarföre jag yrkar afslag å utskottets hemställan.

Jöns Andersson: Jag deremot anser, att en förändring uti ifrågavarande afseende är högst nödvändig, emedan den, som begår brottet, ej fäster något afseende vid **15** rdr eller **3** dygns fängelse vid vatten och bröd. Skulle ej, hvilket jag dock yrkar, utskottets förlag bifallas, vill jag förorda det förslag professor Olivecrona i sin rervation afgifvit, hvilket inom utskottet med endast en rösts pluralitet underkändes.

Peter Andersson från Blekinge län: Jag vill visst icke ömma för någon brottsling, men i förevarande fall anser jag dock, lika med Nils Petersson, att straffbestämmelserna äro tillräckligt höga förut.

Anders Persson från Kristianstads län: För min del skulle jag heldre se, att professor Olivecronas reservation än utskottets förslag af ståndet antages.

Carl Ifvarsson från Hallands län: Om jag trodde, att öfverträdelser af nu gällande författning i ämnet är en följd af slapphet i densamma, skulle jag vilja bifalla utskottets förslag; men anledningen till den mängd åtal mot oloflig bränvinsförsäljning, som vid hvarje ting handläggas, är att finna deruti, att författningen redan nu är så sträng, att den icke efterlefves. Dessutom tror jag, att vederbörande åklagare ogerna åtalar ett brott, då straffet skulle för hårdt drabba den brottslige, men om åtal skedde, då det kunde och borde ske, skulle man nog komma till den insigt, att närvarande straff äro tillräckligt stora.

Genom att ytterligare skärpa dem, skulle man således gå baklänges, och, i stället för att motverka, understödja brottsligheten; derföre, och då jag önskar, att lagarne efterlefvas, yrkar jag afslag å de af utskottet föreslagna förhöjda straffbestämmelserna.

Häruti instämde *Per Tjernlund* från Westernorrlands, *Per Eriksson* från Gefleborgs, *Ludvig Norrby* från Gotlands, *Ola Jönsson* från Malmöhus, *Gustaf Bolin* från Upsala samt *Carl Casper Nettelbladt* från Stockholms län.

Fredrik August Forsbeck från Östergötlands län: Ehuru i allmänhet ingen vän af höga böter, vill jag dock här, för att sätta en gräns för lönnkrögeriet, bifalla, hvad utskottet föreslagit. Jag gör det af ytterligare det skäl, att, om dessa bötesbelopp skola för bristande tillgång hos den bötfällde enligt 2 kap. **10** § nya strafflagen förvandlas till fängelse vid vatten och bröd, fängelsestraffet ungefärligen kommer att motsvara de hittills enligt gamla strafflagen bestämde strafftider.

Häruti instämde *Magnus Svensson* från Skaraborgs län.

Sven Rosenberg från Kristianstads län: Då den svära, demoraliserande brottslighet, som lönnkrögeriet medför, bör stäfjas genom hvarje till buds stående medel, vill jag beträda dem, som, i likhet med utskottets förslag, önska förhöjning i de för oloflig bränvinsförsäljning stadgade böter, och det så mycket hellre som, då vid böternas förvandling fängelsestraffet, enligt utskottets tariff, ej blir strängare än förut, då förvandlingen skedde efter de i gamla straffbalken stadgade grunder, ett afslag endast skulle innebära ett ömmande för den rike, eller för den, hvilken hade råd att erlägga böterna. Af dessa skäl, samt då något ömmande för en brottsling icke får ega rum, yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Med Rosenberg instämde *Nils Olsson* och *Åke Andersson* från Malmöhus, *Carl Dahlgren* från Elfsborgs samt *Johannes Andersson* från Skaraborgs län m. fl.

Nils Svensson från Blekinge län: För min del skulle jag velat bifalla den nu föredragna punkten, äfven om bötesbeloppen blifvit föreslagne ännu högre. Jag minnes nog, att, då jag sistlidne jul reste hem, jag upplystes derom, att från en lönnkrog på småländska gränsen under dagen före julafton utminuterats icke mindre än **500** kannor bränvin; folket på stället var berusadt, samt hotade hvarje fredlig resande med stakar och stänger. Då jag således sjelf varit nära att blifva ett offer

för denna förderfliga industri, önskar jag, att den måtte på hvad sätt som helst utrotas.

Ola Bosson Olsson från Kristianstads län: Då ett stadgande så ofta öfverträdes, som denna §, samt då straffet således visar sig vara otillräckligt, bör detsamma naturligen förhöjas. Jag bifaller också den här föreslagna förhöjningen desto hellre, som i annat fall straffet vid förvandling blir mildare nu än hvad det förut varit.

Per Östman från Westernorrlands län: Jag har ej begärt ordet för att uttala för lönnkrögare ömmande åsigter; utan för att fästa uppmärksamheten på det okloka uti, att, då Sverige numera börjat införa en mildare lagstiftning i allmänhet, samt ändamålet dermed, brottslighetens minskande, vunnits, uti bänvinslagstiftningen afvika från denna bana. Till följd häraf yrkar jag afslag å utskottets hemställan med bibehållande af de nu gällande bötesbeloppen, hvilka äro för ändamålet fullt tillräckliga.

Sven Nilsson från Kristianstads län: Jag åter är af den tanken, att lagen uti ifrågavarande hänseende ej är tillräckligt sträng, hvarföre straffbestämmelserna böra höjas till och med högre än utskottet föreslagit. Brotten böra ej betraktas endast efter deras storlek utan jemväl efter deras allmännelighet, och då lönnkrögeri är en både allmän och särdeles lönande rörelse, bör äfven den brottslige kunna ådömas betydliga böter. Dessutom är efter nya strafflagens antagande straffet för öfverträdelser af denna § för den, som ej orkar erlägga böterne, lindrigare än förut; och följden af nuvarande läga bötesbelopp har varit, att lönnkrögeriet, då åtal derför medför både besvär och kostnad för åklagaren, ostördt fått florera. På dessa skäl vill jag ej endast bifalla utskottets förslag, utan äfven yrka, att sista punkten af 1 mom. måtte, i enlighet med professor Olivekronas reservation, få sådan lydelse: »Den som fjerde gången eller oftare med sådan förbrytelse beträdes, dömes till fängelse, från och med tre månader till och med ett år.«

Per Nilsson från Malmöhus län: Då man känner till, huru mycket besvär kronobetjeningen måste göra sig för att få rätt på lönnkrogarne, så är det nödvändigt, att brottet, då det en gång blifvit upptäckt, strängt bestraffas. Jag kan ej finna, att utskottet här i detta afseende föreslagit för höga straffbestämmelser; jag skulle till och med vilja bifalla professor Olivecronas förslag; men då flere talare förordat bibehållande af § oförändrad, vill jag ej

yrka bifall till hans reservation utan nöja mig med hvad utskottet föreslagit.

Östman ansåg att mildhet äfven i detta fall bör göra sig gällande. Det kan gå an vid sådana brott, som begås af öfverilning, men vid sådane der brottslingen med berådt mod öfverträder lagen, bör ingen mildring komma i fråga. Ej heller behöfva vi tveka att bifalla, derföre att fängelserna skulle blifva fulla derigenom. Den, som kommit så långt, att han blifvit dömd till fängelsestraff, kan orten gerna vara utaf med; och statens uppoffring derpå är ej så stor, som det elände han i sin ort utbreder.

Gustaf Jonsson från Kalmar, *Olof Larsson* från Jemtlands samt *Carl Wilhelm Eriksson* från Westmanlands län instämde häruti.

Jonas Andersson från Östergötlands län: Jag är hufvudsakligen af samma åsigt, som nästföregående talare, och det skulle se eget ut, om bonde-ståndet ej ville bifalla utskottets modifierade förslag, hvilket utgör en medelväg mellan de olika yrkanden, som blifvit framställda. Straffet är ju ej ämnadt att träffa någon annan än den, som med berådt mod öfverträder gällande lagen, och då man vet, hvilken demoraliserande ande sprider sig kring det ställe, der lönnkrögeri idkas, är det nödvändigt att det onda, så mycket möjligt är, stäfjas. Man har visserligen sagt, att lönnkrögeriets florerande ej är en följd af nu gällande läga ansvar för denna förbrytelse, utan att orsaken dertill består deruti, att författningen icke efterlefves; men då meningen med den här föreslagna skärpningen af straffbestämmelserna just är författningen derigenom skall bättre efterlefvas, böra vi ej underlåta att lemna vårt bifall dertill.

Häruti instämde *Johan Peter Andreasson* samt *Josef Smedberg* från Elfsborgs län.

Ola Jönsson från Malmöhus län: Jag har förut förklarat mig dela Carl Ifvarssons åsigter i denna fråga, och jag förklarar ännu en gång, att vi hafva nog med drakoniska lagar förut. Den enda omständighet, som möjligen skulle kunna tala för bifall uti denna fråga, är att samma bötesbelopp, förvandladt till fängelse vid vatten och bröd efter nya strafflagen, motsvaras af kortare tid än då det förvandlades efter de i gamla strafflagen bestämda grunder; men ej ens häruti ligger tillräckligt skäl för bifall, ty ingenting hindrar domaren att vid böternas ådömande taga i betraktande detta förhållande. Då det dessutom, mången gång kan inträffa, att en enfaldig qvinna af okun-

nighet gör sig skyldig till brott mot denna §, i hvilket fall 15 rdrs böter synas mig vara mer än nog, yrkar jag, att ståndet måtte afslå förevarande hemställan.

Häruti instämde *Johan Fredrik Fredriksson* från Upsala, *Anders Söderholtz* från Södermanlands, *Per Olof Hörnfeldt* från Westernorrlands, *Carl Johan Kjellman* från Jönköpings samt *Andreas Eskilsson* från Blekinge län.

Jöns Andersson: Jag kunde ej föreställa mig, att Ola Jönsson skulle sätta sig emot bifall till en förhöjning af de i denna § förekommande straffbestämmelser. Han nämnde, att, om en qvinna gör sig skyldig till lönnkrögeri, 15 rdrs böter skulle vara ett tillräckligt straff för henne; men då hon vanligen håller sig undan och under tiden fortsätter rörelsen, tror jag icke, att, då hon slutligen blir dömd, brottet kan försonas med 15 rdr eller 3 dygns fängelse vid vatten och bröd. Derföre, och då utskottet för sitt förslag anfört giltiga skäl, yrkar jag fortfarande bifall dertill.

Svante Bergström från Östergötlands län: Ju mindre långt ett samhälle hunnit i framåtskridande, desto strängare äro dess lagar, desto hårdare dess straff. Denna visshet torde lära oss att mildra våra lagar, der sådant kan ske, och med hänsyn härtill har jag ej kunnat gillat detta betänkande i den föredragna punkten. De många missbruk af försäljningsrätten, som af flere talare framhållits, har jag ej heller förmärkt i min ort, hvadan deraf icke torde böra tagas något skäl för en förhöjning uti denna §:s straffbestämmelser.

Äfven om, såsom en talare yttrat, ovanlig stränghet vid förbrytelser af ifrågavarande beskaffenhet är nödvändig, bör man dock icke gå öfveriladt till väga, utan först pröfva, om verkliga skäl för en skärpning af straffet derför äro för handen. För min del tror jag, att skäl för öfverseende ligger deruti, att just sjelfva denna lag strider mot menniskans naturliga rättigheter, mot hvar och ens rätt att föda sig; och då dessutom enligt min tanke 3 dygns fängelse vid vatten och bröd är tillräckligt straff för förbrytelse deremot första gången, helst vid förnyad brottslighet redan under ett år den brottslige kan dömas för tredje gången, yrkar jag, att ståndet, med afslag å utskottets förslag ville förklara §:ns nuvarande lydelse böra oförändrad bibehållas.

Nils Andersson från Wermlands län: Jag beklagar de orter, der lönnkrögeriet hunnit till en sådan utveckling, att straffet för denna förbrytelse behöfver ytterligare

skärpas. Detta förhållande råder lyckligtvis icke öfverallt, och i Wermland åtminstone är det för närvarande ganska svårt att påträffa en lönnkrog; men detta lyckliga resultat har vunnits icke genom de höga bötesbestämmelserna, utan genom kommunalstyrelsernas nit att beifra åtal, der sådant varit behöfligt. Jag tror, att vederbörandes nit och vaksamhet och ej högre eller mindre grad af straff är rätta sättet att utrota denna förderfliga industri, och på den grund förenar jag mig med Svante Bergström i det yrkande han afgifvit.

Östman: Jag har förut tillkännagifvit min önskan, att ståndet måtte förklara, det nuvarande straffbestämmelser uti denna § äro tillräckligt höga; nu har jag begärt ordet med anledning deraf, att en talare gått så långt, att han föreslagit, det förbrytelse uti detta hänseende fjerde gången eller oftare skall straffas med fängelse från och med tre månader till och med ett år. Ett sådant straff tror jag vara för strängt; och följden af dess användande här skulle troligtvis blifva densamma, som det visat sig medföra för fjerde gången fylleri, eller att den brottsliges hustru och barn komme att falla fattigvården till last. Då vi dessutom genom en sådan drakonisk lagstiftning skulle afvika från våra allmänna principer i lagstiftningsväg, hvarförutan allmänna åklagaren äfven skulle till följd att det stränga straff, som, i händelse utskottets förslag blefve lag, skulle drabba den brottslige, mången gång skygga tillbaka för fullgörandet af sin pligt, yrkar jag fortfarande på bibehållandet af de nu för ifrågavarande förbrytelser gällande straffbestämmelser.

Eljas Per Olsson från Kopparbergs län instämde med Östman.

Carl Ifvarsson: Tydligt är, att, ifall författningen, i hvad den rörer vederbörandes skyldighet att anställa åtal, efterlefdes, brottsligheten skulle aftaga; och jag beklagar de orter, der kronobetjeningen och kommunalstyrelserna ej visat det nit, att lönnkrögeriet genom tillämpning af nu derför stadgade straff kunnat utrotas.

I likhet med Ola Jönsson har äfven jag sett fall, der sådana mildrande omständigheter varit för handen, att äfven nu bestämda straff varit för härda, och jag tror att bötesbeloppen vid sådant förhållande ej kunna lämpligen höjas, helst vid fortsatt brottslighet straffet flere gånger å rad kan förhöjas.

Nils Petersson: Om förhållandet vore sådant, som några talare uppgifvit, att straffet för förbrytelse första gången mot denna § vore endast 15 rdrs böter eller fängelse i tre dygn vid vatten och bröd, skulle äfven jag finna, det brottet och straffet ej stode i rättvist förhållande till hvarandra; men de, som tolkat § så, hafva dervid ej fäst tillräcklig uppmärksamhet på mom. 2, enligt hvilket, utom sagde påföljd, förbrytaren skall utgifva minuthandels- eller utskänkningsafgift för det kannetal, som, efter hvad utredas kan, blifvit föryttradt, dock ej under det belopp, som svarar mot fjerdedelen af hvad, enligt §§ 17 och 18, för är minst utgå bör. Tager man äfven denna påföljd i beräkning, hoppas jag, att man skall finna obehöfligheten af strängare straff mot denna förbrytelse, hvadan jag förnyar mitt förut afgifna yrkande på afslag å denna punkt.

Johannes Andersson från Skaraborgs län: För min del kan jag ej annat än yrka bifall till utskottets förslag till förändrad lydelse af denna §, helst jag har den erfarenheten om min hemort, att lönnkrögeri bedrifves der i stor skala; att folket går från kyrkan direkte till krogen, samt att hvarken prest eller kommunalstyrelse kunnat lägga något hinder i vägen derför.

Ola Lasson från Kristianstads län: De talare, som yrkat afslag, hafva såsom skäl derför bland annat anfört hurusom nuvarande straff för lönnkrögeri vore tillräckliga att utrota detsamma; men att dess tillvaro berodde på kronobetjeningens lojhet att beifra dess åtalande. Att lönnkrögeriet ej öfverallt beror derpå, är klart deraf, att i mitt kommittentskap finnes en person, hvilken, enligt hvad allmänt kändt är, under tolf års tid olofligen föryttrat bränvin, men oaktadt han varit instämd till nästan hvarje ting under nämnde tid, ännu icke för bristande bevisning kunnat åt saken fällas. Då således, hvilket af ofvannämnda är tydligt, man ej bör skjuta all skuld på kronobetjeningen, samt på det att en sådan brottsling, om han ändtligen kan öfverbevisas, måtte kunna allvarligen näpsas, vill jag bifalla de af utskottet för ifrågavarande förbrytelse föreslagna högre straffbestämmelser.

Åke Andersson från Malmöhus län: I motsats till hvad Bergström yttrat, kan jag om min ort lemna den upplysningen, att under sednare åren tio eller flere personer varit instämda till hvarje ting för olofflig bränvinsförsäljning. Men, ehuru det sålunda lyckas kronobetjeningen att upptäcka ett och annat sådant brott, håller den brottslige sig undan ena tinget efter det andra, medan rörelsen

emellertid fortsättes. På grund häraf vill jag för min del bifalla, hvad utskottet i afseende på denna § föreslagit.

Andreas Eskilsson från Blekinge län: Då jag förut instämt med Ola Jönsson, har jag nu begärt ordet endast för att gifva tillkänna, det min tanke härom är den, att, ifall vederbörande åklagare visar sig nitisk i beifrandet af förbrytelser mot denna §, dess nuvarande straffbestämmelser mot lönnkrögeriet äro tillräckligt höga, hvadan jag förenar mig med dem, som yrkat afslag å utskottets förevarande hemställan.

Rosenberg: Jag hemställer till dem, hvilka representera de lyckliga orter, der olofflig bränvinsförsäljning icke eger rum, och der således något straff derför, hvarken större eller mindre, kan komma i fråga, om det icke är en billig önskan af oss, inom hvilkas kommittentskap ett motsatt förhållande är för handen, att, på sätt utskottet föreslagit, genom förhöjda straff kunna bekämpa denna olagliga och demoraliserande rörelse.

En talare har yttrat, att lagen mot olofflig afyttring af bränvin vore stridande mot den naturliga rätten. Jag frågar denne talare, om ett sådant yttrande af honom bevisar konseqvens i åsigter, om han som hela riksdagen talat om, huru nödvändigt skydd för näringarne vore, icke här gjort sig skyldig till en inkonseqvens, då, så länge bränvinstillverkning och bränvinsförsäljning äro belagde med höga afgifter, äfven höga böter böra ädömas dem, som till ett olofligt bedrifvande af desse näringar göra sig förfallne.

Ola Bosson Olsson: Den, som på närmare håll sett de olyckliga verkningar, lönnkrögeriet sprider omkring sig, kan icke draga i betänkande att bifalla denna punkt. Huru mycket kommunalstyrelser och kronobetjening, hvarom man talat, kunna hindra dessa brott, vill jag visa genom ett exempel. I min ort stämdes för någon tid sedan en person för brott mot denna §; den tilltalade fälldes vid härads-rätten, men anförde öfver denna rätts utslag besvär i hofrätten. Der ligger målet för närvarande, och då man kan antaga, att den brottslige, hvilken under tiden fortsatt med bränvinsförsäljningen, ifall han äfven af hof-rätten förklaras skyldig, anförer ytterligare besvär i högsta domstolen, till följd hvaraf ännu lång tid kan förflyta innan målet slutligen afgöres, synes mig böter från 30 till 60 riksdaler ingalunda vara ett för honom för strängt straff. Jag yrkar derföre fortfarande bifall till det förslag, utskottet framlagt.

Per Nilsson: Några talare hafva beklagat de orter, hvilkas representanter, i enlighet med utskottets förevarande

förslag, yrkat förhöjning i nu gällande böter för oloflig bränvinsförsäljning. Ett sådant beklagande är icke på sin plats, då vi icke hafva i vår ort några olagliga utan endast ordentligt skattlagda krogar, och jag kan ej finna annat än att desse talare yttrat sig i eget intresse. Jag vill bifalla den nu föredragna punkten.

Erik Ersson från Gefleborgs län: Några talare hafva yrkat bifall till utskottets förslag till förändrad lydelse af denna §, emedan det är svårt att få en person om förbrytelse deremot öfverbevisad. Härmed tror jag icke, att man kan öfvervinna denna svårighet, för hvilket ändamål en ändring i föreskrifterna om bevisning vore mera lämplig, hvarföre, och då nuvarande bötesbelopp äro tillräckligt stora, jag yrkar afslag å förevarande punkt.

Häruti instämde *Josef Oscar Almqvist* från Norrbottens, *Peter Larsson* från Gotlands, *Per Nilsson* från Kristianstads *Carl Johan Johansson* från Östergötlands samt *Eric Jonsson* från Westmanlands län m. fl.

Carl Ifvarsson: Jag vill endast gifva tillkänna, att hvad Ola Lasson och Ola Bosson Olsson anfört såsom skäl för bifall, åberopar jag såsom skäl för afslag.

Öfverläggningen förklarades nu vara afslutad. Sedan *talmannens* proposition på bifall till utskottets förslag blifvit med blandade ja och nej besvarad samt votering begärd, uppsättes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill bifalla sammansatta bevillnings-, lagsamt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets uti dess betänkande n:o 5, afgifna förslag till förändring af 1:sta momentet uti § 41 af nu gällande förordning angående vilkoren för försäljning af bränvin m. m.: röste

Ja;

Den, det icke vill; röste

Nej.

Vinner nej, har bondeståndet, med afslag å utskottets berörda hemställan, förklarat nu gällande föreskrift i ämnet böra bibehållas.

Voteringen, härefter i vanlig ordning anställd, utföll med 35 ja mot 50 nej; till följd hvaraf ståndet beslutat i enlighet med nej-propositionen.

Vidare hade utskottet i afseende på denna § föreslagit, att de i slutet af nu gällande 4 moment förekommande orden: »utom det ansvar, som enligt allmän lag, bör för sabbatsbrott ådömas», skulle ur författningen utgå, hvilket

bifölls.

Under § *42* hade utskottet tillstyrkt, att nu gällande andra momentet af denna § måtte ur författningen uteslutas.

Denna hemställan *bifölls.*

I afseende å § 45 hade utskottet hemställt, att böterna i denna §:s första mom. måtte bestämmas till första gången från och med 30 till och med 60 rdr samt andra gången frå 60 till och med 120 rdr.

Härvid yttrade:

Carl Ifvarsson från Hallands län: Då denna hemställan står i sammanhang med utskottets förslag till förhöjning af de uti § 41 bestämda böter, samt ståndet med afslag å samma förslag förklarat, att de i nämnde § nu stadgade böter fortfarande borde ådömas, yrkar jag, att ståndet måtte, i enlighet med detta beslut, afslå förevarande hemställan.

Ola Jönsson från Malmöhus och *Peter Andersson* från Blekinge län förklarade sig vilja afstå från ordet och instämma med Carl Ifvarsson.

Efter sålunda slutad öfverläggning blef denna hemställan af ståndet *afslagen.*

Utskottets hemställan att de i *42* §:s 2 mom. förekommande orden: »och hafva tredje gången dessutom sin handelsrättighet förverkadt», måtte ur författningen uteslutas,

bifölls.

Utskottets hemställan, om utbytande af ordet »stadsfullmägtige» mot »vederbörande kommunalstyrelse» i författningens *58* §,

bifölls.

Under § *60* hade utskottet hemställt, det Jöns Anderssons från Malmöhus län förslag, att den, som är stämd för oloflig försäljning af bränvin, men utan laga förfall uteblifver från domstolen, må kunna fällas till böter samt, vid verkande vite eller vid äfventyr att ohörd blifva dömd, åläggas att iakttaga inställelse å tid som domstolen bestämmer, måtte lemnas utan afseende; hvilken hemställan

bifölls.

§ 6.

Föredrogs *lag-utskottets memorial n:o 59*, i anledning af återremiss af lag-utskottets betänkande n:o 57, öfver motioner om förändrad lagstiftning angående panträtt i lös egendom.

Med anledning häraf begärdes ordet af och yttrade:

Svante Bergström från Östergötlands län: Då ståndet redan en gång förut fattat beslut i denna fråga, hemställer jag, att vi nu måtte, med vidhållande af samma beslut, afslå förevarande memorial. Jag tror, att utskottet deri afvikit från allmänna rättsbegreppet samt att den deri till antagande föreslagna författningen afser endast att lägga hyende under förlagsförfattningarne, denna qvarlefva af de gamla skråordningarne. Ett annat skäl för afslag ligger dessutom deruti, att memorialet är grunlagsvidrigt, hvarpå talmannen i konseqvens med sin åsigt i gårdagens plenum i en likartad fråga, svårligen kan framställa proposition; ty då utskottets förra förslag till författning i ämnet bifölls af tvenne riksstånd men återremitterades af de tvenne andra, bör, då två stånd således stannat mot två, frågan anses hafva vid denna riksdag förfallit.

Sven Nilsson från Kristianstads län: Nödvändigt är, att en författning utarbetas, hvarigenom nuvarande stadgandena angående underpant i lös egendom förbättras och de förhatliga lösöreköpen undanrödjas. Det i detta memorial framlagda förslag till en sådan författning är dock ej tillfredsställande. Mången kan behöfva upplåna penningar utan att använda dem i någon rörelse, men enligt detta förslag kan sådant ej ske utan genom lösöreköp hvaremot enligt utskottets förra, af ståndet bifallna, förslag penningar kunde mot säkerhet erhållas. Jordbrukaren skulle således ej blifva hulpen genom denna författning, helst han ej kan betala högre ränta än sex för hundrade om året, och då vid sådant förhållande jag ej kan hafva något intresse för att försvara detta utskottets förslag, yrkar jag, i likhet med Svante Bergström, afslag å detsamma.

Häruti instämde *Anders Medin* från Kronobergs, *Anders Persson* från Kristianstads, *Jöns Andersson* från Malmöhus län samt flere andra af ståndets ledamöter.

Öfverläggningen förklarades nu vara afslutad, och, sedan *talmannens* proposition på bifall till ifrågavarande memorial blifvit med öfvervägande *nej* besvarad, beslöt ståndet, efter förnyad proposition, att, med vidhållande af sitt i ämnet förut fattade beslut, *afslå* detsamma.

§ 7.

Till bordläggning *första gången* anmäldes:

expeditions-utskottets förslag till § i riksdagsbeslutet n:o 6, angående antagen ny riksdags-ordning och dermed sammanhängande ändringar i regeringsformen.

samma utskotts förslag till Rikets Ständers underdäniga skrifvelse n:o 33, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition om antagande af ny riksdags-ordning och dermed sammanhängande ändringar i regeringsformen.

Stats-utskottets

memorial n:o 125, med förslag till de stadganden i riksgälds-kontorets reglemente, som angå detta verks skulder och fordringar;

utlåtande n:o 127, i anledning af Rikets Ständers år 1865 församlade revisorers berättelse, angående granskning af statsverkets samt andra utaf allmänna medel bestående fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1863;

memorial n:o 129, angående den staten tillhöriga, till riksarkiv tillförene begagnade före detta Ridderstolpeska egendomen vid Skeppsbron, samt

memorial n:o 130, med förslag till stadganden i riksgälds-kontorets nya reglemente, angående åtskilliga vid föregående riksdagar beviljade, men ännu icke verkställde utbetalningar.

Banko-utskottets:

utlåtande n:o 31, i anledning af skräddaren G. Hellbergs ansökning om eftergift af upplupen ränta å en till låne-kontoret i Göteborg inbetald skuld, och

memorial n:o 32, om kungörande af åtskilliga föreskrifter i banko-reglementet.

Sammansatta bevillnings- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets betänkande n:o 6, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående förändrad grund för uttaxering af landstingsmedel.

Sammansatta bevillnings-, lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets:

utlåtande n:o 7, i anledning af dels gjorda anmärkningar emot vissa delar, dels ock riks-ståndens skiljaktiga beslut i afseende å andra delar af betänkandet n:o 1, angående vilkoren för bränvinstillverkning, och

memorial n:o 8, i fråga om arfvode åt den person, hvilken i egenskap af sekreterare biträdt utskottet.

Sammansatta lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets betänkanden:

n:o 24, i anledning af motion angående upphäfvande af gällande föreskrifter dels om student-ed, dels om skyldighet att, för burbrefs erhållande, aflägga tro-, huldhets- och borgare-ed.

n:o 25, i anledning af motion angående förändring af gällande stadganden om kompetens till klockare-befattning, samt

n:o 26, i anledning af motion om författande och utgifvande af en kommentar öfver strafflagen.

Allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets:

memorial n:o 94, i anledning af återremiss af utskottets betänkande n:o 58, angående motioner rörande folkskoleväsendet;

memorial n:o 95, i anledning af återremiss af utskottets betänkande n:o 67, angående motion om revision af taxan för trafiken å Trollhätte kanal- och slusslinier; samt

betänkande n:o 96, i anledning af motioner om ändringar i Kongl. förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862, äfvensom i Kongl. stadgan angående folkundervisningen i riket den 18 juni 1842.

Bevillnings-utskottets memorial n:o 19, i anledning af riks-ståndens skiljaktiga beslut i afseende å till bevillningen för artikeln kok- och bergs-salt.

Ståndets ledamöter åtskildes kl. 2 e. m.

In fidem

J. Sjöberg.

Den 7 Juni.

Plenum kl. 1 e. m.

§ 1.

Anders Medin från Kronobergs län, som på begäran erhöll ordet, yttrade:

Då det nu synes lida mot slutet af denna riksdag, håller jag före att bonde-ståndet, i öfverensstämmelse med hvad förut vanligt varit, måtte utse någon af ståndets ledamöter för anförande af den deputation, som å ståndets vägnar kommer att helsa med-ständen. Denne ordförande kan behöfva någon tid på sig, särdeles med afseende å de tal å ståndets vägnar, honom åligger hålla, och hvilka nu vid denna riksdag måhända torde i afseende på dess innehåll vara mera maktpåliggande, än vid föregående riksdagar. I dessa tal, som äro de sista bonde-ståndet afläter till sina medstånd är tilläfventyrs behöfligt att man inrycker några ord om representationsreformen, som medförer en så genomgripande förändring i våra förhållanden. I händelse ståndet delar den åsigt, jag uttalat, att bemälde ordförande nu må väljas, så tager jag mig friheten att dertill föreslå riksdagsfullmägtigen för östra Nerikes domsaga, fullmägtigen i Rikets Ständers bank *Anders Wilhelm Uhr*, hvilken är den, som icke allenast först väckte fråga om den stora reformen, utan jemväl sedermera mellan riksdagarne träget och oförtröttadet arbetat för densammas framgång och dymedelst kan hafva stort anspråk på det förtroende, hvartill jag nu föreslagit honom.

Johan Bergström från Kopparbergs län, som härpå fått ordet, yttrade: Jag begärde ordet i samma afsigt som Medin och skall förthy afstå samt förenar mig med honom.

Ståndet utsåg härefter uppå proposition af *talmannen*, *Anders Wilhelm Uhr* från Nerikes län att anföra den deputation, som det ålåge att framföra ståndets afskedshelsning till medständen.

§ 2.

Föredrogos och *godkändes* expeditions-utskottets

dels *förslag till Rikets Ständers underdåniga skrifvelse n:o 33*, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition om antagande af ny riksdags-ordning och dermed sammanhängande ändringar i regerings-formen; och

dels *förslag till § i riksdagsbeslutet n:o 6*, angående antagen ny riksdags-ordning och dermed sammanhängande ändringar i regerings-formen;

hvaremot *samma utskotts memorial n:o 5*, i anledning af erhållna återremisser af utskottets förslag till underdånig skrifvelse samt § i riksdagsbeslutet, angående den antagna nya riksdags-ordningen och dermed sammanhängande ändringar i regerings-formen

lades till handlingarne.

§ 3.

På flera ledamöters derom framställda begäran *bordlades andra gången stats-utskottets*

memorial n:o 125, med förslag till de stadganden i riksgälds-kontorets reglemente, som angå detta verks skulder och fordringar,

utlåtande n:o 127, i anledning af Rikets Ständers år 1865 församlade revisorers berättelse, angående granskning af stats-verkets samt andra utaf allmänna medel bestående fonders tillstånd, styrelse och förvaltning, samt

memorial n:o 130, med förslag till stadganden i riksgälds-kontorets nya reglemente, angående ätskilliga vid föregående riksdagar beviljade, men ännu icke verkställde utbetalningar; hvaremot *samma utskotts memorial n:o 129*, angående den staten tillhöriga, till riksarkiv tillförene begagnade före detta Ridderstolpeska egendomen vid Skeppsbron, blef uppå proposition af *talmannen* utaf ståndet *bifallet*.

§ 4.

Föredrogos och *biföllos banko-utskottets*

utlåtande n:o 31, i anledning af skräddaren G. Hellbergs ansökning om eftergift af upplupen ränta å en till länekontoret i Göteborg inbetald skuld; och

memorial n:o 32, om kungörande af ätskilliga föreskrifter i banko-reglementet.

§ 5.

På flera ledamöters derom framställda begäran *bordlades andra gången sammansatta bevillnings- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets utlåtande n:o 6*, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående förändrad grund för uttaxering af landstingsmedel; och

sammansatta bevillnings-, lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets utlåtande n:o 7, i anledning af dels gjorda anmärkningar emot vissa delar, dels ock Rikets Ständers skiljaktiga beslut i afseende å andra delar af betänkandet n:o 1, angående vilkoren för bränvinstillverkning.

§ 6.

Efter skedd föredragning *biföllls sammansatta bevillnings-, lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets memorial n:o 8*, i fråga om arfvode åt den person, hvilken i egenskap af sekreterare biträdt utskottet.

§ 7.

Föredrogos och *biföllos sammansatta lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets betänkanden:*

n:o 25, i anledning af motion angående förändring af gällande stadganden om kompetens till klockarebefattning och

n:o 26, i anledning af motion om författande och utgifvande af en kommentar öfver strafflagen.

§ 8.

Bordlades andra gången, på flera ledamöters derom framställda begäran, *sammansatta lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets betänkande n:o 24*, i anledning af motion angående upphäfvande af gällande föreskrifter dels om student-ed dels om skyldighet att, för burbrefs erhållande, aflägga tro-, huldhets- och borgare-ed; och

allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets betänkande n:o 96, i anledning af motioner om ändringar i Kongl. förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862 äfvensom i Kongl. stadgan angående folkundervisningen i riket den 18 juni 1862; hvaremot sistnämnda utskotts memorial:

n:o 94, i anledning af återremiss af utskottets betänkande n:o 58, angående motioner rörande folkskoleväsendet; och

n:o 95, i anledning af återremiss af utskottets betänkande n:o 67, angående motion om revision af taxan för trafiken å Trollhätte kanal- och slusslinier

lades till handlingarne.

§ 9.

Efter föredragning *godkändes* den i *bevillnings-utskottets memorial n:o 19*, i anledning af riksståndens skiljaktiga beslut i afseende å tullbevillningen för artikeln kok- och bergsalt, föreslagna voteringsproposition.

§ 10.

Till bordläggning *första* gången anmäldes:

Stats- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets memorial n:o 15, angående aflöning till sekreteraren i utskottet under innevarande riksdag; och

lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets memorial:

n:o 27, i anledning af återremiss utaf en af i utskottets memorial n:o 19 föreslagen voteringsproposition; samt

n:o 28, i anledning af återremiss utaf utskottets betänkande n:o 13, öfver motioner om förändring af gällande föreskrifter, angående tiden för fullföljande af besvär i ekonomiska och administrativa mål.

§ 11.

Lades till handlingarne ankomna protokollsutdrag från:
höglofliga ridderskapet och adeln n:ris 245—251;
högvördiga preste-ståndet n:ris 229—246; samt
vällofliga borgare-ståndet n:ris 247—252, 254 samt 256—264.

Ståndets ledamöter åtskildes kl. ½ 2 eft. m.

In fidem

J. Sjöberg.

Den 8 Juni.

Plenum kl. 1 e. m.

§ 1.

Föredrogs ånyo *stats-utskottets memorial n:o 125*, med förslag till stadganden i riksgäldskontorets reglemente, som angå detta verks skulder och fordringar; hvilket

bifölls.

§ 2.

Vid förnyad föredragning af *stats-utskottets utlåtande n:o 127*, i anledning af Rikets Ständers år 1865 församlade revisorers berättelse, angående granskning af statsverkets samt andra utaf allmänna medel bestående fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1863, *bifölles* §§ *1, 2, 3, 4, 5, 6, 7* och *8*.

Med anledning af

§ *9*, uti hvilken utskottet hemstält, att revisorernes förslag, att medelst en ökad persontrafik bereda postskassan större inkomst af postdiligensbefordringen, icke måtte till någon Rikets Ständers åtgärd föranleda, begärdes ordet af:

Josef Oscar Almqvist från Norrbottens län, hvilken yttrade: Det förefaller mig underligt, att stats-utskottet icke uti detta utlåtande berört eller fästat sig vid en anmärkning, som revisorerne gjort i fråga om postbefordringen. Denna anmärkning, hvilken finnes intagen i § 5 af revisionsberättelsen, är så lydande: "Ehuru under sednare åren ångbåtslägenheter blifvit till postbefordring allt mera begagnade, lära dock, enligt revisorerne meddelad upplysning, rikets tvänne nordligaste län äfven under den tid af året, då de hafva direkt ångbåtsförbindelse med hufvudstaden, ännu vara i saknad af förmånen att på detta sätt erhålla sina postförsändelser åtminstone något tidigare, än som eljest kan för dessa aflägsna orter vara möjligt; ett förhållande, hvilket synes vara förtjent af vederbörandes uppmärksamhet."

Uti den förklaring, som general-poststyrelsen öfver denna anmärkning afgifvit, har blifvit anfördt, att rederierna för de ångfartyg, som göra direkta resor på de tvänne längst norrut belägna länen, vägrat åtaga sig fortskaffandet af karterad post. Denna förklaring är i så måtto rigtig, att rederierna förklarat sig icke villige att *utan* någon ersättning åtaga sig denna postbefordring. Då jag är förvissad derom, att förenämnda ångbåtsrederier icke skola vägra att befordra posten, derest skälig ersättning derför kan påräknas, anser jag utskottet hafva bort egna större uppmärksamhet åt denna fråga; men då ingenting nu lärer vara att åtgöra, hemställer jag, att denna § måtte med ogillande läggas till handlingarne.

Olof Nilsson från Westerbottens län instämde.

Öfverläggningen förklarades afslutad, och förevarande § blef, uppå derom af *talmannen* framställd propostiion, af ståndet *godkänd.*

§§ *10*, *11* och *12 biföllos.*

§ *13.*

Med anledning deraf, att revisorerne fästat uppmärksamhet vid nödvändigheten deraf, att vederbörande tillsåge, det i närheten af kronan tillhöriga byggnader anläggningar af eldfarlig beskaffenhet, så vidt möjligt vore, måtte förekommas, hade utskottet hemstält, att denna framställning icke måtte påkalla någon Rikets Ständers åtgärd. enär, på sätt öfverintendentsembetet uti deröfver afgifvet underdånigt utlåtande förklarat, syftemålet med nämnda framställning lämpligast kunde vinnas genom föreskrifters meddelande uti den under arbete varande byggnadsordning för Stockholms stad.

Härvid begärde nedannämnde ledamöter ordet och yttrade:

Ola Bosson Olsson från Kristianstads län: Det synes som skulle utskottet fästat sig vid endast de kronan tillhöriga byggnader, som äro belägna inom Stockholms stad; men då staten har byggnader äfven i andra städer, der den för Stockholm befintliga byggnadsordning naturligtvis icke är gällande, har utskottet, enligt min åsigt, icke kommit till rigtigt resultat, hvarföre jag hemställer, att ståndet måtte fatta sitt beslut i enlighet med herr von Franckens reservation, uti hvilken han föreslår, att Rikets Ständer måtte till Kongl. Maj:t aflåta underdånig skrifvelse med begäran om föreskrifters utfärdande för öfverintendentsembetet, att foga anstalt om åtgärders vidtagande i det hänseende, som här är i fråga.

Per Olof Hörnfeldt från Westernorrlands län: Vid denna frågas behandling i utskottet tillhörde jag. som är af samma åsigt som föregående talare, minoriteten. Då revisorernes anmärkning afser icke allenast Stockholms stad, utan äfven alla andra städer. der publika, kronan tillhöriga byggnader finnas, yrkar jag, att ståndet måtte, med afslag å utskottets hemställan, besluta i enlighet med herr von Franckens reservation.

Jonas Andersson från Östergötlands län: Jag har icke något att erinra emot föregående talares förslag, men jag vill upplysa, att man i utskottets plenum antog revisorernes anmärkning vara föranledd egentligen af den eldsvåda, som under loppet af förlidet års sommar timade i grannskapet af garnisonssjukhuset på Kungsholmen. Det är väl sannt, att kronan är egare af byggnader i åtskilliga landsortsstäder. men man bör akta sig att fatta beslut, som möjligen kunna inskränka på den enskilde persons rätt, hvars hus ligger i närheten af kronans byggnader.

Sven Rosenberg från Kristianstads län: Utskottet synes erkänna, att något bör i denna sak åtgöras, och vid sådant förhållande anser jag att en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t bort föreslås, ty det är endast på sådant sätt, som man kan kommunicera revisorernes anmärkning med vederbörande stadsfullmäktige. På grund häraf instämmer jag med Ola Bosson Olsson samt hemställer, att ståndet måtte. med ogillande af utskottets hemställan, såsom sitt beslut antaga herr von Franckens reservation.

Per Tjernlund från Westernorrlands län instämde.

Öfverläggningen förklarades afslutad; *talmannens* proposition på bifall till utskottets hemställan i denna punkt blef med nej besvarad; hvarefter, uppå förnyad proposition, ståndet beslöt i öfverensstämmelse med herr von Franckens, utlåtandet bifogade, här ofvan åberopade reservation.

§ *14 lades till handlingarne.*

§§ *15* och *16 biföllos.*

Med anledning af § *17.* uti hvilken utskottet hemstält, att revisorernes framställning, i fråga om den vid Kongl. flottans station i Carlskrona använda personal, icke måtte till någon Rikets Ständers åtgärd föranleda, yttrade:

Nils Petersson från Kalmar län: Med denna utskottets hemställan är jag icke fullt belåten och jag skulle, om riksdagen icke vore så nära sitt slut, påyrka återremiss. Då emellertid en sådan icke lämpligen nu kan ega rum, föreslår jag, att utskottets hemställan i denna § måtte läggas till handlingarne. Det är väl sannt, att genomgripande förändringar i afseende å sjöförsvarets organisation blifvit vid innevarande riksdag beslutade, men dermed är ingalunda sagdt, att de missbruk, som revisorerne anmärkt, derigenom blifva afhjelpte. Jag fortfar att påyrka utlåtandets läggande till handlingarne. i hvad denna § angår.

Öfverläggningen förklarades afslutad; *talmannens* proposition på bifall till utskottets hemställan i denna § blef med nej besvarad; hvarefter, uppå förnyad proposition, ståndet beslöt att *lägga densamma till handlingarne.*

§ *18.*

Med anledning af utskottets hemställan i denna §, att Rikets Ständer måtte uti underdånig skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t, efter närmare utredning af förhållandena, täcktes taga under nådig omprövning, huruvida någon åtgärd i den af revisorerne föreslagna syftning, i fråga om stuterierna i riket, lämpligen bör vidtagas, begärde

Svante Bergström från Östergötlands län ordet och yttrade: Om premisserna i revisorernes framställning vore annorlunda, än de befinnas vara, skulle jag gerna bifalla utskottets hemställan, men då revisorerne tyckas hafva ansett stuteriernas förnämsta ändamål vara att bilda dugliga kavallerihästar, hvilket alldeles icke är förhållandet, yrkar jag afslag å hvad utskottet hemstält.

Öfverläggningen förklarades afslutad, och förevarande § blef, uppå derom af *talmannen* framstäld proposition, af ståndet *godkänd*.

§§ *19*, *20*, *21*, *22*, *23*, *24* och *25 godkändes*, hvaremot § *26 lades till handlingarne*.

§ 3.

Stats-utskottets nu ånyo föredragna *memorial n:o 130*, med förslag till stadganden i riksgäldskontorets nya reglemente, angående åtskilliga vid föregående riksdagar beviljade, men ännu icke verkstälda utbetalningar,

godkändes.

§ 4.

Då nu ånyo föredrogs *sammansatta bevillnings- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets utlåtande n:o 6*, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition, angående förändrad grund för uttaxering af landstingsmedel, begärdes ordet af följande ledamöter, hvilka yttrade:

Jonas Andersson från Östergötlands län: Uti detta utlåtande kan jag icke instämma, ty utskottet har, efter min åsigt, aldrig afgifvit något utlåtande, som haft så ringa skäl för sig. Bevillningsriksdalern har tillförene ansetts böra utgöra den grund, efter hvilken kommunalutskylderna blifvit påförda, och detta hade någon rimlighet för sig, hvilken likväl i utskottets förevarande förslag saknas. Utskottet säger, att jordbruket eller dess idkare hafva större fördel af landstingsskatten, än andra skattdragande, men hvaruti denna fördel består, kan jag icke inse och icke heller upplyser utskottet derom. Att t. ex. befordra folkets upplysning och lättade kommunikationer samt tillse, att såväl dessa, som sjukvården m. m. inom kommunen äro väl ordnade, ligger naturligtvis i hvars och ens intresse och länder till fördel för *alla* näringar och *alla* samhällsklasser.

Då antagande af förevarande utlåtande, som, enligt min åsigt, hvilar på orättvis grund, skulle i landsorterna verka ondt, yrkar jag, att ståndet mätte ogilla hvad utskottet föreslagit.

Svante Bergström och *Carl Johan Johansson* från Östergötlands län jemte många flere af ståndets ledamöter instämde.

Carl Ifvarsson från Hallands län: Redan då den Kongl. propositionen till utskottet remitterades, gjorde jag anmärkning emot densamma och jag beklagar verkligen, att utskottet ansett sig böra tillstyrka Rikets Ständers bifall till ett förslag, som icke har det aldra ringaste skäl för sig. Då detta bifall emellertid vanns endast på den förseglade sedeln, hoppas jag, att förslaget icke skall hos Rikets Ständer vinna framgång. För min del får jag, under åberopande af hvad de emot utlåtandet afgifna reservationerna innehålla samt hvad Jonas Andersson nyss anfört, yrka, att ståndet mätte afslå såväl den Kongl. propositionen, som utskottets förevarande utlåtande.

Gustaf Bolin från Upsala, *Anders Johan Sandstedt* från Jönköpings och *Liss Lars Olsson* från Kopparbergs län instämde.

Carl Bernhard Rydström från Kalmar län: Sedan Jonas Andersson och Carl Ifvarsson uttalat min mening, skall jag endast instämma med dem med det tillägg, att det på det högsta förvånar mig, att man velat framkomma med ett sådant förslag, som det förevarande på en tid, då jordbrukarens ställning är sämre, än andra samhällsklassers. Jag ogillar utlåtandet.

Nils Petersson från Kalmar län: Lika med föregående talare vill jag ogilla förevarande utlåtande, men vi skola äfven tänka oss, huru situationen blifver, om vi afslå och de öfriga riksständen godkänna detsamma. Då frågan emellertid är af stor vigt, hemställer jag, att ståndet mätte inbjuda medstånden att instämma uti vårt beslut om afslag; och hoppas jag så mycket heldre, att denna inbjudning skall åtminstone af något stånd antagas, enär den Kongl. propositionen i utskottet antogs endast genom den förseglade sedeln.

Jonas Andersson från Östergötlands län: Såvidt jag har mig bekant, har prestestånd et redan godkänt utlåtandet. Att borgareståndet skulle antaga en inbjudning i det syfte vi önska, är icke sannolikt; men då ridderskapet och adeln, hvars intresse är nära förenadt med den svenska jord-

brukarens, ännu icke fattat sitt beslut i denna fråga, hemställer jag, att åtminstone sistnämnda riksstånd måtte inbjudas att i vårt beslut sig förena.

Ola Jönsson från Malmöhus län: Jag vill icke motsätta mig inbjudningen, men jag hemställer, huruvida det kan anses passande att inbjuda medstånden att instämma uti ett beslut, som inefattar ett rent afslag till hvad som blifvit föreslaget.

Öfverläggningen förklarades slutad; *talmannens* proposition på bifall till utskottets förslag blef med nej besvarad, hvarefter, uppå förnyad proposition, förevarande utlåtande blef *afslaget* af bondeståndet, som derjemte beslöt att vördsamt och vänligen inbjuda höglofl. ridderskapet och adeln att i detta beslut sig förena.

§ 5.

Sammansatta bevillnings-, lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets utlåtande n:o 7, i anledning af dels gjorda anmärkningar emot vissa delar, dels ock riksståndens skiljaktiga beslut i afseende å andra delar af betänkandet n:o 1, angående vilkoren för bränvins tillverkning, blef vid nu förnyad föredragning *godkändt*.

§ 6.

Föredrogs ånyo och *bifölls*

sammansatta lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets betänkande n:o 24, i anledning af motion, angående upphäfvande af gällande föreskrifter dels om studented, dels om skyldighet att, för burbrefs erhållande, aflägga tro-, huldhets- och borgare-ed; hvaremot

samma utskotts memorial n:o 28, i anledning af återremiss utaf sammansatta lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets betänkande n:o 13, öfver motioner om förändring af gällande föreskrifter angående tiden för fullföljande af besvär i ekonomiska och administrativa mål,

lades till handlingarne.

§ 7.

Vid nu ånyo skedd föredragning af *allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets betänkande n:o 96*, i anledning af motioner om ändringar i Kongl. förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862, äfvensom i Kongl. stadgan angående folkundervisningen i riket den 18 juni 1842, blef samma betänkande af ståndet *godkändt*.

§ 8.

Föredrogs ånyo och *godkändes*

sammansatta stats- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets memorial n:o 15, angående aflöning till utskottets sekreterare under innevarande riksdag.

§ 9.

På flera ledamöters begäran bordlades *andra gången sammansatta lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets memorial n:o 27*, i anledning af återremiss utaf en i sammansatta lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets memorial n:o 19 föreslagen voteringsproposition.

§ 10.

Till bordläggning *första gången* anmäldes expeditionsutskottets förslag till Rikets Ständers nedannämnde underdäniga skrifvelser:

n:o 67, angående regleringen af utgifterna under rikstatens *fjerde* hufvudtitel;

n:o 68, angående regleringen af utgifterna under rikstatens *femte* hufvudtitel;

n:o 69, i fråga om kärande parts skyldighet att gifva vederparten del af uppskofsbeslut; och

n:o 70, angående förändrade stadganden i afseende på vilkoren för rättighet att fullfölja mål hos hofrätterna och högsta domstolen; äfvensom

stats-utskottets memorial n:o 131, angående verkställd omröstning i åtskilliga till statsregleringen hörande frågor.

§ 11.

Från höglofl. ridderskapet och adeln ankomne protokolls-utdrag n:ris 252—254 *lades till handlingarne.*

§ 12.

Uppå derom gjord begäran beviljades *Per Östman* från

Westernorrlands län 3 veckors ledighet från riksdagsgöromålen, att beräknas från den 11 i denna månad.

Ståndets ledamöter åtskildes kl. ½ till 3 e. m.

In fidem

J. Sjöberg.

Den 9 Juni.

Plenum kl. 12 på dagen.

§ 1.

De vid ståndets sammanträden den 19 och 22 nästlidne maj hållne protokoll blefvo till justering uppläste och godkände.

§ 2.

Uppå framställd begäran meddelade ståndet *Leonard Johan Fahlander* från Westerbottens län förlängning, under 3:ne veckors tid, af den ledighet från deltagande i riksdagsgöromålen, honom förut blifvit beviljad.

§ 3.

Jemlikt ståndets förut fattade beslut anställdes nu val till ledamöter med deras suppleanter i *förstärkt lag-utskott*, hvarvid utsägos:

till ledamöter:

Carl Ifvarsson från Hallands län med 68 röster,
Erik Ersson från Gefleborgs län med 67,
Peter Andersson från Blekinge län med 66,
Nils Petersson från Kalmar län med 60,

Ola Jönsson från Malmöhus län med 43 röster,
Carl Johan Leonard Lönnberg från Östergötlands län med 43,
Carl Johan Svensén från Kalmar län med 43,
Olof Larsson från Jemtlands län med 43,
Johan Victor Lundqvist från Skaraborgs län med 43,
Anders Jonsson från Wermlands län med 43,
Gustaf Jonsson från Kalmar län med 43,
Per Persson från Stockholms län med 43,
Carl Bernhard Rydström från Kalmar län med 43,
Gustaf Olsson från Westmanlands län med 43,
Erik Jonsson från Westmanlands län med 43,
Anders Wilhelm Uhr från Nerikes län med 42,
Johan Persson från Upsala län med 42,
Nils Andersson från Wermlands län med 42,
Johan Bergström från Kopparbergs län med 42,
Jöns Andersson från Malmöhus län med 42,
Lars Magnus Carlsson från Stockholms län med 42,
Lars Gustaf Andersson från Elfsborgs län med 42,
Per Olof Hörnfeldt från Westernorrlands län med 42,
Sven Nilsson från Kristianstads län med 41,
Lars Ersson från Södermanlands län med 40, och
Josef Oscar Almqvist från Norrbottens län med 32 röster;

samt till suppleanter:

Johannes Andersson från Skaraborgs län med 32 röster,
Lars Persson från Nerikes län med 32,
Hans Hægermarck från Gefleborgs län med 32,
August Danielsson från Norrbottens län med 32,
Eljas Per Olsson från Kopparbergs län med 32 och
Benjamin Börjesson från Göteborg och Bohus län med 30 röster; hvarom protokoll uppsattes och justerades för att i vanlig ordning expedieras.

§ 4.

Föredrogs *sammansatta lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets memorial n:o 27*, i anledning af återremiss utaf en i utskottets memorial n:o 19 föreslagen voteringsproposition.

Härom uppstod diskussion, derunder sig sålunda yttrade:

Ola Jönsson från Malmöhus län: För min del anser jag att votering i förstärkt utskott icke bör ega rum i detta ärende, och yrkar att ståndet mätte vidblifva sitt

härom förut fattade beslut, samt afslå den nu gjorda inbjudningen. Sjelf ämnar jag alldeles icke deltaga i voteringen ifall voteringspropositionen af de andra ständen godkändes, och således omröstning beslutas.

Sven Rosenberg från Kristianstads län: Af den memorialet bifogade reservationen synes att hvarken jag eller kamraterne från detta stånd i utskottet kunnat bifalla utskottets förnyade förslag till voteringsproposition, som gick igenom först efter föregången omröstning. När tvenne riksstånd redan godkänt den förra voteringspropositionen, så hade utskottet bort vidblifva densamma. Således instämmer jag med Ola Jönsson deruti, att ståndet bör vidblifva sitt förra beslut, men deremot kan jag icke gilla Ola Jönssons yttrande, det han icke vill deltaga i voteringen, ifall en sådan af Rikets Ständer beslutes. Att afhålla sig från en sålunda bestämd votering anser jag icke vara förenligt med grundlagens bud, och jag för min del, såsom ordinarie ledamot i utskottet, kommer alltid att i voteringen deltaga, huru än voteringspropositionen kommer att uppställas.

Anders Medin från Kronobergs län: Jag är förekommen af de tvenne föregående talarne, och anser att ståndet icke har annat att göra än att, med afslag af inbjudningen, vidblifva sitt förut i ämnet fattade beslut. Dock vill jag icke tillstyrka någon hvarken att afhålla sig från voteringen eller gå dit, utan må detta bero på en hvars eget omprövande, och hvad han i detta fall må finna vara förenligt med grundlagen eller icke.

Fredrik August Forsbeck från Östergötlands län: Mina åsigter i detta ämne äro förut tillräckligt kände, hvarför jag endast inskränker mig till att yrka afslag å den nu framstälda voteringspropositionen.

Denna talares åsigt delades af *Anders Jonsson* från Wermlands län.

Erik Ersson från Gefleborgs län: Denna förnyade voteringsproposition innebär en temligen ovanlig företeelse af afvikelse från gammal praxis, och särdeles besynnerligt förekommer det mig att utskottet kunnat frångå sitt förra förslag, som redan var af två stånd godkändt. Jag kan icke finna att några omständigheter varit för handen, som kunnat berättiga utskottet till en dylik inkonseqvens, hvadan jag yrkar afslag å den nu framlagda voteringspropositionen.

Häruti instämde *Gustaf Bolin* från Upsala län, jemte flere ledamöter af ståndet.

Johan Bergström från Kopparbergs län: Inom utskottet framhöll jag den åsigten, att då två stånd godkänt den förra voteringspropositionen, utskottet bort vidblifva densamma och inbjuda de andra ständen att äfven antaga den, men denna åsigt lyckades icke vinna gehör. Nu finner jag för min del att ståndet icke har något annat att göra, än att, med vidblifvande af sitt förra beslut, afslå den nu uppstälda förnyade voteringspropositionen.

Öfverläggningen förklarades nu vara afslutad. Sedan *talmannens* proposition på bifall blifvit med enhälligt nej besvarad och efter ånyo derom framstäld proposition *ogillade* ståndet, under vidblifvande af sitt förra beslut i ämnet, den nu framstälda voteringspropositionen.

§ 5.

Vid nu skedd föredragning *godkändes* expeditions-utskottets förslag till Rikets Ständers underdäniga skrifvelser, nemligen:

n:o 67, angående regleringen af utgifterna under riksstatens *fjerde* hufvudtitel;

n:o 68, angående regleringen af utgifterna under riksstatens *femte* hufvudtitel;

n:o 69, i fråga om kärande parts skyldighet att gifva vederparten del af uppskofsbeslut; och

n:o 70, angående förändrade stadganden i afseende på vilkoren för rättighet att fullfölja mål hos hofrätterna och högsta domstolen.

§ 6.

Föredrogs och *lades till handlingarne stats-utskottets memorial n:o 131*, angående verkställd omröstning i åtskilliga till statsregleringen hörande frågor.

§ 7.

Till bordläggning *första gången* anmäldes:

Stats-utskottets memorial:

n:o 132, angående sammanbindningsbanans ledning öfver den med riksgäldskontorets hus förenade tomt;

n:o 133, om anvisande af de i regeringsformens 63 § föreskrifna kreditivsummor;

n:o 134, med förslag till stadganden i det nya reglementet för riksgäldskontoret angående de under sistförflutne riksdag för jernvägsbyggnaderna beviljade, ännu innestående anslag och län;

n:o 136, i anledning af riksståndens skiljaktiga beslut i fråga om inlösande af de s. k. frisocknarnes tjenstbarheter till Dylta bruk;

rättelser i stats-utskottets memorial n:o 125; samt

bevillnings-utskottets betänkande n:o 20, angående beräkningen af tullmedlen, postmedlen, stämpelpappersafgiften och bränvinsbränningsmedlen.

§ 8.

Såsom icke erfordrande annan åtgärd *lades till handlingarne* följande protokollsutdrag, nemligen:

från höglofliga ridderskapet och adeln n:ris 255—261; och
" vällofliga borgare-ståndet n:o 265.

Ståndet åtskildes härefter kl. ¾ till 2 e. m.

In fidem

J. Sjöberg.

Den 11 Juni.

Plenum kl. 2 e. m.

§ 1.

Föredrogs ånyo och *bifölls stats-utskottets memorial n:o 132*, angående sammanbindningsbanans ledning öfver den med riksgäldskontorets hus förenade tomt.

§ 2.

Vid ånyo skedd föredragning af *stats-utskottets memorial n:o 133*, om anvisande af de i regeringsformens 63 § föreskrifna kreditivsummor, begärdes ordet af **Sven Nilsson** från Kristianstads län, som yttrade: Det är emot

beloppet af de föreslagna kreditivsummorna, som jag anser mig böra göra en erinran. Då nemligen omkring åtta månader härefter representationen åter sammanträder, synes det mig som vore det icke nödigt att anvisa kreditivsummor till så höga belopp som förut, då Rikets Ständer samlades allnast hvart tredje år, utan tyckes det mig som summorna skulle kunna minskas i förhållande till den tid, som återstår till nästa riksmöte, och således nedsättas till en tredjedel af det belopp, utskottet föreslagit.

Vidare yttrade:

Per Nilsson från Malmöhus län: Som ifrågavarande kreditivsummor äro afsedda att, i händelse af krig, bereda regeringen medel att röra sig med, tilldess Rikets Ständer hinna sammanträda, kan det icke på bestämmandet af summornas storlek inverka, om riksdag förr eller senare inträffar. Med afseende fästadt derå, att regeringen för närvarande och sedan nu pågående riksdag blifvit afslutad, icke är i tillfälle att sammankalla urtima riksdag under tiden intilldess riksföramlingen i början af nästkommande år åter sammanträder, var man på utskottets afdelning böjd för att för denna gång höja summorna, men stannade slutligen vid samma belopp, som af älder varit gällande. För min del yrkar jag derför bifall till memorialet.

Carl Ifvarsson från Hallands län: Vid första påseendet kan det visserligen tyckas, som skulle Sven Nilsson hafva rätt, men betraktar man förhållandet närmare, så gestaltar det sig annorlunda. Att det mindre kreditivet är afsedt icke allenast till Rikets försvar synes deraf, att Rikets Ständer vid sistförflutna riksdag särskildt gåfvo anvisning på detsamma för att användas till förekommande af då befarad boskapspest, för den händelse så skulle erfordras. Härtill kommer, att det större kreditivet icke får lyftas förrän konungen hört statsrådet och sammankallat ständerna; och anser jag på grund häraf det icke vara skäl att till beloppen nedsätta kreditiven.

Erik Ersson från Gefleborgs och *Carl Dahlgren* från Elfsborgs län instämde.

Sedan diskussionen härefter förklarats slutad, blef memorialet, på framställning af *talmannen*, af ståndet *bifallet*.

§ 3.

Föredrogs ånyo och *bifölls stats-utskottets memorial n:o 134*, med förslag till stadganden i det nya reglementet för riksgäldskontoret, angående de under sistförflutna riks-

dag för jernvägsbyggnaderna beviljade, ännu innestående anslag och lån.

§ 4.

Föredrogs ånyo och *lades till handlingarne stats-utskottets memorial n:o 136*, i anledning af riksståndens skiljaktiga beslut, i fråga om inlösande af de s. k. frisocknarnes tjenstbarheter till Dylta bruk.

§ 5.

Föredrogos i ett sammanhang dels "rättelser uti statsutskottets memorial n:o 125", dels ock ett från borgareståndet ankommet protokollsutdrag för den 8 innevarande månad, n:o 267, innefattande inbjudning till medstånden att biträda borgareståndets vid behandling af statsutskottets nyssnämnde memorial, med förslag till de stadganden i riksgäldskontorets reglemente, som angå detta verks skulder och fordringar, fattade beslut att, i enlighet med utskottets förra hemställan, sid. 4 i memorialet, 24 § i reglementsförslaget skulle erhålla följande tillägg: "hvarjemte Rikets Ständer beslutat, att ett belopp af sjutioåtta tusen sextio riksdaler utaf den slutliga besparing, hvilken uppkommit å de under 1859 och 1860 års riksdag till folkundervisningens befrämjande för åren 1861, 1862 och 1863 anvisade medel, må till samma fond öfverflyttas, för att på enahanda sätt af Kongl. Maj:t disponeras.

Härvid uppstod diskussion, derunder följande ståndets ledamöter begärde ordet och yttrade:

Erik Ersson från Gefleborgs län: Som ståndet förut icke beslutat angående det bland "rättelserna" förekommande, i borgareståndet anmärkta protokoll intagna tilllägg, så torde det vara nödvändigt att ståndet nu derom fattar beslut och godkänner samma rättelser.

Sven Rosenberg från Kristianstads län: Vi hafva redan sistförflutna riksdag beslutat om användande af de besparingar, som kunna uppkomma å de till folkundervisningens befrämjande anvisade medel, så att vi, enligt min tanka, beträffande ifrågavarande rättelser icke hafva annat att göra än att lägga dem till handlingarna.

Per Nilsson från Malmöhus län: Det är så mycket mera nödvändigt att ståndet nu fattar beslut angående det i rättelserna förekommande tillägg, som ståndet redan bifallit såväl stats-utskottets utlåtande angående folkskolelärarnes pensionering som äfven stats-utskottets memorial n:o 125, med förslag till stadganden i riksgäldskontorets reglemente, i hvilket sednare memorial tillägget finnes uteglömdt.

Diskussionen var slutad; och beslöt ståndet, på framställning af *talmannen*, att, med *godkännande* af ofvanomförmälda rättelser, *lägga* inbjudningen *till handlingarne*.

§ 6.

Föredrogs ånyo och *godkändes bevillnings-utskottets betänkande n:o 20*, angående beräkningen af tullmedlen, postmedlen, stämpelpappersafgiften och bränvinsbränningsmedlen.

§ 7.

Till bordläggning *första gången* anmäldes:

Sammansatta banko- samt allmänna besvärs- och ekonomiutskottets:

memorial n:o 1, angående arvode till utskottets sekreterare; och

utlåtande n:o 2, i anledning af motion om vidtagande af åtgärder för beredande af lättnad i myntcirkulationen emellan Sverige och Norge;

lag-utskottets:

betänkande n:o 60, i anledning af motioner om förändring i stadgandena angående giftomannarätt; och

memorial n:o 61, i anledning af riksståndens skiljaktiga beslut vid förehafvande af utskottets betänkande n:o 57 och memorial n:o 59 öfver motioner om förändrad lagstiftning angående panträtt i lösegendom;

Expeditions-utskottets förslag till Rikets Ständers underdåniga skrifvelser till Kongl. Maj:t:

n:o 71, angående stämpelpappersafgiften;

n:o 72, i fråga om indragning af de s. k. prebendepastoraten;

n:o 73, angående ömsesidig frihet för undersåter inom Sverige och Norge att vistas och bosätta sig inom ena eller andra riket, äfvensom att derstädes idka handel och vissa andra yrken;

n:o 74, i fråga om utvidgande af qvinnans medborgerliga rättigheter; och

n:o 75, i fråga om tillämpningen af nu gällande stadgande angående ersättning åt militieboställsinnehafvare för å bostället för kronans räkning huggen ek; samt

ett från ridderskapet och adeln ankommet protokollsutdrag för den innevarande månad, n:o 264, innefattande inbjudning till bonde-ståndet att biträda ridderskapet och adeln, vid förehafvande af sammansatta bevillnings- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets utlåtande n:o 6, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition, angående förändrad grund för uttaxering af landtingsmedel fattade beslut rörande 1 och 3 mom. i 47 § af landstingsförordningen.

§ 8.

Såsom icke erfordrande annan åtgärd *lades till handlingarna* ankomna protokollsutdrag från
ridderskapet och adeln n:ris 262, 263 och 265—269;
preste-ståndet n:ris 247—266; och
borgare-ståndet n:ris 266, 268—271.

§ 9.

På derom gjord begäran beviljade ståndet förre vice talmannen *Per Eriksson* från Wermlands län 14 dagars förlängning i honom förut förunnad ledighet från riksdagsgöromålen.

Ståndet ätskildes kl. ½ 3 e. m.

In fidem

J. Sjöberg.

Den 12 Juni.

Plenum kl. 2 e. m.

§ 1.

Föredrogos och *godkändes expeditions-utskottets* förslag till Rikets Ständers underdåniga skrifvelser:

n:o 71, angående stämpelpappersafgiften;

n:o 72, i fråga om indragning af de s. k. prebendepastoraten;

n:o 73, angående ömsesidig frihet för undersåter inom Sverige och Norge att vistas och bosätta sig inom ena eller andra riket, äfvensom att derstädes idka handel och vissa andra yrken;

n:o 74, i fråga om utvidgande af qvinnans medborgerliga rättigheter, samt

n:o 75, i fråga om tillämpningen af nu gällande stadganden angående ersättning åt militieboställsinnehafvare för å bostället för kronans räkning huggen ek.

§ 2.

Föredrogs och *bifölls sammansatta banko- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets memorial n:o 1*, angående arfvode åt utskottets sekreterare.

3.

Företogs till behandling *sammansatta banko- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets utlåtande n:o 2*, i anledning af motion, om vidtagande af åtgärder, för beredande af lättnad i mynt-cirkulationen emellan Sverige och Norge; dervid ståndet fattade följande beslut: uti punkten 1, sid. 2, hade utskottet tillstyrkt, att Rikets Ständer mätte hos Kongl. Maj:t i underdänighet anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta utreda, huruvida icke, till fördel för rörelsen och gemenskapen emellan de förenade rikena, den åtgärd vore lämplig och borde vidtagas, att vederbörande auktoriteter, som hade uppbörd af statsmedel om händer, berättigades och förpligtades att vid uppbörden emottaga hvilketdera landets silfvermynt som helst, efter dess rätta silfvervärde, samt, om så pröfvas nödigt, till instundande riksdag afgifva nådig framställning i ämnet.

Med anledning häraf begärdes ordet af och yttrade:

Carl Johan Leonard Lönnberg från Östergötlands län: Jag erkänner villigt, att den åtgärd, utskottet med anledning af ifrågavarande motion vidtagit, är egnad att bereda lättnad och beqvämlighet i afseende på myntcirkulationen för de till Norge gränsande provinserna; men, så länge något afseende ej blifvit fästadt på mellersta och södra Sverige beträffande danskt silfvermynt, är dock utskottets åtgärd endast en halfmesyr. Förslag härom fram-

ställdes äfven inom utskottet; men slumpen, i form af den förseglade sedeln, afgjorde saken, och förslaget föll. I öfrigt behöfver jag endast åberopa, hvad jag i min reservation mot detta utlåtande anfört, för att yrka bifall till mitt deri afgifna förslag.

Med Lönnberg förenade sig: *Anders Wilhelm Uhr* från Nerikes, *Peter Andersson* från Blekinge, *Per Nilsson*, *Sven Nilsson* och *Sven Rosenberg* från Kristianstads, *Carl Ifvarsson* från Hallands, *Olof Nilsson* från Westerbottens, samt *Josef Oscar Almqvist* från Norrbottens län m. fl.

Ola Bosson Olsson från Kristianstads län: Till följd af den stora utförsel af kreatur med flere artiklar, som från Skåne till Danmark eger rum, har danskt silfvermynt i myckenhet börjat cirkulera i de södra provinserna; men då sådant mynt ej emottages vid allmänna uppbörden, är ändamålet med den af utskottet föreslagna åtgärden förfelad. Mången gång händer det, att man till uppbörden ej kan få ett danskt silfvermynt utvexladt, och följden blir, att man, ehuru hafvande penningar, kommer på rest. Derföre, samt då staten ej gör någon förlust genom att vid kronouppbörden emottaga äfven danskt silfvermynt efter dess rätta silfvervärde, förenar jag mig med Lönnberg om bifall till det förslag, han i sin reservation framställt.

Ola Jönsson från Malmöhus län: Äfven jag önskar att utskottet gått längre samt i sitt skrifvelseförslag upptagit äfven Danmark. Såsom reservanten antydt, är danskt silfvermynt i de södra provinserna i nästan allmännare omlopp än svenskt, hvarföre, samt då, till följd af den lifliga beröringen mellan nämnde provinser och Danmark, ett närmande uti ifrågavarande hänseende är nödvändigt, jag instämmer i den reservation, förste talaren mot utskottets tillstyrkan afgifvit.

Häruti instämde *Åke Andersson* från Malmöhus län.

Anders Jonsson från Wermlands län: Då jag är ifrån en till Norge gränsande provins samt således känner den nuvarande olägenheten deraf, att det ena landets mynt vid kronouppbörden i det andra ej emottages, är jag tacksam mot utskottet, för hvad som redan erhållits, men på det att det med ifrågavarande motion afsedda ändamålet måtte till fullo vinnas, vill jag också instämma i Lönnbergs reservation.

Carl Johan Svensén från Kalmar län: Då ingen enda talare uppträdt till försvar för utskottets afgifna förslag, inskränker jag mig till att endast yrka bifall till

Lönnbergs reservation. Att skrifvelseförslaget afser äfven Danmark är så mycket nödvändigare, som Sverige med nämnde land står i lifligare handelsrörelse än med hvilket annat land som helst.

Häruti instämde *Nils Petersson* och *Carl Gustafsson* från Kalmar, *Nils Svensson* från Blekinge, *Anders Andersson* från Kopparbergs, *Per Nilsson* från Malmöhus samt *Nils Andersson* från Wermlands län m. fl.

Öfverläggningen förklarades nu vara afslutad. Sedan *talmannens* proposition på bifall till utskottets förslag blifvit med enhälligt *nej* besvarad, beslöt ståndet, efter derom förnyad proposition, att Rikets Ständer, med afslag å utskottets hemställan i denna punkt, skulle hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta utreda, huruvida icke, till fördel för rörelsen och gemenskapen emellan de skandinaviska rikena, den åtgärd vore lämplig och borde vidtagas, att vederbörande auktoriteter, som hade uppbörd af statsmedel om händer, berättigades och förpligtades att vid uppbörden emottaga hvilketdera landets silfvermynt som helst efter dess rätta silfvervärde, samt, om så pröfvas nödigt, till en kommande riksdag afgifva nådig framställning i ämnet.

Utskottets hemställan i punkten **2**, sid. **3**, att Rikets Ständer jemväl hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla, att Kongl. Maj:t mätte anbefalla vederbörande att upprätta och i rikets almanachor införa en tabellarisk uppgift på de olika silfvervärden, som ega rum emellan svenska myntet, å ena, samt såväl norska som de danska och finska nu gällande mynten å andra sidan,

bifölls.

§ 4.

Vid nu skedd föredragning af *lag-utskottets betänkande n:o 60*, i anledning af motioner om förändring i stadgandena angående giftomannarätt, blef samma betänkande af ståndet *bifallet.*

§ 5.

Efter nu jemväl skedd föredragning af *lag-utskottets memorial n:o 61*, i anledning af riks-ståndens skiljaktiga beslut vid förehafvande af lag-utskottets betänkande n:o **57**, och memorial n:o **59** öfver motioner om förändrad lagstiftning angående panträtt i lös egendom begärdes ordet af

Svante Bergström från Östergötlands län, hvilken yttrade: Bondeståndet har redan icke mindre än tvänne gånger fattat beslut uti denna fråga; men, såsom vanligt, har utskottet nu gjort ett försök, hvilket också troligen lyckas, att undertrycka detta stånds beslut. Utskottet föreslog nemligen först en allmän författning angående panträtt i lös egendom, hvilket författningsförslag jemväl af bondeståndet gillades, men har sedermera framstält förslag till en författning angående förlagslån, hvarom bondeståndet nu skall tvingas att rösta. Rätteligen borde frågan vara vid denna riksdag förfallen, ty sedan utskottets första förslag bifölls af bondeståndet, afslogs af presteståndet, men återremitterades af ridderskapet och adeln samt borgareståndet, hade två stånd i frågan stannat mot två. Det förslag, hvarom omröstning inom förstärkt utskott skulle ega rum, innebär dessutom en ny fara för bondeståndet, alldenstund enligt detsamma äfven å intecknade lån högre ränta än sex för hundrade om året kan betingas; vid hvilket förhållande samt på ofvan antydda skäl jag yrkar, att ståndet måtte afslå den här framstälda voteringspropositionen.

Sedan *talmannen* förklarat det faktiskt vore, att tre stånd fattat beslut i frågan samt att omröstning i förstärkt lag-utskott således måste ske, yttrade vidare:

Sven Rosenberg från Kristianstads län: Ehuru jag så länge och så många gånger inom utskottet deltagit i denna och en annan dermed nära sammanhängande frågas behandling, och ehuru så många sura minnen äro dermed förenade, att jag känner föga lust att upptaga den igen; så och då en talare yrkat afslag på den framlagda voteringspropositionen, och jag måste antaga, icke allenast att han sjelf icke satt sig in i frågans verkliga beskaffenhet, utan ock att kanske många andra, förlitande sig på hans omdöme, också pröfningslöst instämma i ropet om afslag, nödgas jag för sakens skull yrka på bifall och vill derför anföra några skäl.

Kamraterna inom utskottet veta och kunna intyga, att vi från vår ståndpunkt gjort allt, hvad i vår förmåga stått, för att få fram en författning om underpant i lös egendom, för att på den vägen, som man säger, äta ut eller underminera den sorgligt ryktbara lösöreköpsförfattningen. Detta har dock icke lyckats denna gång. Frågan är för närvarande fallen, men den lefver nog upp

gen i sinom tid. Den nu ifrågavarande författningen om förlagslån har erbjudits i stället och vunnit några sympatier hos Rikets Ständer. Icke uppfyller den i allan mätto detsamma, som en författning om underpant i lös egendom, men icke heller är den så värdelös, att den bör förkastas. Ehuru jag gerna för egen del skulle vilja biträda preste- och borgare-ståndens beslut i fråga om denna författning, anser jag det dock fåfängt att försöka förmå bondeståndet till ett sådant beslut, huru många skäl det än må hafva för sig.

Må då gerna detta stånd vidhålla sitt förra beslut angående underpant i lösegendom, men detta hindrar oss ju alldeles icke från att godkänna den nu föreliggande voteringspropositionen. Förslaget till författning om förlagslån är antaget af tre riksstånd och utgör således Rikets Ständers beslut, hvilket vi måste respektera, ehvad vi vilja eller icke. Den mellanmening, tvänne stånd deri infört, är efter mitt förmenande ganska välbetänkt och antages sannolikt af ridderskapet och adeln, i hvilket fall votering i förstärkt utskott ej kommer i fråga. Men för den händelse votering skulle förkomma, anser jag synnerligen angeläget att få mellanmeningen antagen, till förebyggande af ett sjelfsvåldigt procenteri i lagens namn.

Det skulle nemligen blifva mycket lätt för hvarje långifvare att under benämningen förlagslån betinga sig högre ränta än lagen tillåter, om inga vidare vilkor erfordrades än blott en särskild benämning. De, som ifra för fri ränta utan undantag, böra således yrka afslag på mellanmeningen. För min del kan jag det icke, ty ehuru jag yrkat på fri ränta för korta lån i handelns och de egentliga affärsmenniskornas intresse och äfven vill bifalla fri ränta i nu föreslagna fall, vill jag dock icke lemna egennyttan fritt spelrum att i annan ordning, än lag tillåter, uppskörta den lånebehöfvande, och som jag hoppas att vid voteringen i förstärkta utskottet ja-propositionen skall vinna seger, vill jag godkänna voteringspropositionen och beder ståndet väl besinna sig, innan det biträder den föregående talarens yrkande på afslag.

Öfverläggningen förklarades nu vara afslutad; hvarefter, på *talmannens* derom framstälda proposition, den af utskottet uti förevarande memorial föreslagna voteringsproposition af ståndet *godkändes*.

§ 6.

Föredrogs *protokollsutdrag* från höglofliga ridderskapet och adeln för den 9 uti innevarande månad. *n:o 264*, med inbjudning till hedervärda bondeståndet att biträda ridderskapet och adeln vid behandling af sammansatta bevillnings samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets utlåtande n:o 6, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition, angående förändrad grund för uttaxering af landstingsmedel, fattade beslut öfver hvad utskottet hemstält och föreslagit i afseende å första och tredje momenten i § 47 af landstingsförordningen.

Med anledning häraf yttrade:

Nils Petersson från Kalmar län: Sedan ifrågavarande inbjudning hit ankommit, samt utskottet genom protokollsutdrag blifvit om detta ridderskapet och adelns beslut underrättadt, har utskottet vid i dag hållet sammanträde beslutat att, genom till Rikets Ständer aflåtit memorial, ånyo ställa frågan under deras beprövande, hvadan jag föreslår och yrkar, att ridderskapet och adelns ifrågavarande inbjudning mätte få hvila på bordet, till dess nämnde memorial från utskottet inkommit, för att i sammanhang dermed föredragas och afgöras.

Anders Johan Sandstedt från Jönköpings län m. fl. instämde häruti.

Sedan öfverläggningen härom förklarats vara afslutad, beslöt bondeståndet, uppå proposition, att ridderskapet och adelns omförmälda inbjudning skulle tillsvidare hvila på bordet, för att i sammanhang med från utskottet ankommande memorial i frågan till afgörande företagas.

Ståndets ledamöter åtskildes kl. ½ 3 e. m.

In fidem

J. Sjöberg.

Den 13 Juni.

Plenum kl ½ 7 e. m.

§ 1.

Till bordläggning *första* gången anmäldes:

Stats-utskottets memorial n:o 135, med förslag till stadganden i det nya reglementet för riksgäldskontoret, angående de under nuvarande riksdag anvisade statsutgifter, äfvensom angående de för jernvägsbyggnader och jernvägsmateriel beviljade anslag;

banko-utskottets memorial n:o 33, med anmälan om en verkställd omröstning i förstärkt banko-utskott;

stats-utskottets memorial n:o 137, angående den under innevarande riksdag verkställda statsreglering samt anskaffande af de för riksgäldskontorets utgifter erforderliga medel; samt

expeditions-utskottets memorial:

n:o 6, angående rättighet för utskottets kanslipersonal och vaktbetjening att åtnjuta aflöning någon tid efter riksdagens slut samt om anvisande af medel till gratifikationer åt extra biträden inom kansliet m. m.; och

n:o 7, angående acceptering efter riksdagens slut, af räkningar å tryckning och häftning af bihanget till riksståndens protokoll.

§ 2.

Lades till handlingarne ankomne protokollsutdrag från: höglofliga ridderskapet och adeln n:ris 270—273, samt vällofliga borgare-ståndet n:ris 272—282.

Ståndets ledamöter åtskildes kl. 7 e. m.

In fidem

J. Sjöberg.

Den 14 Juni.

Plenum kl. 1 e. m.

§ 1.

Föredrogs ånyo och *godkändes statsutskottets memorial n:o 135*, med förslag till stadganden i det nya reglementet för riksgäldskontoret, angående de under nuvarande riksdag anvisade statsutgifter, äfvensom angående de för jernvägsbyggnader och jernvägsmateriel beviljade anslag.

§ 2.

På flera ledamöters begäran *bordlades andra gången:*

Stats-utskottets memorial n:o 137, angående den under innevarande riksdag verkställda statsreglering samt anskaffande af de för riksgäldskontorets utgifter erforderliga medel.

§ 3.

Banko-utskottets, nu ånyo föredragna *memorial n:o 33*, med anmälan om en verkställd omröstning i förstärkt bankoutskott,

lades till handlingarne.

§ 4.

Vid förnyad föredragning *godkändes expeditions-utskottets memorial:*

n:o 6, angående rättighet för utskottets kanslipersonal och vaktbetjening att åtnjuta aflöning någon tid efter riksdagens slut samt om anvisande af medel till gratifikationer åt extra biträden inom kansliet m. m.; och

n:o 7, angående acceptering, efter riksdagens slut, af räkningar å tryckning och häftning af bihanget till riksståndens protokoll.

§ 5.

Till bordläggning *första gången* anmäldes:

Sammansatta bevillnings-, lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets:

utlåtande n: 9, i anledning af riksståndens skiljaktiga beslut i afseende å vissa delar af betänkandet n:o 5, angående vilkoren för försäljning af bränvin och andra brända eller destillerade spirituösa drycker; och

memorial n:o 10, i anledning af riksståndens skiljaktiga beslut angående vilkoren för bränvinstillverkning; äfvensom

expeditions-utskottets förslag till Rikets Ständers underdåniga skrifvelser:

n:o 76, angående regleringen af utgifterna under riksstatens sjette hufvudtitel;

n:o 77, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition, angående förändring i gällande bestämmelser om godtgörandet af kostnader vid laga skifte å boställe;

n:o 78, angående upplåtelse till Göteborgs stad af Elfsborgs kungsladugård med dertill hörande lägenheter;

n:o 79, angående beviljadt anslag för jernvägens mellan Örebro och Arboga fortsättande till Köping; samt

n:o 80, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition, angående förändrade bestämmelser i fråga om upplåtande åt enskilde af kronans mark i Norrland och Stora Kopparbergs län samt om dispositionen af stubböresmedlen.

§ 6.

Föredrogos och *lades till handlingarne* från högvördiga preste-ståndet ankomne protokollsutdrag n:ris 257—271.

§ 7.

Det i ståndets plenum den 28 nästl. april, förmiddagen, förda protokoll justerades; hvarefter

Ståndets ledamöter åtskildes kl. 2 eft. midd.

In fidem

J. Sjöberg.

Den 15 Juni.

Plenum kl. 6 e. m.

§ 1.

De vid ståndets sammanträden den 25:e sistlidne april förmiddagen samt den 28 i samma månad eftermiddagen förde protokoll blefvo till justering uppläste och godkände.

§ 2.

Föredrogs punktvis *stats-utskottets memorial nro 137*, angående den under innevarande riksdag verkställda statsregleringen samt anskaffande af de för riksgäldskontorets utgifter erforderlige medel.

Ordet begärdes härvid af följande ledamöter, som yttrade:

Svante Bergström från Östergötlands län: Till en början får jag tillkännagifva, det jag begärt ordet, icke för att yrka afslag på detta betänkande, utan för att uttala mig öfver statens finansförvaltning i sin helhet, och ehuru gerna jag ville åstadkomma någon förändring uti den nu föredragna första punkten, så måste jag dock, med fästad hänsyn på det nära förestående afslutandet af riksdagen, derifrån afstå. Dock kan jag icke underläta att i anledning af utskottets uti den nu föredragna första punkten framställda förslag uttala den åsigt, det jag hade önskat, att den yppade statsbristen heldre betäcktes genom upptagen bevillning än utaf anskaffade tillgångar i form af sväfvande skuld, som i andra länder i tid och otid användes. Emellertid är tvänget att bifalla betänkandet nästan alldeles gifvet, till följd af den knappa tid, som oss här återstår, men på samma gång vill jag nedlägga min reservation emot deläsigter och de resultat, hvartill utskottet i förevarande memorial kommit. Sålunda påstår utskottet att den brist, som uti statsregleringen förefinnes, egentligen utgör blott den ringa summan 475,428 rdr 38 öre och man kommer till detta resultat genom att ifrån den öfriga statsregleringen afskilja såväl inkomsten af som utgifterna för jernvägsanläggningarna, utgörande något öfver 8,000,000 rdr, hvarutaf dock hälften tillhör detta års budget och ej till 1867. Härutaf

kommer man naturligen till den slutsatsen, att detta memorial är skeft ifrån början till slut, så att man är i fullkomlig ovisshet om den egentliga ställningen. Vill man likväl ingå på att den egentliga skulden icke utgör mer än 475,428 rdr 38 öre, så bör man dock lägga märke till att utskottet tillgripit den utvägen, att såsom tillgångar beräkna andelen i bankovinsten till 3,400,000 rdr, äfvensom salpeterfondens behållning 600,000 rdr, Då utskottet medgifver att den brist, som i följd af innevarande riksdags extra statsreglering skulle uppkomma uppgår till 4,535,428 rdr 38 öre, samt då jag anser att tillgångarne från bankovinsten och salpeterfonden, tillsammans utgörande 4,000,000 rdr, aldrig bort tillgripas, blifver den egentliga statsbristen, enligt min åsigt, icke mindre än 8,535,428 rdr 38 öre. Jag har velat påpeka detta sorgliga förhållande såsom en fingervisning för bedömande af rätta halten af alla de blomstermålningar, som både före och under denna riksdag framhållits för representationen i afsigt att visa landets goda finansiella ställning och jag beklagar värt land, som egt en finansminister, hvilken på tre år kommit på en balans af 8,000,000 rdr, äfven om denna summa utaf stats-utskottet icke beräknas högre än 4½ million. Såsom jag förut nämnt är det endast af nödtvång jag nu godkänner den föredragna punkten.

Per Nilsson från Malmöhus län: Då den föregående talaren slutade med att bifalla den föredragna delen af memorialet, så har jag icke något annat att säga, än att jag måste inlägga en protest mot hans yttrande, att det vore bättre att medelst bevillning fylla den statsbrist som förefinnes, än att medelst en sväfvande skuld anskaffa tillgångar dertill, ty jag vet icke hvartill det skulle tjena att på en gång utskrifva en allmän bevillning, då en sådan icke är af behofvet påkallad. Vi hafva vid föregående riksdagar sett, hurusom vid uppgörande af rikstaten inflytande medel alltid beräknats såsom tillgångar och att vid hvarje följande riksdag öfverskott förefunnits uti riksgäldskontoret. Hvarföre skulle man då nu öka bevillningen för att tillskapa ett dylikt kapital? Bevillningen för 1867 inflyter 1868 och då vi nu hafva riksdagar hvarje år, lärer ingen fara kunna uppstå för betäckande af möjligen uppkommande brist i statsregleringen; och då här nu blott är fråga om ett litet förskott, tilldess bevillningen inflyter, torde icke någon skada uppstå om riksgäldskontoret bemyndigas att upplåna dessa få millioner, helst man hört fullmägtige uti kontoret förklara det vara af ringa betydelse om man lånade en million mer eller

mindre. Samme talare nämnde ock om de blomstermålningar, som blifvit förevisade för att gifva prof på den goda finansiela ställningen, men jag tycker för min del att talet härom blifvit så utnött inom både pressen och representationen, att man gerna kan vänta med vidare ordande härom, till dess man lärer känna frukten af alla dessa blommor. Af fruktens beskaffenhet kan man då bedöma det större eller mindre värde, de omtalade blomstermålningarne egt.

Med denne talare förenade sig *Matts Persson* från Stockholms och *Sven Rosenberg* från Kristianstads län.

Erik Ersson från Gefleborgs län: Det är icke utan att jag förut något litet lutat å samma håll, som Bergström, eller att bristen i statsregleringen borde fyllas med bevillning; isynnerhet borde derigenom någon större betänksamhet hafva inträdt ifråga om våra jernvägsanläggningar, så att man icke rusat framåt alltför blindt på skuldsättningsbanan. Men ett annat skäl har förhindrat mig att öfvergå på denna sida, och det skälet är, att jernvägarne byggas icke allenast för den nuvarande generationen, utan äfven för framtiden, som sannolikt kommer att draga största nyttan af desamma, hvarför det icke eller är mer än billigt, att våra efterkommande äfven få vidkännas en del af kostnaden för jernvägarnes anläggande; och i betraktande häraf torde medel till dessa företag böra anskaffas medelst lån, som småningom amorteras. Statsbristen, sådan den vid denna riksdag blifvit beräknad, visar dock en ganska obetydlig summa, eller allenast 475.428: 38, hvilket belopp är alltför ringa att behöfva genom bevillning fyllas. Jag vill nu icke ingå i detaljerna af memorialet, ej eller vederlägga Bergström, hvars beräkningar snart vederlägga sig sjelfva, utan anser jag bäst vara att ståndet utan vidare ordande godkänner hvad utskottet härutinnan hemstält och föreslagit.

Fredrik August Forsbeck från Östergötlands län: Visserligen har jag ganska länge hört talas om finansministerns blomstermålningar, men aldrig trodde jag Rikets Ständers statsutskott skulle slå sig på enahanda sysselsättning, ty såsom något annat än en blomstermålning kan jag icke anse den framställning af våra financiella förhållanden, som statsutskottet i det nu föredragna memorialet meddelat. En talare har visserligen uppmanat oss att hålla inne med alla omdömen härom, till dess vi få smaka på dessa blommors frukt; den hafva vi redan till en del färdig, och denna af ganska bitter sort, och jag föreställer mig att de frukter, som först i en framtid komma att uppenbara sig, tyvärr icke blifva af någon bättre beskaffenhet än dem, som redan nu hunnit till mognad. Jordbrukarens ställning är åtminstone sådan, att jag fruktar det snart allt ramlar öfverända. Utskottets framställning i detta memorial förefaller mig otillförlitlig alltigenom, från början till slut. Sålunda förekommer å sidan 3, att utskottet upptager hela jernvägslånet, 9,000.000 thaler, såsom en säker inkomst, men jag skulle gerna vilja veta huru mycket af dessa, till nära 37 och en half million rdr, beräknade medel är fixt, och å huru stor del längifvarne hafva optionsrätt, ty härpå beror huru mycket som deraf kommer att utgå. Detta hör emellertid till utskottets hemligheter, men jag är fullt förvissad derom att, om, såsom jag försport, omkring hälften skulle vara fix, den andra hälften aldrig kommer att inflyta, hvarigenom statsbristeu skulle uppgå till omkring 12 millioner, endast och allenast i denna beräknade inkomstpost. Är deremot hela summan fix, då medgifver jag att min beräkning förfaller. Å sidan 5 har utskottet såsom inkomst äfven upptagit bankovinsten 3,400.000 och salpeterfondens behållning, 600.000 rdr, eller tillsammans 4,000.000 rdr, hvilket förut icke varit vanligt. Vi samla således ihop spillrorna af vårt fordna välstånd, för att kunna uppehålla den vacklande staten, som icke håller sig för god att lägga händerna på äfven salpeterfondens tillgångar, som bondeståndets kommittenter med svett och möda under många år samlat. Således hafva vi här redan en statsbrist på 16 millioner. Vid sådant förhållande är det knappt värdt att fästa sig vid den å sidan 3 förekommande uppgiften att de beräknade inkomsterna under åren 1866 och 1867 skulle understiga utgifterna för samma tid med 1.231.506 rdr 19 öre, utan är bäst att lemna denna uppgift i sitt värde. — Vidare har utskottet hemställt att statskontoret minst en gång i hvarje månad borde till riksgäldskontoret leverera 10 procent af hvad utaf samtliga de extraordinarie inkomsterna under den föregående månaden till statskontoret ingått, hvarefter en gång om året borde uppgöras slutliqvid mellan verken, dervid den möjligen uppkommande skillnaden i hvad det ena verket af det andra, i följd af dessa levereringar egde att fordra borde i vederbörlig ordning godtgöras. Detta är nog ganska välbetänkt och riktigt, men jag vill påpeka att man förut aldrig behöft vidtaga dylika åtgärder, utan att vid föregående statsregleringar riksgäldskontoret icke ägt att från statskontoret utbekomma dessa belopp förr än under senare hälften af året näst efter det, af hvars statsinkomster desamma

påräknats skola utgå. Man ser äfven häraf att vi börja luta till förfall och måste se oss omkring på alla håll för att kunna upprätthålla det vacklande statsskeppet. — I riksdagens sista timma kan det ej komma ifråga att återremittera detta memorial, men jag har icke kunnat finna mig uti att statsbristen uppgifves så obetydlig, som här skett, då den i sjelfva verket går lös på många millioner, som jag nu visat, och hvilken åsigt jag måste vidhålla, till dess man med klara skäl och bevis ådagalägger att jag misstagit mig. Så länge jag härom icke vunnit upplysning, har jag rätt. Man säger visserligen, att vår financiella ställning skall nästa år vara väsendtligen förbättrad, men jag vågar ej tro härpå, ty då är det möjligen slut med svenska folkets förmåga att dyrt betala utländska lyxartiklar, och på samma gång försvinna våra tullinkomster, hvarigenom tillståndet först blir rätt olidligt. Jag ser emellertid nu icke någon möjlighet att i sista stunderna af riksdagen utfinna någon hjelp för olyckorna, utan lära vi väl få beqväma oss att blindt bifalla alla punkterna i detta memorial.

Erik Ersson från Gefleborgs län: Jag ämnar icke uppträda till försvar för hvarken finansministern eller statsutskottet, helst jag tror det kan vara öfverflödigt för bädadera, men jag vill blott påpeka att stats-utskottet grundat sina beräkningar på de uppgifter om tillgångar och utgifter, som riksgälds-kontoret lemnat, och har riksgäldskontoret räknat orätt, så är detta dess, icke stats-utskottets, fel.

Carl Johan Svensén från Kalmar län: De två talare, som här uppträdt, under skarpt klander af utskottets beräkningar, hafva dock icke kunnat visa något bättre sätt att gå till väga, än det stats-utskottet begagnat, ej eller kunnat framlägga något förslag, hvarigenom bättre resultat, än stats-utskottets, skulle beträffande stats-regleringen kunna vinnas. Häraf ser man sanningen af den gamla satsen att det är mycket lätt att klandra, men deremot svårt att sätta något bättre i stället för det klandrade. Visserligen hafva Bergström och Forsbeck förklarat sig icke kunna godkänna utskottets beräkningar, men utskottet har noga pröfvat hvarje summa, innan den godkändes, och alldeles icke på slump, utan efter infordrande af alla tillgängliga upplysningar, verkstält sin utredning af den finansiella ställningen, och jag är alldeles förvissad derom att Forssbeck, med sin ståtliga beräkning af 16 millioners statsbrist, ej skall få en enda röst med sig, ifall han dertill kommer på den idén, att densamma borde genom bevillning fyllas. Stats-utskottet har dessutom för närvarande alldeles icke att göra med de upplånade 37 millionerna, ty om deras inhemtande till landet hafva sist församlade Rikets Ständer redan beslutat och derom gifvit sine fullmägtige i riksgälds-kontoret behörig instruktion; och stats-utskottet har hvarken någon skyldighet eller rättighet att härom ingå i någon förnyad pröfning. Då Forsbeck sagt, att man tagit allt möjligt för att betäcka statsbristen, såsom bankovinsten och salpeterfonden, och velat lägga äfven detta stats-utskottet till last, får jag erinra, att Rikets Ständer redan beslutat att dessa summor skulle till statsregleringen användas, och att man således icke gerna kan klandra utskottet derför, att det stält sig till efterrättelse ett af Rikets Ständer redan fattadt beslut. Hvad Forsbeck i öfrigt omordat, hörer till en annan och följande punkt, än den nu föredragna, hvarför jag nu icke vill inlåta mig i svaromål derpå.

Anders August Andersson från Östergötlands län: Visserligen är det sannt, att brist finnes att fylla vid statsregleringens uppgörande, men jag betviflar högligen att den är så stor, som åtskillige talare här påstått, och man har ju alltid funnit att de tillgångar, som tillförene blifvit beräknade, städse uppgått till fulla beloppet om ej något deröfver, åtminstone tullinkomsterna och bränvinsskatten, och antagligt är, att den nu beräknade bristen, 475,428 rdr 38 öre, äfven kan komma att, genom blifvande öfverskott, i någon mån betäckas. Att härtill använda ytterligare bevillning vill jag aldra minst tillråda, ty är den en gång höjd, så är den minsann icke så lätt att åter få nedsatt. Då det emellertid är bättre att använda inom landet befintliga tillgångar, såsom här blifvit föreslaget, än att utifrån upplåna penningar, vill jag för min del godkänna ifrågavarande memorial.

Anders Medin från Kronobergs län: Jag hade icke ämnat uppträda vid handläggningen af detta ärende, emedan jag, till följd af en ådragen bröstakomma, lider af heshet, och har svårt att tydligt uttrycka mig, men då jag känt mig uppfordrad af de yttranden, som Erik Ersson och Forsbeck afgifvit, att närmare belysa några af dem vidrörda omständigheter, har jag af denna anledning begärt ordet. För min del tror jag att öfverdrift finnes å båda sidor, både hos dem, som klandra utskottet, och äfven i de beräkningar, som af detta blifvit framlagda. Visserligen är förhållandet på långt icke så bedröfligt eller farligt, som Forsbeck skildrat det, men å andra sidan har stats-ut-

skottet såsom tillgång beräknat hela den återstående delen af det sednaste lånet, fastän en god del deraf är betingad med optionsrätt för lånegifvaren, och då jag anser, att det hvarken kan vara eller är någon hemlighet längre, vill jag nämna, att 2 millioner thaler, eller emellan 5 à 6 millioner rdr, äro stälda på option, men den öfriga summan fix. Emellertid har man icke någon säkerhet att förstnämnda summa utgår, och om så ej sker, nödgas vi åter gripa till läneutvägen, hvilket vore ganska beklagligt i dessa kritiska tider, då vi framför allt böra söka undvika allt, som kan störande eller menligt inverka på vår kredit. Vi äro litet hvar skulden till den belägenhet, hvaruti våra financer äro försatte, ty vi hafva gått alltför djerft till väga med våra jernvägsarbeten och varit alltför liberala i vårt tullsystem. Att finansministern utmålat vår ställning med alltför lysande färgor, och att detta äfven varit förnämsta orsaken till vår stora skuldsättning, kan man väl icke alldeles förneka, men då han nu snart afgår från skådeplatsen, så må vi om hans embetsförvaltning icke yttra oss annorlunda än godt och väl.

Fredrik August Forsbeck: Då jag nu af en ledamot hört att jag tagit till alltför högt vid min beräkning af statsbristen, får jag förklara att jag omöjligen kunnat göra annat, enligt de handlingar, som här föreligga, och om än min beräkning reduceras till 10 millioner, så kan man i dess ställe genast börja med låneoperationer för anskaffande af de 5 millioner, som äro stälde på option, ty dessa kan man då med full säkerhet antaga aldrig komma att i våra kassor inflyta. Man har sagt att stats-utskottet icke har någon skyldighet att taga reda på förhållandet med våra låneoperationer i utlandet, men jag vill fråga hvilken korporation äger närmare skyldighet härtill än just stats-utskottet? Månne det kan vara bondeståndet? Jag hoppas att stats-utskottet med välvilja upptager dessa mina enkla anmärkningar, som äro framstälda icke af klanderbegär, utan af önskan att få allmänhetens ögon öppnade i afseende på det verkliga förhållandet med vår financiela ställning.

Erik Ersson från Gefleborgs län: Jag upprepar ännu en gång, att stats-utskottet icke kunnat framlägga andra beräkningar, än i memorialet blifvit intagna, ty om de medel, hvarom här är fråga, hafva Rikets Ständer redan förut fattat beslut, och dessa beslut har det tillhört stats-utskottet att låta lända sig till efterrättelse. Sådant är förhållandet såväl med jernvägslånet, som med användandet af bankovinsten och salpeterfonden, hvilka Rikets Ständer beslutat skola ingå till riksgäldskontoret, hvadan stats-utskottet bör blifva befriadt från alla beskyllningar af detta slag.

Carl Johan Svensén: Sedan nu Erik Ersson besvarat Forsbeck, har jag icke något annat att tillägga än, att, enligt min åsigt, stats-utskottet omöjligen kan hafva någon skyldighet att taga reda på detaljerna af riksgäldskontorets låneoperationer, sedan Rikets Ständer lemnat sina fullmägtige derstädes instruktion, hvarefter de hafva skyldighet att rätta sig, i hvarje förekommande fall.

Svante Bergström: Jag måste reservera mig mot Svenséns yttrande, att stats-utskottet icke har någon skyldighet att taga reda på detaljerna i dessa frågor, ty hvilken skall väl kunna hafva tillfälle att sätta sig så väl in i dem, som just stats-utskottet? och om ej utskottet kan göra detta, huru skulle man då kunna begära att utskottet skall kunna tillförlitligt beräkna statens tillgångar och utgifter? Detta har man dock full rättighet att af utskottet fordra. Hvad sjelfva hufvudfrågan angår, vidblifver jag, att utskottet bort i memorialet uppgifva rätta förhållandet med de upplånade 9 millionerna thaler, ty derigenom hade en hvar kunnat sätta sig in häruti, hvilket nu är en omöjlighet. Man står nu sväfvande i en fullkomlig ovisshet om allt, utom det, att utskottet vill betäcka bristen med tillgångar, anskaffade i form af sväfvande skuld, men dessa lån äro ganska farliga, ty de föröka sig först i aritmetiskt och sedermera i geometriskt förhållande, d. v. s. först addera och sedan multiplicera de sig, hvarigenom skuldsummorna slutligen med svindlande fart vexa till oerhörd höjd.

Ola Jönsson från Malmöhus län: Det må nu vara huru det vill med den föregående talarens aritmetiska och geometriska funderingar, så har dock utskottet visat att brist uppstår vid statsregleringen, men tillika påpekat sättet huru bristen bör fyllas. Detta är en ganska egen diskussion, då man här tvistat utan att någon yrkat förändring i eller afslag af utskottets förslag, och vid sådant förhållande anser jag bäst att bifalla allt hvad utskottet hemstält.

Häruti instämde *Carl Dahlgren* från Elfsborgs, *Anders Wilhelm Uhr* från Nerikes, *Sven Rosenberg*, *Ola Bosson Olsson* och *Anders Persson* från Kristianstads, samt *Olof Larsson* från Jemtlands och *Olof Nilsson* från Westerbottens län m. fl.

Per Nilsson från Malmöhus län: Statsutskottet har nu, säsom vanligt, fått uppbära tillvitelser, derför att det ej lemnat tillräckliga upplysningar i ämnet och icke eller inträngt nog långt uti dess detaljer. Erik Ersson har dock så tydligt besvarat alla de framstälda anmärkningarne, att de klandrande ledamöterne böra dermed vara fullkomligt belåtne. När nu Rikets Ständer beslutat upplåna penningar till jernvägsbyggnader, så är det väl naturligt att statsutskottet ej kunnat annat än att upptaga dessa medel säsom en tillgång, och icke kunde statsutskottet komma fram med ett förslag, att genom ny upplåning ersätta den del af det föregående lånet, som icke var fix, utan berodde på option, och hvilken man af en eller annan orsak misstänkte icke skulle af länegifvarne inbetalas. Om nu dessa penningar ingätt, och tillika ett nytt lån upptagits, hvad skulle då riksgäldskontoret hafva gjort med så mycket penningar? Huru skulle de hafva blifvit använde? I närvarande tid är ock svårt att erhålla lån, och jag tror att innevarande riksdag förfarit ganska klokt, då man beslutat att fortsätta våra jernvägsbyggnader endast i den skala, att kostnaderne derför kunde bestridas endast af statens egna medel. Detta bör äfven gifva ny styrka åt statens kredit, och derför är äfven anledning att hoppas, det riksgäldsfullmägtige skola på fördelaktiga vilkor kunna få upplåna åtminstone så mycket, som räcker att betäcka den nu befintliga statsbristen.

Carl Ifvarsson från Hallands län: Man har kommit på en afväg bredvid ämnet, i det att diskussionen fördjupat sig in på finanslärans område, hvarest man nu för tillfället har alldeles intet att bestyra. Här gäller nu blott att sysselsätta sig med den frågan huruvida någon kan uppgöra en bättre kalkyl för anskaffande af medel till statsbristens betänkande, än den stats-utskottet uppgifvit. Utskottet har icke föreslagit några nya utgifter, och icke eller i sina beräkningar upptagit någon enda post, som icke grundar sig på Rikets Ständers föregående beslut, och vid sådant förhållande vet jag icke huru anskaffandet af medel skall kunna ske på lämpligare sätt än utskottet föreslagit. Ingen har heller framkommit med något annat påstående, hvarför jag anser hela diskussionen utan allt ändamål, och instämmer i sjelfva hufvudsaken med Ola Jönsson.

Med denne talare förenade sig *Sven Nilsson* från Kristianstads, *Åke Andersson* från Malmöhus, *Jan Andersson* från Kopparbergs, *Anders Jonsson* från Wermlands och *Johan Victor Lundqvist* från Skaraborgs län m. fl.

Öfverläggningen förklarades nu vara afslutad och på *talmannens* derom framstälda proposition blef den nu föredragna punkten af ståndet *bifallen*.

Ofrige 9 punkter af memorialet, hvarefter annan föredragne, blefvo, uppå för hvar och en särskild framstälde propositioner, härefter, utan disskussion, af ståndet *godkände*.

§ 3.

Efter skedd föredragning *godkändes* expeditions-utskottets nedan antecknade förslag till Rikets Ständers underdåniga skrifvelser, nemligen:

n:o 76, angående reglering af utgifterna under riksstatens sjette hufvudtitel;

n:o 77, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående förändring i gällande bestämmelser om godtgörande af kostnaden vid laga skifte å boställe;

n:o 78, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående upplåtelse till Göteborgs stad af Elfsborgs Kungsladugård med dertill hörande lägenheter;

n:o 79, angående beviljadt anslag för jernvägens mellan Örebro och Arboga fortsättande till Köping; samt

n:o 80, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående förändrade bestämmelser i fråga om upplåtande åt enskilde af kronans mark i Norrland och Kopparbergs län, samt om dispositionen af stubböresmedlen.

§ 5.

På derom framstäld begäran bordlades *andra gången*

sammansatta bevillnings- lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets

utlåtande n:o 9, i anledning af riksståndens skiljaktiga beslut i afseende å vissa delar af betänkandet n:o 5, angående vilkoren för försäljning af bränvin och andra brända eller distillerade spirituösa drycker; och

memorialet n:o 10, i anledning af riksståndens skiljaktiga beslut angående vilkoren för bränvinstillverkning.

§ 5.

Till bordläggning *första gången* anmäldes:

stats-utskottets memorial n:o 138, med förslag till stadganden i riksgäldskontorets reglemente, angående de med

ordinarie statsregleringen gemenskap egande utgifter, samt de på kontoret anvisade kreditiver och derifrån utgående riksdags- och revisionskostnader, aflöningar m. m., äfvensom angående riksgäldskontorets inkomster samt uppbörden af dit ingående bevillnings- med flera medel:

sammansatta bevillnings- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets memorial n:o 11, i anledning af riksståndens skiljaktiga beslut i fråga om föreslagen förändrad grund för uttaxering af landstingsmedel;

lag-utskottets memorial n:o 62, angående verkställda omröstningar i förstärkt lag-utskott, i anledning af riksståndens skiljaktiga beslut angående åtskilliga lagfrågor; samt

expeditions-utskottets förslag till Rikets Ständers underdåniga skrifvelse n:o 81, angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel.

§ 6.

Såsom icke erfordrande annan åtgärd *lades till handlingarne* följande från de resp. medstånden ankomne protokolls-utdrag, nemligen

från höglofl. ridderskapet och adeln n:ris 274—277, och
» vällofl. borgareståndet n:ris 283—287.

§ 7.

Talmannen uppläste följande till honom ankomna skrifvelse; så lydande:

Till talmannen i hedervärda bondeståndet.

Sedan det under Kongl. vetenskaps-akademiens vård stående naturhistoriska riksmuseum, efter att, i anseende till pågående nybyggnad, hafva under flere år varit tillslutet, numera är så ordnadt, att det åter kan öppnas för allmänheten, har akademien ansett det för en kär pligt att dessförinnan inbjuda Rikets höglofliga Ständer att taga musei nyordnade samlingar i ögonsigte.

Akademien får derföre härmed anhålla, att herr talman samt hedervärda bondeståndet täcktes på den dag och dagstid, som det hedervärda ståndet sjelft behagade utfästa, hedra det naturhistoriska riksmuseum med ett besök. Museum befinner sig i vetenskaps-akademiens hus n:o 94 vid Drottninggatan, med ingång från Adolf Fredriks kyrkplan.

Om den tid, då hedervärda bondeståndets besök är att förvänta, torde ett gunstbenäget meddelande komma akademiens sekreterare dagen förut tillhanda under ofvan uppgifna adress.

På Kongl. vetenskaps-akademiens vägnar:

S. LOVÉN,
Kongl. vetenskaps-akademiens n. v. præses.

D. G. Lindhagen,
Kongl. vetenskaps-akademiens sekreterare.

Stockholm den 14 juni 1866.

I anledning af denna skrifvelse anhöll ståndet, det *talmannen* behagade låta meddela Kongl. akademien, att bonde-ståndet, som med tacksamhet mottog den gjorda inbjudningen, vill infinna sig i det naturhistoriska riksmuseum nästa måndag, den 18 innevarande juni, kl. 4 e. m.

Ståndet åtskildes härefter kl. ¾ till 8 e. m.

In fidem
J. Sjöberg.

Den 16 Juni.

Plenum kl. 12 på dagen.

§ 1.

Upplästes till justering och godkändes det vid ståndets sammanträde den 26 nästl. april eft. m., förda protokoll.

§ 2.

Föredrogs ånyo, punktvis, *sammansatta bevillnings-, lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets utlåtande n:o 9*, i anledning af riksståndens skiljaktiga beslut, i afseende å vissa delar af betänkandet n:o 5, angående vil-

koren för försäljning af bränvin och andra brända eller destillerade spirituösa drycker.

Utskottets yttranden under 1:a, 2:a, 14:de och 15:de paragraferna,

bifölles.

Utskottets under § *18* gjorda inbjudning till prestestånd*et* *lades till handlingarne;* hvaremot ståndet *godkände* det af utskottet under samma § afgifna förslag till voteringsproposition.

Utskottets yttranden under *27:de* och *28:de* §§,

lades till handlingarne.

Utskottets yttrande under *32:dra* §,

bifölls.

Vidare *lade* ståndet *till handlingarne* hvad utskottet, under *41:sta* §, yttrat derom, att bonde-ståndets särskilda mening om oförändradt bibehållande af de i 1:a mom. af samma § förekommande bötesbestämmelser förfallit.

I fråga åter om det af utskottet under nämnda 41:a § afgifna förslag till voteringsproposition uppstod diskussion, derunder följande ståndets ledamöter begärde ordet och yttrade:

Erik Ersson från Gefleborgs län: För min del kan jag icke bifalla det af utskottet under denna § uppstälda förslag till voteringsproposition, emedan jag anser frågan, såsom rörande bötesbestämmelser, hafva bort utgöra föremål för votering i förstärkt lag-, men icke i förstärkt bevillnings-utskott, samt dessutom bonde-ståndets åsigt i saken äfven bort komma under omröstning. På sådan grund yrkar jag, att förslaget till voteringsproposition varder till utskottet återremitteradt.

Per Engman från Westernorrlands län: Inom utskottet förfäktade jag visserligen den af Erik Ersson nu uttalade åsigt, men då nu i riksdagens elfte timma något annat resultat svårligen står att vinna, kan jag icke annat än yrka bifall till hvad utskottet föreslagit.

Häruti instämde *Anders Johan Sandstedt* från Jönköpings län.

Sven Rosenberg från Kristianstads län: Jag kan icke heller finna något skäl, hvarför vi skulle återremittera ifrågavarande förslag till voteringsproposition, helst, derest frågan hänvisades till afgörande inom förstärkt lag-utskott, något annat resultat i allt fall svårligen torde vara att vinna, enär samma ledamöter, nemligen de, hvilka såsom delegerade från lag-utskottet suttit i sammansatta utskottet, skulle pröfva frågan; dessutom vill jag icke, att denna fråga må komma att vålla onödig förlängning i riksdagen.

Nils Petersson från Kalmar län: Att riksdagen lider på slutet eller, såsom en talare uttryckte sig, på sin elfte timma, är icke något skäl, som bör afhålla oss från att återremittera utlåtandet i den del, hvarom nu är fråga, helst någon skada i allt fall icke sker, om sedermera skulle inträffa, att frågan icke blefve slutligen afgjord.

Carl Ifvarsson från Hallands län: Jag vill endast tillkännagifva, det jag instämmer i hvad Erik Ersson och Nils Petersson yttrat.

Erik Ersson: Jag fruktar ingalunda, att en återremiss af ifrågavarande voteringsproposition skulle bidraga till riksdagens förlängande, ty, derest så skulle inträffa, att någon votering i ämnet icke hunne försiggå inom den tid, som är bestämd för riksdagens afslutande, så blefve häraf allenast den följd, att nuvarande § i förordningen fortfarande komme att tillämpas, och det är just detta, som bondeståndet önskar. Dessutom har borgareståndet redan hänvisat frågan till afgörande af förstärkt lag-utskott. Jag vidhåller derföre mitt yrkande om återremiss.

Med Erik Ersson förenade sig *Anders Jonsson* och *Olof Olsson* i Slängserud från Wermlands, *Jan Andersson* och *Liss Lars Olsson* från Kopparbergs, *Andreas Eskilsson* från Blekinge, *Olof Nilsson* från Westerbottens, *Lars Gustaf Andersson* och *Johannes Andersson* från Elfsborgs samt *Per Nilsson* från Kristianstads län m. fl. ståndets ledamöter.

Anders August Andersson från Östergötlands län: Ehuru jag anser det göra detsamma, hvilket utskott afgör frågan, så vill jag likväl biträda yrkandet om återremiss, helst, på sätt en föregående talare redan antydt, nu gällande § i förordningen fortfarande kommer att tillämpas, om votering öfver frågan icke före riksdagens slut skulle medhinnas.

Sedan diskussionen härefter förklarats slutad, och *talmannens* proposition om bifall till utskottets ifrågavarande förslag till voteringsproposition med öfvervägande nej besvarats, blef samma förslag, efter förnyad framställning af *talmannen*, till utskottet *återremitteradt;* i följd hvaraf utdrag af protokollet i denna del skulle utskottet tillställas.

Utskottets yttrande under *45:e* §:n derom, att bondeståndets beslut om bibehållande af nuvarande bötesbelopp

i 1:sta mom. af samma § förfallit, äfvensom utskottets under berörda § gjorda inbjudning till ridderskapet och adeln. *lade* ståndet *till handlingarne.*

Vid föredragning åter af utskottets under nämnda 45:te § afgifna förslag till voteringsproposition, begärdes ordet af **Nils Petersson** från Kalmar län, som yttrade: På samma grund, som vi återremitterat det under 41:sta §:n uppstälda förslag till voteringsproposition, torde äfven utskottets nu förevarande förslag böra återremitteras.

Häruti instämde *Carl Ifvarsson* från Hallands län.

Diskussionen var slutad; och blef, på framställning af *talmannen*, det af utskottet under nu föredragna 45 § afgifna förslag till voteringsproposition, till utskottet *återremitteradt;* hvarföre äfven utdrag af protokollet i denna del komme att utskottet meddelas.

§ 3.

Föredrogs ånyo och *bifölls sammansatta bevillnings-, lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets memorial n:o 10,* i anledning af riksståndens skiljaktiga beslut, angående vilkoren för bränvinstillverkning.

§ 4.

Föredrogs ånyo och *godkändes expeditions-utskottets förslag till Rikets Ständers underdåniga skrifvelse till Kongl. Maj:t n:o 81,* angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel.

§ 5.

Föredrogs ånyo och *bifölls stats-utskottets memorial n:o 138* med förslag till stadganden i riksgäldskontorets reglemente, angående de med ordinarie statsregleringen gemenskap egande utgifter samt de på kontoret anvisade kreditiver och derifrån utgående riksdags- och revisionskostnader, aflöningar m. m., äfvensom angående riksgäldskontorets inkomster samt uppbörden af dit ingående bevillnings- med flera medel.

§ 6.

På flera ledamöters begäran bordlades *andra gången sammansatta bevillnings- samt allmänna besvärs- och ekonomi-*

utskottets memorial n:o 11, i anledning af riksståndens skiljaktiga beslut, i fråga om föreslagen förändrad grund för uttaxering af landstingsmedel.

§ 7.

Vid ånyo skedd föredragning *lade* ståndet *till handlingarne lag-utskottets memorial n:o 62,* angående verkställda omröstningar i förstärkt lag-utskott, i anledning af riksståndens skiljaktiga beslut angående åtskilliga lagfrågor.

§ 8.

Till bordläggning *första gången* anmäldes:

Bonde-ståndets enskilda utskotts utlåtande n:o 1, angående dispositionen af ståndets bibliothek m. m.; och

sammansatta banko- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets memorial n:o 3, med anledning af riksståndens olika beslut, angående utskottets utlåtande n:o 2, i anledning af motion om vidtagande af åtgärder för beredande af lättnad i myntcirkulationen emellan Sverige och Norge.

§ 9.

Adolf Sköldberg från Skaraborgs län erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag anhåller om några ögonblicks uppmärksamhet, för att meddela ståndet ett förhållande, angående hvilket jag önskar, att ståndet ville afgifva sitt yttrande. Enligt hvad ståndet har sig bekant, blef Anders Andersson i Greby utsedd till ombud vid innevarande riksmöte för allmogen inom såväl Södra som Norra Wadsbo härads domsagor, men bonde-ståndet beslöt, af förekommen anledning, att Anders Andersson skulle anses såsom ombud allenast för Södra Wadsbo härad, och att det till följd deraf ålåge Norra Wadsbo härad att utse särskild riksdagsfullmägtig, hvilket sedermera äfven skedde, dervid jag erhöll förtroendet att vara fullmägtig för sistnämnda härad. Bonde-ståndets berörda beslut blef emellertid icke delgifvet Södra Wadsbo härads innevånare på annat sätt, än genom allmänna tidningarne. Vid uttaxering af riksdagsmanna-arfvodet har kronofogden allenast följt valprotokollet, hvilket är undertecknadt af elektorerne från såväl Södra som Norra Wadsbo härad, och synes man vilja bringa det derhän, att Norra Wadsbo härad skall deltaga i kostnaden för arfvode åt den per-

son, som representerar Södra Wadsbo härad. Det är till förekommande af tvist i detta hänseende som jag skulle önska, att ståndet ville meddela yttrande, huru med uttaxeringen af riksdagsmanna-arfvodet inom dessa härader rätteligen förfaras bör.

Talmannen yttrade: Såvidt jag kan finna, torde ståndet svårligen kunna taga någon befattning med denna sak. Uppbördsmännen hafva, vid uttaxering af riksdagsmanna-arfvodet, grundlagens bud att ställa sig till efterrättelse, och, om de härifrån afvika, står det ju vederbörande öppet att öfverklaga uppbördsmännens åtgärder och deruti vinna rättelse.

Vidare yttrade:

Carl Anders Larsson från Östergötlands län: För min del tror jag ock, att i denna sak ståndet icke kan annat åtgöra, än meddela Sköldberg ett utdrag af ståndets protokoll, omfattande diskussionen då ståndet beslöt, att Norra Wadsbo härad skulle till riksdagen skicka särskildt ombud, och torde sedan kommittenterne och kronofogden lätteligen kunna finna, hvad som i denna sak är det rätta.

Adolf Sköldberg: Då ståndet ansåg sig befogadt meddela beslut derom, att Norra Wadsbo härad skulle vid riksdagen representeras genom särskildt ombud, så hade jag förmodat, att ståndet äfven skulle vara behörigt att afgifva yttrande i det af mig antydda hänseende. Ett protokollsutdrag, sådant Carl Anders Larsson ifrågasatt, kan möjligen vara för ändamålet tillräckligt, men jag skulle dock vara ståndet dubbelt tacksam, om ståndet ville afgifva bestämdt yttrande i saken.

Carl Ifvarsson från Hallands län: Icke heller jag tror, att ståndet kan uttala sig på sätt Sköldberg begärt. Dessutom är det ju alldeles klart, att då häraderna förklarats skyldiga skicka hvar sitt ombud till riksdagen, de äfven äro pligtige att aflöna hvar sin riksdagsfullmägtig.

Sven Rosenberg från Kristianstads län: Då ståndet beslöt, att Norra och Södra Wadsbo härad skulle vid riksdagen representeras af särskilda ombud, gjorde ståndet sin pligt, som bjöd ståndet att tillse, det landet i behörig ordning sändt ombud hit till riksdagen, men deremot gifver grundlagen icke någon anledning till berättigande för ståndet att pröfva, utaf hvilka riksdagsmanna-arfvodet skall betalas, utan äro i detta hänseende särskilda föreskrifter meddelade. Om båda domsagorna gemensamt aflöna de båda ombuden, eller hvar domsaga enskildt aflönar sin fullmägtig, blir alltid en helt och hållet enskild sak, deri ståndet icke eger inblanda sig.

Per Nilsson från Malmöhus län: Bonde-ståndet kan, enligt min tanka, icke meddela något domslut i förevarande sak, enär denna gäller en rättsfråga, som det tillkommer vederbörande myndigheter att pröfva; ett helt annat förhållande är åliggandet för ståndet att tillse, det alla domsagor äro vid riksdagen vederbörligen representerade. Skulle nu så hända, att kronofogden äfven på Norra Wadsbo härads innevånare uttaxerar arfvodet åt Södra Wadsbo härads fullmägtig, så ega ju Norra Wadsbo häradsboer, om de dermed icke åtnöjas, att klaga hos konungens befallningshafvande, som det då tillkommer att slita tvisten.

Adolf Sköldberg: Då Norra och Södra Wadsbo härad under flera föregående riksmöten förenat sig om ett ombud vid riksdagarne, så tror jag icke, att någon egentlig olaglighet blifvit begången derigenom, att så äfven skett vid innevarande riksdag. Hvad angår Per Nilssons antydan, att det tillkommer konungens befallningshafvande att pröfva frågan, så känner jag detta ganska väl, och är det just af denna anledning, som jag begärt ståndets utlåtande, enär landssekreteraren i länet, med hvilken jag i ämnet samtalat, förklarat att, derest han skall afdöma frågan, han anser sig icke kunna undgå ålägga Norra Wadsbo häradsboerne att deltaga i kostnaden för arfvode åt riksdagsfullmägtig för Södra Wadsbo härad.

Carl Anders Larsson: Hvarföre jag hemstälde om utfärdande af protokollsutdrag åt Sköldberg, var, emedan han icke gerna kan bifoga det tryckta protokollet såsom verifikation. I öfrigt föreställde jag mig, att han borde vara ganska lugn, om han erhölle ett protokollsutdrag, omfattande såväl de inför justitiestatsministern gjorda anmärkningar deröfver, att Norra och Södra Wadsbo häraders domsagor sändt gemensamt ombud till riksdagen, som äfven den diskussion, som här inom ståndet egde rum vid besluts fattande derom, att Norra Wadsbo härad skulle till riksdagen skicka särskildt ombud.

Rosenberg: Må vara, att landssekreteraren gifvit tillkänna, det han ämnar döma så eller så i saken, så är dock detta icke något skäl, hvarföre bonde-ståndet nu på förhand skulle föreskrifva, huru han bör förhålla sig vid en framdeles möjligen blifvande tvist. Vid 1859—1860 årens riksdag var Uhr vald till ombud för fyra härad inom Nerikes län, men ståndet beslöt, att Uhr blott skulle

anses såsom representant för de två häradena och de två återstående välja annat ombud, hvilket äfven skedde; och torde derföre Uhr nu bäst vara i tillfälle upplysa, huru då tillgick vid uttaxering af riksdagsmannaarfvodet.

Anders Wilhelm Uhr från Nerikes län: Med anledning af Rosenbergs uppmaning till mig vill jag upplysa, att alla de fyra härad inom Nerikes län, hvarom han förmälde, vid 1859—1860 ärens riksdag gemensamt betalte arfvode till mig och det andra jemte mig, för nämnda härad utsedda ombud: och torde bäst och rättast vara att så äfven tillgår nu inom Norra och Södra Wadsbo härad.

Sedan diskussionen nu var slutad, förklarade *talmannen*, det han, i enlighet med hvad han redan antydt, ansåg sig icke kunna framställa proposition om något beslut, med anledning af Adolf Sköldbergs ifrågavarande, hos ståndet gjorda framställning.

Ståndet åtskiljdes kl. ½ 2 e. m.

In fidem

J. Sjöberg.

Den 17 Juni.

Plenum kl. 1 på dagen.

§ 1.

Justerades och *godkändes* det protokoll, som blifvit hållet vid ståndets sammanträde den 16 uti innevarande månad klockan 12 på dagen.

§ 2.

Talmannen gaf tillkänna, det talmanskonferensen erhållit meddelande, att Hans Maj:t Konungen, till följd af iråkad opasslighet, vore förhindrad att, såsom förut ämnadt varit, den 21 uti innevarande månad upplösa riksdagen och hemförlofva Rikets Ständer, hvilket i stället komme att ega rum fredagen den 22 uti samma månad.

§ 3.

Föredrogs anyo *sammansatta bevillnings- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets memorial n:o 11*, i anledning af riksståndens skiljaktiga beslut i fråga om föreslagen förändrad grund för uttaxering af landstingsmedel; i sammanhang hvarmed, enligt förut fattadt beslut till behandling anmäldes *protokollsutdrag* från höglofliga ridderskapet och adeln för den 9 uti innevarande månad, n:o 264, med inbjudning till hedervärda bondeståndet att biträda ridderskapet och adelns vid behandling af nämnde utskottets utlåtande n:o 6, i anledning af Kongl. Maj:ts i ofvan angifna ämne aflätna nådiga proposition, fattade beslut, öfver hvad utskottet hemställt och föreslagit i afseende å 1:sta och 3:je mom. i § 47 af landstingsförordningen.

Med anledning häraf erhöll **Carl Ifvarsson** från Hallands län ordet och yttrade: För min del anser jag, att denna fråga ej är af bevillningsnatur, och att således någon omröstning derom i förstärkt utskott icke kan ifrågakomma. I fråga om förändrad grund för uttaxering af landstingsmedlen hafva två stånd stannat mot två, och då frågan derom är af ekonomisk natur, måste den anses hafva vid denna riksdag förfallit; hvaremot beträffande hvad utskottet i öfrigt yttrat och hemställt rörande sista punkten i 1:sta mom. och första punkten i 3:dje momentet af 47 § af landstingsförordningen Rikets Ständers beslut, till följd af tre ständs derom sammanstämmande beslut, redan finnes. På grund häraf får jag föreslå, att ståndet afslår den af utskottet uppstälda voteringspropositionen samt lägger ridderskapet och adelns ofvannämnda inbjudning till handlingarne.

Många af ståndet ledamöter hördes instämma häruti.

Nils Petersson från Kalmar län: Till hvad Carl Ifvarsson yttrat har jag ingenting att tillägga, hvadan jag endast instämmer, uti hvad han förut yrkat och föreslagit.

Anders August Andersson från Östergötlands län: Jag vill endast gifva tillkänna, att jag är af alldeles samma tanke som Carl Ifvarsson.

Öfverläggningen förklarades afslutad, hvarefter, sedan *talmannens* proposition på bifall till den föreslagna voteringspropositionen blifvit med nej besvarad, densamma af ståndet *afslogs*.

Hvad utskottet i öfrigt angående § 48 i landstingsförordningen yttrat och hemställt äfvensom ridderskapet och adelns omförmälda inbjudning *lades till handlingarne*.

§ 4.

Föredrogs och *bifölls* ståndets *enskilda utskotts utlåtande n:o 1*, angående dispositionen af ståndets bibliothek m. m.

§ 5.

Anders Wilhelm Uhr från Nerikes län, hvilken på begäran undfick ordet, yttrade: Om ståndets sednast fattade beslut är ingenting att säga; men då, utom de i enskilda utskottets nyss bifallna utlåtande upptagne, äfven andra, ståndet tillhörige, saker finnas dels i kansliet och dels på klubben, torde beslut om, huru med dem förfaras bör, vara nödvändigt. De kunde möjligen blifva nyttiga för andra kammaren till samma ändamål, hvartill de af bondeståndet användts.

Sedan *Per Nilsson* från Malmöhus härefter på anförde skäl föreslagit samt yrkat proposition derpå, att öfver de inventarier, hvilka icke uti enskilda utskottets ofvannämnde utlåtande funnos intagne, dispositionsrätt mätte af ståndet till dess kansli-direktion lemnas, fattade ståndet, efter derom framställd proposition, beslut i enlighet med hvad Per Nilsson sålunda föreslagit.

§ 6.

Efter nu skedd föredragning *bifölls sammansatta banko- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets memorial n:o 3*, med anledning af riksståndens olika beslut, angående utskottets utlåtande n:o 2, i anledning af motion om vidtagande af åtgärder för beredande af lättnad i myntcirkulationen mellan Sverige och Norge.

§ 7.

Till bordläggning *första gången* anmäldes:

Stats-utskottets memorial:

n:o 139, med förslag till de sista afdelningarne af det nya reglementet för riksgäldskontoret;

n:o 140, med förslag till aflönings- och pensionsstater vid riksgäldskontoret samt expektansstat vid f. d. generalassistans-kontoret;

n:o 141, med förslag till en § i det nya reglementet för riksgäldskontoret;

n:o 142, angående en gratifikation till herr stats-kommissarien O. F. af Sillén;

n:o 143, angående särskilda gratifikationer till åtskilliga af utskottets tjenstemän;

n:o 144, angående den upprättade nya riksstaten; samt

n:o 145, angående öfverlemnande till Kongl. Maj:t af det nya reglementet för riksgäldskontoret.

sammansatta lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets memorial n:o 29, angående särskildt arfvode åt den person, hvilken i egenskap af sekreterare biträdt sammansatta lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottet.

§ 8.

Följande från medstånden ankomna protokollsutdrag, nemligen:

»från höglofl. ridderskapet och adeln n:ris 278—281, och

»välloft. borgareståndet n:ris 288—291,

lades till handlingarne.

Ståndets ledamöter åtskildes kl. ¼3 e. m.

In fidem

J. Sjöberg.

Den 18 Juni.

Plenum kl. 6 e. m.

§ 1.

Föredrogos och *bifölloss stats-utskottets memorial:*

n:o 139, med förslag till de sista afdelningarne af det nya reglementet för riksgäldskontoret:

n:o 140, med förslag till aflönings- och pensionsstater vid riksgäldskontoret samt expektans-stat vid f. d. general-assistans-kontoret;

n:o 141, med förslag till en § i det nya reglementet för riksgäldskontoret:

n:o 142, angående en gratifikation åt statskommissarien O. F. af Sillén.

n:o 143, angående särskilda gratifikationer till åtskilliga af stats-utskottets tjenstemän;

n:o 144, angående den upprättade nya riksstaten, och

n:o 145, angående öfverlemnande till Kongl. Maj:t af det nya reglementet för riksgäldskontoret.

§ 2.

Efter föredragning *bifölls sammansatta lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets memorial*

n:o 29, angående särskildt arfvode åt den person, hvilken i egenskap af sekreterare biträdt utskottet.

§ 3.

Protokollen för den 23 och 31 nästlidne maj samt för den 7 och 13 i innevarande månad justerades.

§ 4.

Föredrogos och *godkändes* expeditionsutskottets förslag till Rikets Ständers skrifvelse till Kongl. Maj:t:

n:o 82, angående beräkningen af statsverkets inkomster, och

n:o 86, angående förändradt röstberäkningssätt vid prestval äfvensom vid tillsättande af folkskolelärare, orgelnister, klockare och annan kyrkobetjening.

§ 5.

Till bordläggning *1:a gången* anmältes: *bevillnings-utskottets*

betänkande n:o 21, med förslag till bevillningssummans utgörande och

memorial n:o 22, i anledning af verkställda omröstningar angående ifrågaställda förändringar i förordningarne om vilkoren för bränvinstillverkning och försäljning; äfvensom protokolls-utdrag från höglofl. ridderskapet och adeln n:o 285.

§ 6.

Lades till handlingarne ankomne protokolls-utdrag från

höglofl. ridderskapet och adeln n:ris 282—284 samt vällofl. borgare-ståndet n:ris 292—294.

Ståndets ledamöter åtskildes kl. 7 e. m.

In fidem

J. Sjöberg.

Den 19 Juni.

Plenum kl. half 5 e. m.

§ 1.

Talmannen tillkännagaf, att chefen för civil-departementet statsrådet och kommendören med stora korset af K. N. O. herr G. Lagerstråle uti skrifvelse af denna dag underrättat derom, att Kongl. Maj:t i nåder bestämt fredagen den 22 innevarande månad för riksdagens afslutande.

§ 2.

Vid förnyad föredragning *godkändes bevillnings-utskottets betänkande n:o 21*, med förslag till bevillningssummans utgörande; hvaremot

samma utskotts memorial n:o 22, i anledning af verkställda omröstningar, angående ifrågastälda förändringar i förordningarne om vilkoren för bränvinstillverkning och försäljning,

lades till handlingarne.

§ 3.

Då nu ånyo föredrogs ett *från högloft. ridderskapet och adeln ankommet protokolls-utdrag n:o 285*, innehållande inbjudning till välloft. borgare-ståndet och hedervärda bonde-ståndet att biträda det beslut, som ridderskapet och adeln, i likhet med högvördiga preste-ståndet, fattat derom, att votering i *förstärkt bevillnings-utskott* skall ega rum öfver den af sammansatta bevillnings-, lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottet i memorialet n:o 9 föreslagna voteringspropositioner i fråga om § 41 i förslaget till förordning, angående vilkoren för bränvinsförsäljning, yttrade:

Nils Petersson från Kalmar län: Jag hemställer, att ståndet måtte, med vidblifvande af sitt förut fattade beslut, lägga denna inbjudning till handlingarne.

Anders August Andersson från Östergötlands län: Lika med Nils Petersson anser jag, att vi böra vidblifva värt förut fattade beslut samt lägga inbjudningen till handlingarne; och torde de, som begärt inbjudningen på bordet, derifrån afstå, sedan 3 stånd redan fattat sitt beslut i frågan.

Sedan *talmannen* upplyst, att endast en ledamot begärt inbjudningen på bordet, och öfverläggningen förklarats afslutad, beslöt ståndet, uppå derom af *talmannen* framställd proposition, att, med vidblifvande af sitt förut i frågan fattade beslut, lägga inbjudningen till handlingarne.

§ 4.

Föredrogos och *godkändes expeditions-utskottets förslag till Rikets Ständers nedannämnde underdåniga skrifvelser:*

n:o 83, angående statsbidrag för vägars omläggning och förbättring, hamnbyggnader och kanal-arbeten, äfvensom sjösänkningar och andra vattenaftappningsföretag m. fl. dylika föremål;

n:o 84, angående allmänna vilkor och stadganden i afseende på de under denna riksdag beviljade statsbidrag för väganläggningar och vägförbättringar, hamnbyggnader och vattenkommunikationer m. m.;

n:o 87, angående ersättning för sådana af stats-kontoret förskottsvis bestridda utgifter, för hvilka statsanslag ej blifvit beviljade;

n:o 88, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition, angående kostnadsfri utdelning af Post- och Inrikes-Tidningar till alla kommuner i riket;

n:o 89, angående fortfarande anslag för kamereraren C. Sandberg;

n:o 90, angående föreskrifter rörande ersättningar, i händelse af olycksfall vid jernvägstrafiken;

n:o 91, i anledning af år 1865 verkställd revision af stats-verkets m. fl. allmänna fonders förvaltning under år 1863;

n:o 92, angående den staten tillhöriga, till riksarkiv tillförene begagnade f. d. Ridderstolpeska egendomen vid Skeppsbron;

n:o 93, rörande ätskilliga frågor i anledning af den under innevarande riksdag verkställda statsreglering;

n:o 96, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga propositioner dels angående förändring i grunderna för bevärings-

inrättningen samt om bildande af en landstorm, och dels angående grunderna för infanteriets och kavalleriets organisation m. m.:

n:o 97, angående regleringen af utgifterna under riksstatens *nionde* hufvudtitel; och

n:o 98, angående ändringar i de för allmänna hypotheks-banken samt hypotheksföreningar gällande stadganden.

§ 5.

Vid föredragning af *expeditions-utskottets förslag till Rikets Ständers underdåniga skrifvelse, angående tullbevillningen*, begärde ordet af följande ledamöter, hvilka yttrade:

Svante Bergström från Östergötlands län: Jag hemställer, att ståndet måtte godkänna detta förslag i oförändradt skick.

Per Nilsson från Malmöhus län: I motsats mot föregående talare, hemställer jag, att bonde-ståndet måtte fatta enahanda beslut, som preste-ståndet, eller att slutorden »hvilket allt Rikets Ständer få i underdånighet anmäla», måtte uteslutas.

Jonas Andersson från Östergötlands län: Lika med Per Nilsson, anser jag slutorden böra uteslutas, ty sådant är i öfverensstämmelse med vårt i tullfrågan fattade beslut att ogilla slutstrofen eller den s. k. klämmen. Om vi fatta ett med preste-ståndet öfverensstämmande beslut, är det utsigt, att frågan varder utagerad innan riksdagen afslutas, men annars icke.

Svante Bergström från Östergötlands län: Ehvad beslut vi fatta, måste denna fråga ånyo behandlas af expeditions-utskottet och vårt beslut inverkar till följd deraf alldeles ingenting på riksdagens slut eller föranleder icke någon förlängning af densamma. Hvad sjelfva saken beträffar, får jag förklara, att jag mycket förvånar mig deröfver, att finkänsligheten gått så långt, att man icke ens anser Rikets Ständer kunna i underdånighet hos Kongl. Maj:t anmäla, att tulltaxan öfverlemnas. Då slutorden icke innehålla något stötande, utan endast en underdånig anmälan om de af Rikets Ständer fattade besluten, finner jag icke något skäl att utesluta dem.

Samma åsigt delades af *Lars Ersson* från Södermanlands, *Johan Johansson* från Nerikes, *Anders Andersson* från Kopparbergs, *Andreas Eskilsson* från Blekinge, *Carl Casper Nettelbladt* från Stockholms, *Erik Jonsson* från Westmanlands län m. fl.

Per Nilsson från Malmöhus län: Jag förundrar mig icke så mycket deröfver, att Bergström, som är ledamot af expeditions-utskottet, uppträder till försvar för denna skrifvelse, ty vi veta litet hvar, att den, som deltagit i ett utskotts öfverläggningar, gerna vill försvara utskottets åtgöranden, för såvidt dessa äro öfverensstämmande med hans åsigter. Då preste- och bonde-ständen dragit så jemnt i denna fråga, tycker jag det vara allt skäl att vi fatta enahanda beslut, som preste-ståndet.

Jonas Andersson från Östergötlands län: Att slutorden innehålla något stötande kan jag väl icke finna, men jag anser det vara klokast, att vi fatta enahanda beslut, som preste-ståndet, ty på sådant sätt och då de öfriga ständen sannolikt äfven besluta slutordens borttagande, blifver frågan icke på något vis intrasslad. I motsatt fall bibehålles den gamla tulltaxan och då qvarstår tullen på artikeln *salt*, hvilket ingalunda vore till någon fördel för bonde-ståndet.

Erik Ersson från Gefleborgs län: Lika med Jonas Andersson, tror jag att, om vi besluta i likhet med preste-ståndet, äfven de andra ständen besluta slutmeningens uteslutande. Om vi antaga utskottets förslag oförändradt och riks-ständen stanna i olika beslut, blifver den gamla tulltaxan fortfarande gällande till efterrättelse, och för att undvika sådant, hemställer jag, att ståndet måtte fatta sitt beslut i öfverensstämmelse med preste-ståndets.

Nils Andersson från Wermlands och *Lars Gustaf Andersson* från Elfsborgs län instämde.

Svante Bergström: Att preste- och bonde-ständen till en början voro ense i den fråga, som nu afhandlas, är sannt, men de blefvo slutligen af olika meningar, och då expeditions-utskottet i hvilket fall som helst, ännu en gång måste behandla frågan, anser jag oss icke böra fästa något afseende på hvad de tvenne sista talarne yttrat. I afseende på möjligheten af frågans afgörande innan riksdagens slut, upprepar jag hvad jag här förut yttrat och anhåller, att ståndet måtte godkänna utskottets förslag oförändradt.

Öfverläggningen förklarades afslutad; *talmannens* proposition på bifall till utskottets förevarande förslag blef med blandade *ja* och *nej* besvarad; till följd hvaraf och

då votering begärdes, följande voteringsproposition uppsattes, justerades och anslogs:

»Den, som vill bifalla expeditions-utskottets förslag till Rikets Ständers underdåniga skrifvelse, angående tullbevillningen, röste

Ja;

Den, det ej vill: röste

Nej.

Vinner *nej*, har bonde-ståndet godkändt omförmälda förslag med undantag af slutorden: »hvilket allt Rikets Ständer få i underdånighet anmäla», hvilka ord sålunda komma att utgå.

Vid voterings-sedlarnes öppnande befunnos 33 ledamöter hafva röstat ja och 36 ledamöter röstat nej, till följd hvaraf ståndet beslutat i enlighet med nej-propositionen.

§ 6.

Till bordläggning *första gången* anmäldes *expeditions-utskottets memorial n:o 8*, till vällofl. borgare-ståndet, i anledning af återremiss å skrifvelseförslaget n:o 81; samt

sammansatta bevillnings-, lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets betänkande n:o 12, i anledning af erhållna återremisser å tvenne i utlåtandet n:o 9 föreslagna voteringspropositioner.

§ 7.

Nedannämnde från resp. medstånden ankomna protokolls-utdrag föredrogos och *lades till handlingarne*, nemligen från

höglofl. ridderskapet och adeln n:ris 286—289 och
vällofl. borgare-ståndet n:ris 295—298.

Ståndets ledamöter åtskiljdes kl. ¼ till 6 e. m.

In fidem.

J. Sjöberg.

Den 20 Juni.

Plenum kl. 6 e. m.

§ 1.

De vid ståndets sammanträden den 5, 11 och 12 innevarande månad förde protokoll blefvo till justering uppläste och godkände.

§ 2.

Föredrogs och *lades till handlingarne* expeditions-utskottets *memorial n:o 8*, till vällofl. borgare-ståndet i anledning af återremiss å skrifvelseförslaget n:o 81.

§ 3.

Vid nu skedd föredragning *lades till handlingarne* sammansatta bevillnings-, lag samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets *memorial n:o 12*, i anledning af erhållna återremisser å tvenne i utlåtandet n:o 9 föreslagna voteringspropositioner.

§ 4.

Godkändes, efter skedd föredragning, *expeditions-utskottets*

förslag till Rikets Ständers underdåniga skrifvelser till Kongl. Maj:t

n:o 94, med öfverlemnande af ny bevillnings-stadga;

n:o 95, angående förändring af nu gällande stadganden rörande förlagslån;

n:o 99, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående folkskolelärares pensionering;

n:o 100, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående disposition af kronotionden på Gotland för dervarande presterskaps aflöning;

n:o 101, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition i fråga om inlösande af de s. k. frisocknarnes tjenstbarheter till Dylta svafvelbruk;

n:o 102, angående de i 63 § regerings-formen föreskrifna kreditivsummor:

n:o 103, med ny riks-stat;

n:o 104. angående upprättadt nytt reglemente för riksgälds-kontoret;

n:o 105, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående nedsättning i bevillningen för reseagenter:

n:o 106. med reglemente för bankens styrelse och förvaltning:

n:o 107, i fråga om ändring af lagens bestämmelser angående tiden för fullföljande af vad och besvär emot utslag, meddelade af underrätt å Gotland:

n:o 108, angående föreslagen ändring i gällande stadganden om skyldighet att deltaga i kyrkobyggnad:

n:o 109, angående grunderna för upprättande af förslag till kyrkoherdelägenheter samt till kapellans och andra sådana beställningar:

n:o 110. angående förändring i gällande föreskrifter om tiden för fullföljande af besvär i ekonomiska och administrativa mål:

n:o 111, om ändring af 13 § 1 mom. i Kongl. landtmäteri-instruktionen den 6 augusti 1864:

n:o 112, angående ändring i Kongl. förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862;

n:o 113, angående förrättadt nytt val af suppleant för justitie-ombudsmannen:

n:o 114, förordnande för advokat-fiskalen m. m. C. M. Rydqvist att vara Rikets Ständers justitie-ombudsmans suppleant:

n:o 115, angående restitution af bränvinstillverkningsafgift vid export till utrikes ort:

n:o 116, angående upphörande i vissa fall af nu stadgade transitoafgift för transitogods; samt

n:o 117, angående ändring i Kongl. förordningen om fattigvärden i riket:

äfvensom *samma utskotts förslag* till §§ i riksdagsbeslutet. nemligen:

8:o, angående verkställdt val af justitie-ombudsman och hans suppleant samt kommitterade till tryckfrihetens vård:

9:o, angående val af fullmägtige i banken och riksgälds-kontoret:

10:o. angående hvilande grundlagsändrings-förslag:

11:o, angående bankoärenden;

12:o, angående rättighet att i vissa brottmål svara genom fullmägtig;

13:o, angående förändradt sätt för doms eller utslags utgifvande i rådstufvurätt och hos öfverståthållare-embetets kansli:

14:o. angående antagande af en författning rörande arfsrätt för oäkta barn; och

15:o, angående åtskilliga ändringar i domstolsinrättningen på landet.

§ 5.

Till bordläggning *första gången* anmäldes:

expeditions-utskottets memorial n:o 9. i anledning af erhållne återremisser å utskottets skrifvelseförslag n:o 85, och

bevillnings-utskottets memorial n:o 23, rörande verkställd omröstning i anledning af riksståndens skiljaktiga beslut i fråga om ansvarsbestämmelser för oloflig bränvinsförsäljning.

§ 6.

Såsom icke erfordrande annan åtgärd *lades till handlingarne* följande från resp. medstånden ankomne protokolls-utdrag neml.

från högvörd. preste-ståndet n:ris 272—284: och
från vällofl. borgare-ståndet n:o 299.

§ 7.

Talmannen tillkännagaf att, enligt honom tillhandakomne skrifvelser från H. M. Konungens tjenstförrättande öfverste-kammarherre, i morgon thorsdag, den 11 i denna månad, klockan 1 på dagen till bonde-ståndet ankomma tvenne öfverste-kammarjunkare för att inbjuda hedervärda bonde-ståndet att följande dagen bevista gudstjensten i Storkyrkan och derefter infinna sig å rikssalen. äfvensom att, fredagen den 22 i denna månad. H. M. Konungen och

den Kongl. familjen emottaga Rikets Ständers underdåniga afskedsuppvaktningar efter ceremoniens slut å riksalen kl. 3 e. m.

Ståndet åtskildes härefter kl. ¾ 7 eft. m.

In fidem

J. Sjöberg.

Den 21 Juni.

Plenum kl. ¾ till 1 e. m.

§ 1.

De i ståndets plena den 16 sistlidne maj samt den 8, 14 och 18 i denna månad förda protokoll justerades.

§ 2.

Anmäldes och inbeledsagades tvänne Konungens öfverste-kammarjunkare, hvilka å H. M. Konungens höga vägnar inbjödo bonde-ståndet att å morgondagen, efter bevistad riksdagspredikan å stadens Storkyrka, uppträda å riksalen till plenum plenorum för riksdagens afslutande.

§ 3.

Föredrogs och *lades till handlingarne expeditions-utskottets memorial n:o 9*, i anledning af erhållna återremisser å utskottets skrifvelseförslag n:o 85.

§ 4.

Vid förnyad föredragning *lades till handlingarne bevillnings-utskottets memorial n:o 23*, rörande verkställd omröstning i anledning af riksståndens skiljaktiga beslut i fråga om ansvarsbestämmelser för oloflig bränvinsförsäljning.

§ 5.

Uppå derom af *talmannen* gjord hemställan beslöt ståndet att uppdraga åt notarien i ståndets kansli, *K. H. Sahlström*, att, enligt hans eget åtagande, upprätta register öfver ståndets protokoll och ombesörja korrekturläsningen af den del af protokollet, som vid riksdagens slut ännu icke är färdigtryckt, emot åtnjutande af de härför af Rikets Ständer bestämda arfvoden.

§ 6.

Uppå derom, med föranledande af *stats-utskottets*, utaf Rikets Ständer bifallna *memorial n:o 58*, angående aflöningen åt den hos riksståndenen och utskotten anstälda kansli och vaktbetjening, utaf talmannen gjord framställning, beslöt ståndet, att de notarier, nemligen kopisten i justitiekanslersexpeditionen A. L. Frykholm, vice häradshöfdingen J. Söderholm, kanslisten i sundhetskollegium K. H. Sahlström, vice häradshöfdingen F. Krook och e. o. hofrättsnotarien C. O. Erickson, hvilka bestridt protokollsföringen hos ståndet, äfvensom tvänne af ståndets vaktmästare, J. A. Hillman och A. G. Malmberg, skulle ega att uppbära de för dem bestämda arfvoden och dagtraktamenten under 14 dagars tid efter riksdagens slut.

§ 7.

Talmannen hemstälde, att, ehuru vid föregående riksdag endast 3 kanslister blifvit berättigade att tillgodonjuta de för sådane tjenstemän i ståndens kansli bestämda arfvoden och dagtraktamenten under 14 dagars tid efter riksdagens slut, ståndet nu ville, med afseende på de förökade göromål, som blifva en följd af ståndets beslut om ordnande af dess arkiv och detsammas öfverlemnande till den nya riksdagen m. m., besluta, att 5 kanslistarfvoden för en tid af 14 dagar efter riksdagens afslutande skulle reqvireras, med rättighet för ståndets sekreterare att närmare bestämma fördelningen af nämnda arfvoden emellan kanslisterne hos ståndet F. T. Möller, C. A. Rudberg, F. Amnér, T. Zellinger och J. E. Björklund, dock med skyldighet för desse att biträda vid arkivets ordnande och flyttning.

Till denna hemställan lemnade ståndet sitt bifall; och skulle såväl dessa som de i nästföregående § omnämnd

arfvoden af *talmannen* i vanlig ordning, vid riksdagens slut, förskottsvis uppbäras och qvitteras, för att vederbörande tillhandahållas.

§ 8.

Ståndet beslöt, efter derom gjord hemställan, att uppdraga åt dess vaktmästare A. G. Malmberg att uttaga och qvittera samt till utdelning vederbörande tillhandahålla de riksdagshandlingar, hvilka icke hinna att före riksdagens slut till ståndets ledamöter utdelas; och skulle Malmberg för det med bemälda uppdrag förenade besvär åtnjuta ett arfvode af 20 rdr rmt, att af ståndets enskilda kassa utgå.

§ 9.

Vaktmästaren å ståndets klubb J. P. Jansson berättigades uppbära dagtraktamente fyra dagar efter riksdagens slut, hvilket arfvode skulle af *talmannen* i vanlig ordning förskottsvis uppbäras och qvitteras, för att Jansson tillhandahållas.

§ 10.

Såsom vid föregående riksdagar öfligt varit, beslöt ståndet, uppå hemställan af *talmannen*, att såsom någon ersättning till dem af Kongl. generalpoststyrelsens tjenstemän, hvilka under loppet af riksdagen haft befattning med utsändande af bref, som till ståndets ledamöter ankommit, en gratifikation af 75 rdr skulle till ifrågavarande tjenstemän utgå; och skulle detta belopp utur ståndets enskilda kassa till vederbörande utbetalas.

§ 11.

Från höglofliga ridderskapet och adeln ankomne protokollsutdrag n:ris 290 och 291 föredrogos och *lades till handlingarne.*

Ståndets ledamöter åtskildes klockan half till 2, för att åter sammanträda kl. 7 eft. m.

In fidem

J. Sjöberg.

Plenum kl. 7 e. m.

§ 1.

De den 19 uti denna månad och i dagens förmiddagsplenum förda protokoll justerades och *godkändes.*

§ 2.

Till bordläggning *första* gången anmäldes:

Sammansatta bevillnings- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets memorial n:o 13, i anledning af riksståndens skiljaktiga beslut i fråga om af Kongl. Maj:t föreslagen förändrad grund för uttaxering af landstingsmedel;

Sammansatta lag- samt allmänna besvärs- och ekonomiutskottets betänkande n:o 30, i anledning af motion om upphäfvande af de i 24 kap. 38 § kyrkolagen förekommande stadganden angående klockares brefbäringsskyldighet.

§ 3.

Till deputerade för frambärande af bonde-ståndets afskedshelsning till medstånden utsågos:
Johan Fredrik Fredriksson från Upsala län,
Per Persson från Stockholms län,
Adolf Sköldberg från Skaraborgs län,
Anders Medin från Kronobergs län,
Anders Johan Sandstedt från Jönköpings län,
Carl Wilhelm Eriksson från Westmanlands län,
Jonas Andersson från Östergötlands län,
Anders Söderholtz från Södermanlands län,
Johannes Andersson från Elfsborgs län,
Carl Bernhard Rydström från Kalmar län,
Johan Bergström från Kopparbergs län,
Lars Persson från Nerikes län,
Georg Nyqvist från Wermlands län,
Erik Ersson från Gefleborgs län,
Per Engman från Westernorrlands län,
Olof Larsson från Jemtlands län,
Josef Oskar Almqvist från Norrbottens län,
Ludvig Norrby från Gotlands län,

Anders Persson från Malmöhus län,
Anders Persson från Kristianstads län,
Andreas Eskilsson från Blekinge län,
Carl Ifvarsson från Hallands län, samt
Anders Andersson från Göteborgs län.

§ 4.

Godkändes förslag till de tal, hvilka af ståndets talman komme att hållas till Hans Maj:t Konungen å riksalen, äfvensom på afskedsuppvaktningarne hos H. M. Konungen och H. M. Drottningen samt H. M. Enkedrottningen; hvilka förslag nu till justering upplästes.

§ 5.

Anders Wilhelm Uhr från Nerikes län, hvilken blifvit utsedd att anföra den deputation, som skulle till medstånden framföra bonde-ståndets afskedshelsning, uppläste för justering de tal, han vid nämnde tillfälle ämnade hålla; hvarefter desamma af ståndet *godkändes*.

§ 6.

Föredrogos och *godkändes expeditions-utskottets förslag till Rikets Ständers underdåniga skrifvelser till Kongl. Maj:t:*

n:o 118, angående vilkoren för bränvinstillverkning; och

n:o 119, om förändring i vissa delar af Kongl. förordningen den 18 december 1863, angående vilkoren för försäljning af bränvin och andra brända eller distillerade spirituösa drycker; äfvensom

samma utskotts förslag till §§ 16—22 i riksdagsbeslutet.

§ 7.

Ankomne protokollsutdrag:
från höglofl. ridderskapet och adeln n:ris 292 och 293, samt
" vällofl. borgare ståndet n:ris 300—302.
lades till handlingarne.

Ståndets ledamöter åtskildes kl. 8 eft. m.

In fidem
J. Sjöberg.

Den 22 Juni.

Plenum kl. ¾ 10 f. m.

§ 1.

Föredrogs och *bifölls sammansatta bevillnings- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets memorial n:o 13*, i anledning af riksståndens skiljaktiga beslut i fråga om af Kongl. Maj:t föreslagen förändrad grund för uttaxering af landstingsmedel.

§ 2.

Vid föredragning af *sammansatta lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets betänkande n:o 30*, i anledning af motion om upphäfvande af de i 24 kap. 32 § kyrkolagen förekommande stadganden angående klockares brefbäringsskyldighet; blef samma betänkande af ståndet *bifallet*.

§ 3.

Föredrogos och *godkändes expeditions-utskottets förslag dels* till Rikets Ständers underdåniga skrifvelse till Kongl. Maj:t

n:o 120, angående åtgärder för beredande af lättnad i myntcirkulationen mellan Sverige, Norge och Danmark: och *dels till §§ i riksdagsbeslutet:*

n:o 23, angående en ny författning om förlagslån;

n:o 24, angående förkortning af tiden för fullföljande af vad från Gotland till Svea hofrätt;

n:o 25 a, angående bevillningsmedlen;

n:o 25 b, angående allmänna bevillningen;

n:o 26, angående tullbevillningen;

n:o 27, angående stämpelpappers-afgiften;

n:o 28, angående vilkoren för bränvinstillverkning och försäljning;

n:o 29, angående ätskilliga i bevillningsfrågor aflåtna underdåniga skrifvelser; och

n:o 30, angående slutmeningen i riksdagsbeslutet.

§ 4.

Carl Anders Larsson från Östergötlands län, som på begäran fick ordet, yttrade: Jag har iakttagit, att i protokollen för sistlidne riksdags förhandlingar inom bondeståndet icke blifvit intagna hvarken talmannens tal på rikssalen, då ständerna hemförlofvades, ej heller de afskedstal, som då hållits, dels vid uppvaktningarne hos Kongl. Maj:t och den Kongl. familjen och dels af ordföranden för den deputation, som framförde ståndets afskedshelsningar till medständen: men som dessa tal utgöra historiska handlingar, anser jag dem böra i ståndets protokoll inflyta; och jag får förthy föreslå, att så väl dessa tal, som de, hvilka i dag komma att å ståndets vägnar hållas, må i protokollet för dagen ordagrannt intagas.

Nils Andersson från Wermlands län jemte flere ståndets ledamöter instämde med Carl Anders Larsson.

Efter det *talmannen* tillkännagifvit, att anledningen, hvarför de i fråga varande vid sistlidne riksdag hållne talen icke blifvit i protokollet intagne, varit den, att något beslut derom icke af ståndet fattats, anförde:

Carl Bernhard Rydström från Kalmar län: Jag har visserligen ej något att anmärka emot förslaget att i denna riksdagens protokoll intaga de tal, som hållits vid slutet af nästlidne riksdag, men jag är tvehogsen om formen för en sådan åtgärd; om dessa tal böra återgifvas i ett supplement till protokollen eller på något annat sätt, hvarom man torde besluta.

Sven Rosenberg från Kristianstads län: Jag finner ej någon svårighet i verkställandet af hvad Carl Anders Larsson föreslagit. Om på hemställan af en ledamot utaf ståndet, beslut fattas derom, att berörda tal skola i nuvarande riksdagsprotokoll inflyta, så är ju det tillfyllest.

Erik Ersson från Gefleborgs län instämde häruti.

Uppå härefter framställd proposition af *talmannen* beslöt ståndet, i öfverensstämmelse med hvad Carl Anders Larsson föreslagit, att alla de tal, som å ståndets vägnar höllos vid slutet af nästlidne riksdag, och vid riksdagens afslutande denna dag komme att hållas, äfvensom Hans Maj:t Konungens och Hennes Maj:t Enkedrottningens afgifna nådiga svar på de underdåniga afskedshelsningarne, skulle i protokollet för denna dag intagas.

§ 5.

De uti nästföregående § omförmälda, *vid slutet af sistlidne riksdag* hållne och, enligt §§ 7 och 8 uti ståndets protokoll för den 6 December 1863, då till justering upplästa och godkända talen, äfvensom de af D.D. M.M. Konungen och Enke-Drottningen på helsningstalen afgifna nådiga svar, voro af följande lydelse:

Talmannens tal på rikssalen:

Stormägtigste, Allernådigste Konung!

Innan riksdagen tilländagår är det för bondeståndet en kär pligt att hembära Eders Kongl. Maj:t den tacksamhet och de välönskningar, hvaraf våra hjertan äro uppfyllda.

Många och vigtiga hafva de frågor varit, hvilka Eders Kongl. Maj:t öfverlemnat till Rikets Ständers grundlagliga behandling, och de bland dessa frågor, hvilka tillhört den allmänna lagstiftningens område, skola i och för sig gifva detta riksmöte ett framstående rum i Sverges häfder. Knapt någon enda af dem skulle hos Rikets Ständer, med den brutna och osammanhängande verksamhet, deras nuvarande sammansättning medgifver, hafva vunnit en tillfredsställande lösning utan det ömsesidiga förtroende, som varit rådande emellan regering och folk, utan den både inom och utom representationen stadgade öfvertygelsen, att regeringen är god och oaflåtligen arbetar på folkets välgång och framåtskridande.

Genom Eders Kongl. Maj:ts nådiga förslag till ny strafflag och ny sjölag äro de länge kända bristerna i dessa lagstiftningsgrenar afhjelpta; och genom den af Eders Kongl. Maj:t jemväl föreslagna, nu redan beslutade författningen om allmänt kyrkomöte se vi grunden lagd till en lämpligare form för ordnandet af de kyrkliga angelägenheterna. Med den erfarenhet, bondeståndet måste ega om behofvet af en förbättrad folkundervisning, samt med öfvertygelse om att endast på denna väg gudsfruktan, laglydnad och god samfundsanda kunna utbildas, har bondeståndet att tacksamt erkänna Eders Kongl. Maj:ts nådiga omsorger i detta afseende. Den under de sednare åren uppkomna tanken att genom frivilliga föreningar sätta landets vapenföra befolkning i stånd att i nödens stund bidraga till fosterjordens försvar, har äfven af Eders Kongl. Maj:t omfattats med den välvilja och omvårdnad, som höf-

ves en Konung, hvilken känner sig trygg och stark genom sitt folks kärlek; och den vidare utveckling, denna tanke vunnit under detta riksmöte, är äfven ett verk af Eders Kongl. Maj:t. Våra framsteg i jordbruk och slöjdfärdighet kunna vi med glädje bevittna, och vi hafva äfven derföre med sann tillfredsställelse erfarit Eders Kongl. Maj:ts oaflåtliga bemödanden att göra alstren af vår näringsflit kända i andra länder, samt genom traktater lätta varuutbytet mellan dem och oss.

Nådige Konung!

En mild försyn har tillåtit regering och folk att under en lång följd af år egna sig åt det stora samhällsarbetet i olika riktningar, utan oro, utan störande inverkningar. Främst på den ljusa sidan af vår historia från det nuvarande statsskickets införande står dock det af Eders Kongl. Maj:t vid denna riksdag afgifna nådiga förslag till sjelfva nationalrepresentationens ombildning. Det har redan förunnats bondeståndet att för Eders Kongl. Maj:t uttrycka sina känslor vid emottagandet af denna sannt konungsliga gåfva. Väv då uttalade öfvertygelse om denna regeringshandlings stora betydelse har under riksdagens lopp icke kunnat undgå att vinna i styrka, och nödvändigheten af frågans lösning framstår derföre numera, om möjligt, än klarare. Med allvar och ihärdighet i arbetet för det stora målets vinnande, skall, såsom Eders Kongl. Maj:t sjelf antydt, aktning för allas rätt vara ledstjernan för bondeståndets handlingssätt.

Icke utan oro för den närmaste framtiden, men med full förtröstan till Eders Kongl. Maj:ts vishet och kärlek för de förenade brödrafolken, deras ära och sjelfständighet, anhåller bondeståndet att städse få vara inneslutet i Eders Kongl. Maj:ts gunstiga benägenhet och nådiga välvilja.

Talmannens tal vid de underdåniga afskedsuppvaktningarne:

Stormägtigste Allernådigste Konung! Allernådigsta Drottning!

Riksdagens afslutande, som tillåter bondeståndet att återvända till egna härdar och de bestyr och omsorger, hvilka tillhöra samhällslifvets mindre områden, eller den husliga kretsen, är tillika en dyrbar anledning, att för Deras Majestäter ånyo tolka de känslor af vördnad och till-

gifvenhet, hvarmed Sverges allmoge är fästad vid sitt konungahus.

Afskedets stund hemtar sin betydelse af den stämning, som råder hos dem, hvilka skiljas, af minnets och tacksamhetens band, af förhoppningar eller farhågor för den tid, som stundar. Upprigtigare välönskningar för Konung och konungahus hafva aldrig utgått ur svenske dannemäns bröst, aldrig varmare bön till den Allgode, att Han framgent, som hittills måtte låta lycka och välsignelse blomstra i Sveas konungaborg.

Men, likasom Konungens och konungahusets sällhet och välgång ligga folket ömt om hjertat, så är äfven Konungens sorg folkets sorg. Vi hafva derföre, nådigste Konung! med djupt deltagande emottagit underrättelsen om Eders Majestäts konglige väns och broders bortgång. Det folk som står sörjande vid hans bår, är det vackraste vittnesbörd om värdet af det vänskapsband, som förenade Nordens Konungar, — detta insegel på den inre anslutningen mellan tvenne närbeslägtade folk, hvilka, med förgätenhet af forna tiders kif och strider, vilja försona hvad århundraden brutit.

Nådige Konung! Nådiga Drottning!

Emottagen ännu en gång försäkran om bondeståndets orubbliga tillgifvenhet och kärlek, då vi nu, uttalande vår underdåniga afskedshelsning, innesluta oss i Deras Majestäters huldhet och välvilja!

Hans Maj:t Konungens svar:

Redlige Dannemän!

Af upprigtigaste hjerta tackar jag Eder för hvad J nu, å bondeståndets vägnar, yttrat. Hvarje bevis af detta ständs tillgifvenhet för mig och konungahuset är för mitt hjerta dyrbart. Med tillförsigt kunnen J räkna på att städse hos mig finna kärlek och förtroende till Sveriges allmoge. Dess välgång är en af mina lifligaste önskningar.

Vigtiga hafva de förhandlingar varit, som nu afslutats. Jag har följt dem med uppmärksamhet och deltagande, och jag gör mig förvissad om att de, förr eller sednare, skola bära välgörande frukter för det älskade fosterland, hvars lycka och välgång utgör målet för alla våra förhoppningar, alla våra sträfvanden.

Den gärd af saknad J hemburit åt en monark, som var min upprigtige vän och som var Sverige redligt till-

gifven, har jag med rörelse och erkänsla emottagit. Han har verksamt bidragit till mina bemödanden att närma till hvarandra de stamförvandter, som ega, ej allenast samma ursprung, men äfven samma intresse. Hans bortgång i en bekymmersam tid gör den djupt kända förlusten dubbelt smärtsam.

Då jag nu bjuder Eder farväl, redlige Dannemän, sker det med fast tillförsigt, att J alltid skolen vara öfvertygade om min fortfarande ynnest och bevågenhet.

Allernådigsta Enke-Drottning!

Riksdagens slut förlänar bondeståndet den dyrbara rättigheten att åter nalkas Eders Kongl. Maj:ts höga person.

I palats som i hydda är grunden för all sann glädje en och densamma. För hög och låg, fattig och rik, för den offentlige mannen, likasom för den, hvilken knapt får höja blicken utöfver omsorgerna för dagen, är huslig lycka den främsta belöningen. Att gifva denna lycka är qvinnans sköna lott. Husets moder är husets ära; hon är den värmande solen för make och barn, den hulda vårdarinnan af det altare, der gudsfruktan, laglydnad, trohet och kärlek till Konung och fosterland nedlägga sina offer.

Eders Kongl. Maj:ts höga bestämmelse blef, att vara en föresyn i alla de dygder, som pryda en huld maka, en god moder. Då vi, svenska allmogens ombud, ånyo söka uttryck för de känslor, som äro gemensamma för de folk, hvilka lyda under Eders Maj:ts höge Sons spira, veta vi äfven, att vi, återvändande till våra hem, följas dit af Eders Kongl. Maj:ts välsignelse och välönskningar. Vissheten derom är ett af de bästa minnen vi föra med oss, den skönaste uppmuntran för våra makar och barn.

Tillönskande Eders Kongl. Maj:t ännu många år af sällheten att se sig omgifven af barns och barnabarns kärlek och tacksamhet, af den lycka som är oskiljaktig från ett troget uppfyllande af höga och dyra pligter, anhåller bondeståndet att i Eders Kongl. Maj:ts hulda och nådiga åtanke städse få vara inneslutet.

Hennes Maj:t Enke-Drottningens svar:

Redlige Dannemän!

Med rördt hjerta har jag följt den tafla af huslig lycka och qvinnans sköna bestämmelse, som blifvit af Eder framställd för mig, och som, Gud ske lof, återfinnes i såväl konungaborg som hydda. Då J nu återvänden till Edra länge saknade hem, följa Eder mina upprigtigaste önskningar för Eder sällhet och trefnad.

Mottagen, redlige Dannemän, uttrycket af min tacksamhet för Eder tillgifvenhet samt försäkran om min fortfarande välvilja och bevågenhet.

De af Jonas Andersson från Östergötlands län, såsom ordförande för den deputation, som till medstånden framförde ståndets afskedshelsning, hållne tal:

Högvälborne herr grefve och landtmarskalk!
Höglofliga ridderskap och adel!

Efter nu slutade förhandlingar vid detta långvariga riksmöte, är det icke ensamt af grundlagens bud, utan fastmera af egen böjelse, som bondeståndet manas att genom oss, dess deputerade, till höglofliga ridderskapet och adeln frambära ståndets tillgifna afskedshelsning och välönskan.

Vid en återblick på det afslutade riksdagsarbetet, skall man visserligen finna mycket, som återstår att önska; men å andra sidan kan icke heller nekas, det flera vigtiga frågor i reformerande rigtning vunnit, som vi hoppas, en för fäderneslandet lycklig lösning. Synnerligen gläder sig bondeståndet åt det varma intresse, hvarmed de särskilda stånden, icke minst höglofl. ridderskapet och adeln, numera omfattat folkupplysningens sak, ett förhållande lika ädelt till sin grund, som hoppgifvande till sina följder. Emellertid, och detta oaktadt, har bondeståndet äfven vid denna riksdag icke kunnat undgå att erfara ett nedslående intryck af tvister och meningsbrytningar de serskilda stånden emellan. Med den isolerade ställning hvaruti ståndsfördelningen försätter hvarje serskild del af representationen, kan icke heller en önskvärd endrägt vid ärendenas behandling stå att finna; och de stora olägenheter, som af denna söndring härflyta, och de vådor, som deraf kunna uppkomma, framstå med hvarje riksmöte i allt klarare dag.

Att ridderskapet och adeln i främsta rummet inser och erkänner behofvet och nödvändigheten af en reform, som undanrödjer antydda olägenheter, derom är bondeståndet fullt förvissadt. Det från Kongl. Maj:t vid denna riksdag utgångna och nu hvilande representationsförslag utgör derför ett glädjande tidens tecken, och är en ljusstråle bland nu slutade riksmötes förhandlingar vid hvilken fosterlandsvännens förhoppningar på en lyckligare framtid

så gerna hvilar. Och att rikets första stånd, med sina af gammalt kända upphöjda tänkesätt och beprövade fosterlandskärlek, också skall vara det första, som, vid afgörandets stund, skall med sitt votum bidraga till framgången åt denna nationens lifsfråga kan bondeståndet icke betvifla.

Med uttalande af dessa känslor och framtidsförhoppningar, anhåller bondeståndet vördsamt att få vara i höglofl. ridderskapet och adelns välvilja och ynnest inneslutet.

Högvördigste herr doktor och erkebiskop!
Högvördiga stånd!

Efter nu slutade riksdagsarbeten har bondeståndet en kär pligt att uppfylla, i det ståndet genom denna sin deputation till högvördiga prestestånd härmedelst uttalar sin vördsamma och förbindliga afskedshelsning.

De många och vidtomfattande ärenden, som under nu slutade riksmöte varit föremål för ständernas behandling, hafva otvifvelaktigt upptagit hvarje representants hela uppmärksamhet, och af de rådslag, som föregätt de fattade besluten, har också säkerligen såväl den mera som den mindre kunnige deltagaren inhemtat mången vigtig upplysning om det allmänna, mången nyttig erfarenhet för honom sjelf. Men det ligger i ståndsfördelningens egen natur, att dessa fördelar, likasom inflytelsen deraf på de beslut som fattas, icke tillfalla riksförsamlingen i sin helhet.

Den djupare insigt och mognare erfarenhet, som kan förefinnas inom ett stånd, kommer sålunda icke ett annat i någon väsendtlig mån till godo, och hvarje riksstånd för sig försättes sålunda uti en isolerad ställning, hvaraf åter alstras benägenhet till misstroende och ensidiga åsigter. Olägenheterna af detta förhållande framstå allt tydligare med hvarje riksdag, och den nu förflutna saknar, tyvärr, icke exempel derpå. Att det skadliga inflytande, som härleder sig från dessa riksdagsstrider, icke inkränker sig blott till tid och rum för riksmötet och dess förhandlingar, men sträcker sin verkan både på vidden och djupet af hela vår samfundsinrättning och dess ömtåligaste delar, är ett förhållande, hvarom äfven den stora allmänheten nu mera icke saknar kännedom. Att högvördiga prestestånd-det inser och erkänner nödvändigheten af en snar och tidsenlig reform, som undanrödjer de hinder och förekommer de vådor, hvilka så störande inverka på det goda förstånd, som kan och bör äga rum mellan alla folkklasser, synnerligast mellan religionslärare och åhörare, derom hyser bondeståndet icke ringaste tvifvel, och bondeståndet tilltror

sig så mycket heldre kunna antaga detta, som mer än en vältalig stämma inom det högvördiga ståndet höjt sig för det af Kongl. Maj:t vid denna riksdag framlagda förslag till en förändrad form för vår nationalrepresentation.

Bondeståndet kan icke heller betvifla, att högvördiga ståndet skall i afgörandets stund genom sitt votum främja framgången och lösningen af denna nationens lifsfråga, och sålunda offra en gärd på fäderneslandets altare, hvarigenom ståndet sjelft otvifvelaktigt skall bereda åt sig en oförgänglig minnesstod uti svenska folkets tacksamma hjertan, på samma gång, som det höga ändamål, för hvilket religionsläraren är kallad att verka, skall lättare och säkrare kunna ernås.

Med dessa förhoppningar och de upprigtigaste välönskningar utbeder sig bondeståndet att i det högvördiga ståndets välvilja och förtroende få inneslutas.

Högädle herr talman! Herrar ledamöter af vällofliga borgareståndet!

Sedan nu de värf äro fulländade, som så länge hållit Rikets Ständer här samlade, och innan resan till de lika länge saknade hemmen anträdes, är det icke endast af lagbud eller gammal sed bondeståndet manas att genom oss, dess deputerade, till vällofl. borgareståndet utsäga afskedsordet och dervid foga uttrycket af den uppriktigaste vänskap och tillgifvenhet.

De många samt i flera fall vigtiga och vidtomfattande ärenden, som under nu slutade riksmöte varit föremål för ständernas verksamhet, hafva visserligen medtagit en lång och dyrbar tid, likasom de påkallat en ospard möda och tagit i anspråk all den tankekraft, hvaraf den särskilde representanten kunnat vara mägtig för en mogen öfverläggning och pröfning. Tiden och mödorna äro emellertid lemnade bakom oss, men följderna af vår verksamhet under den flydda tiden äro till icke ringa del förlagda inom förhoppningarnas område, och det tillhör en kommande tid att bedöma, i hvad mån vi hafva lyckats i våra bemödanden för gemensam lycka och allmänt väl. — Stridiga åsigter mellan de särskilda stånden hafva visserligen äfven under detta riksmöte icke blott uppstått utan äfven någon gång till det yttersta förfäktats, hvaraf också förklaras den brist på öfverensstämmelse uti besluten, som mer än en gång varit att beklaga; men deraf följande missförhållanden hafva likväl det goda med sig att allt tydligare ådagalägga olämpligheten af den närvarande ständs-

representationen, från hvilken alla dessa söndringar ytterst härleda sig. Att borgare- och bondeståndens meningar mera sällan äro skiljaktiga i fråga om nödiga reformer, är emellertid ett lyckligt förhållande, hvaråt bondeståndet synnerligen gläder sig. Det är icke blott på det materiela gebietet utan äfven på upplysningens område, som de båda folkvalda stånden mött hvarandra i framåtsträfvandet på reformernas bana, och det är på denna väg som en fortgående utveckling äfven till materielt välstånd och allmän trefnad möjliggöres. På framgången af det stora reformförslag, som nu hvilar till afgörande vid nästa riksmöte, beror emellertid, i hvad mån det gemensamma sträfvandet skall lyckas i det höga syftemålet att framdeles kunna förena alla nu skilda intressen till ett enda — fäderneslandets —. Under den glada förhoppning, att ett fortgående bemödande för vinnande af detta stora mål skall krönas med framgång, anhåller bondeståndet att i vällofl. borgareståndets vänskap och välvilja allt framgent få vara inneslutet.

§ 6.

Ståndet afgick kl. ¼11 för att, tillika med de öfriga riksstånden, bivista gudstjensten i stadens storkyrka, samt att derefter uppträda på rikssalen för riksdagens afslutande och ständernas hemförlofvande.

In fidem

J. Sjöberg.

Plenum kl. 6 e. m.

§ 1.

Upplästes till justering och godkändes det i förmiddagens plenum hos ståndet förda protokoll.

§ 2.

Föredrogos och *lades till handlingarne* ankomna protokollsutdrag

från ridderskapet och adeln n:o 294; och
från borgare-ståndet n:ris 303 och 304.

§ 3.

Uppå hemställan af *talmannen* uppdrog ståndet åt dess kanslidirektion ej mindre att öfvervara justeringen af ståndets vid riksdagens slut ännu icke uppsatta protokoll, än ock att efter riksdagens slut meddela accept å afgifvande räkningar för tryckning och häftning af ståndets protokoll med register m. m.

§ 4.

Anders Wilhelm Uhr från Nerikes län, hvilken blifvit af ståndet utsedd att anföra den deputation, som å ståndets vägnar skulle till respektive medstånden framföra bonde-ståndets afskedshelsning, afgick nu med bemälda deputation. Efter någon stunds förlopp återkom deputationen, dervid dess ordförande yttrade:

Högtärade talman! käre bröder!

Vi hafva nu fullgjort det uppdrag J hafven lemnat oss, och å bonde-ståndets vägnar, såsom riks-stånd betraktadt, för sista gången tagit farväl af medstånden, och är det med synnerligt nöje, som vi till bonde-ståndet återbära medståndens varma och hjertliga välönskningar samt tillika uttalade förhoppningar för framtiden med anledning af det nya statsskick, som nu snart går att inträda. Särskildt kände sig deputationen lifligt rörd af det vänliga och hjertliga emottagande, densamma fick röna hos preste-ståndet, hvars talman uttalade den glädje preste-ståndet kände deröfver att hädanefter mera ostördt få egna sig åt sin egentliga verksamhet inom församlingen.

Härpå betygade *talmannen*, å ståndets vägnar, deputationen och dess ordförande ståndets erkänsla för det värdiga sätt, hvarpå deputationen fullgjort sitt uppdrag.

§ 5.

I öfverensstämmelse med ståndets under förmiddagens plenum fattade beslut skulle här i protokollet intagas ej mindre de tal, *talmannen* denna dag hållit dels å rikssalen till H. M. Konungen och dels vid afskedsuppvaktningarne hos den Kongl. familjen, äfvensom de deruppå afgifna nådiga svar, än äfven de tal *Anders Wilhelm Uhr* från Nerikes län, såsom ordförande för deputationen från bondeståndet, vid afskedshelsningen till medstånden hållit; och voro dessa tal och svar så lydande:

Talet på rikssalen:

Stormäktigste allernädigste Konung!

Hvarje gång bonde-ståndet har den dyrbara nåden att inför Eders Kongl. Maj:t få nedlägga sin underdåniga vördnad och lyckönskan, sker det alltid med samma undersåtliga kärlek och tillgifvenhet, men med ständigt förnyade anledningar till tacksamhet och erkänsla för Eders Kongl. Maj:ts oaflåtliga omsorger om lagarnes och samhällsinrättningarnes fortgående utveckling och undersåtarnes deraf beroende trefnad och välbefinnande.

I denna högtidliga stund, då Sveriges Konung för sista gången hemförlofvar Sveriges Rikes Ständer, förena sig dock företrädesvis allas tankar, allas känslor vid den af Konung och Ständer antagna, från denna dag gällande, nya riksdagsordningen och dermed sammanhängande ändringar i regeringsformen. Striden om denna fråga har varit lång, stundom bitter, och hennes lösning skulle säkerligen ännu länge hafva förblifvit inom förhoppningarnas område, om hon icke omfattats af den, som, med blicken uteslutande fästad på det helas väl och på landets behof af inre sammanhållning och styrka, ensam förmådde leda den till ett för fosterlandet lyckligt slut. Den längre tidrymd, som fordrats för reformens genomförande, kan nu icke sägas vara onyttigt förspilld. Tvärtom har motståndet varit af gagn för frågans mera fullständiga lösning, genom att fördröja afgörandet till den derför i alla afseenden mest gynsamma tidpunkten. Utan missaktning af andras genom häfd och lag stadgade rätt, har bonde-ståndet under denna strid städse stått på deras sida, som önskat och yrkat reformen, och derföre skall det ock i tacksamt minne bevara hågkomsten af den ädla högsinthet, hvarmed Sveriges adel åt fosterlandet offrat ärfda förträdesrättigheter och den aktningsvärda undergifvenhet, hvarmed högvördiga preste-ståndet slutit sig till konungens och landets gemensamma tanka. Bonde-ståndet är också lifligt öfvertygadt, att den sålunda vunna segren skall i varaktighet öfvergå alla dem, der väldet i mer eller mindre mån varit bestämmande bredvid eller framför rättvisans, billighetens och kärlekens förenade fordringar; — att den skall fullända den förbrödring af dessa samhällsklasser, hvilken redan både inom det enskildta och offentliga lifvet börjat göra sig gällande, och att den dag snart skall stunda, då redbarheten, fosterlandskärleken och förmågan att verka för det allmännas väl äro de enda bestämmande vilkoren för medborgares aktning och förtroende. Med fast tillförsigt motse vi äfven, att förtroendet mellan båda, under Eders Maj:ts spira förenade, brödrafolken, som vi någon gång med sorg sett svigta, skall vara för alltid befästadt, samt slutligen, att vårt land, älskadt af egna innebyggare och aktadt af fremmande, skall, om en gång krigets åskor hota äfven våra gränser, kunna möta faran med den kraft, som känsla för frihet och tillit till egen styrka allena förmår att skänka.

I känslan af det närvarandes djupa betydelse för Konung och fosterland, lemnar bonde-ståndet nu den plats, det såsom särskildt riks-stånd intagit. Huru ståndet häfdat denna plats, tillhör icke det att bedöma. Hvad det vet är, att det aldrig brustit i trohet mot den konung, som varit dess trohet värd, och att det utan knot burit mången tung uppoffring för fosterlandets ära och sjelfständighet. Nedkallande öfver det nu fullbordade verket, öfver Eders Kongl. Maj:t, dess konungsliga hus och fädernes-landet den högstes näderika beskydd och välsignelse, utbeder sig en hvar af bonde-ståndets medlemmar att fortfarande få vara innesluten i Eders Kongl. Maj:ts nådiga ynnest och bevägenhet.

Talet till Hans Maj:t Konungen:

Stormäktigste allernädigste Konung!

Ännu, innan bonde-ståndet för sista gången åtskiljes, är ett för våra hjertan dyrbart tillfälle oss förunnadt, att inför Eders Kongl. Maj:t få betyga ej allenast våra egna, men tillika våra hemmavarande medbröders underdåniga vördnad och tillgifvenhet.

Ett folk, som mycket pröfvat och hvars historia, med allt hvad hon har att förtälja om ärofulla bragder, dock

är rik på vexlingar mellan med- och motgäng, skattar högt den lyckan att ega en konung, för hvars ädla hjerta ingenting är kärare, än att på de fredliga idrotternas fält skapa åt landet den sanna ära, som aldrig står att vinna på stridens. Denna lycka kunna vi så mycket bättre fatta och värdera, då vi höra andra folk sucka under ofredens alla vedermödor, och det är med djup känsla af tacksamhet, som vi underdånigst inför Eders Kongl. Maj:t och dess höga gemål förnya försäkringarna om vår oskrymtade kärlek och tillgifvenhet, samt utbedja oss att städse få vara inneslutna i Eders Kongl. Maj:ts nådiga ynnest och bevågenhet.

H. M. Konungens svar:

Redlige Dannemän!

Om äfven det är sista gången som J, såsom stånd, inför mig uppträden, skall det goda förhållandet mellan Sveriges Konung och Sveriges allmoge aldrig upphöra. Det har utgjort mine företrädares styrka och fägnad, och jag är förvissad att deraf röna samma glädjande erfarenhet. Då J nu till edra idoga yrken återvänden, kunnen J vara öfvertygade att eder Konungs ständiga och käraste omsorg skall blifva, att åt dessa fortfarande bereda fredens hägn, och att hans högsta ärelystnad alltid skall blifva att inom egna landamären upprätthålla lugnet, rättvisan och oberoendet.

Emottagen uttrycken af min erkänsla för eder upplysta medverkan till fosterlandets väl, och varen städse försäkrade, redlige Dannemän, om min välvilja, min ynnest och min bevågenhet.

Talet till H. M. Enkedrottningen:

Allernådigsta Enkedrottning!

De band, som förena folket med konungahuset, måste kännas så mycket starkare nu, då ombuden för Sveriges allmoge för sista gången till Eders Kongl. Maj:t frambära sin underdåniga helsning.

Inför konungahusets äldsta medlem dröjer tanken gerna vid de många år af lycka och välsignalse, landet fått njuta under den nya konungaätten. I folkets hågkomst lefver äfven lifligt och varmt bilden af Eders Kongl. Maj:ts höge gemål, och med detta minne stå i oupplöslig förbindelse Eders Maj:ts höga person, den ädla makan, den vördnadsvärda modren till Sveriges folkkäre konung.

Omgifven af många och dyrbara föremål för sin ömhet, går Eders Maj:t lifvets afton till mötes. Med uttalande af sin varma innerliga förhoppning, att denna afton måtte blifva lång och ljus, och nedkallande himlens rikaste välsignelser öfver Eders Maj:t och alla dem, som äro Eders Maj:t kära, utbeder sig bonde-ståndet att fortfarande få hugnas af Eders Maj:ts nådiga hågkomst och ynnestfulla välönskningar.

H. M. Enkedrottningens svar:

Redlige dannemän!

Fyratiotre år hafva förflutit sedan jag lemnade ett älskadt föräldrahem, för att dela en ädel makes kärlek till eder alla; den lycka blef mig äfven beskärd, att med honom mottaga mångfaldiga bevis på eder tillgifvenhet. Dessa minnen skola aldrig utplånas ur mitt hjerta. Jag har alltid med deltagande följt Sveriges öden under sina lyckliga framsteg och under dess af försynen tillåtna pröfningar. Måtte det nya tidskiftet medföra all önskad lycka för värt fosterland, för dess Konung och dess folk! Med tacksamhet skall jag bevara de i dag af Eder uttryckta tänkesätt af tillgifvenhet för mig och min familj, och försäkrar jag Eder, redlige dannemän, om min oafbrutna välvilja och bevågenhet.

Talen vid afskedshelsningen hos medstånden:

Högvälborne herr grefve och landtmarskalk!
Höglofl. ridderskap och adel!

Vid hvarje riksdags början liksom vid dess slut har bonde-ståndet med känslor af aktning och tillgifvenhet framburit sin helsning till ridderskapet och adeln; många äro äfven de ämnen, som måste af de båda stånden omfattas med samma värma och deltagande. Såsom odlare af Sveriges jord dela adelsman och bonde samma rättigheter och skyldigheter. Äfven då emellan dessa båda stånd olika meningar yppats om medlet, har dock målet oftast varit detsamma.

Vid ett tillfälle, sådant som detta, höfves det dock i främsta rummet bonde-ståndet att ihågkomma ridderskapet och adelns medverkan för lösningen af nationens stora lifsfråga; och det är derföre endast en enkel gärd af rättvisa att med oskrymtad och varm tacksamhet erkänna den storartade handling, hvarigenom ridderskapet och

adeln förvarat sig ett oförvanskligt minne i Sveriges historia, som är rik på vittnesbörd om det höglofliga ståndets idrotter i både fredens och krigets värf.

Den nu fulländade förändringen af svenska folkets representation måste äfven så mycket lifligare kännas och uppfattas af bonde-ståndets medlemmar, hvilka tillhöra det antal jordbrukare, som hädanefter, utan hinder af de skrankor ståndsinrättningen uppställt, få uti adelsmannen företrädesvis se medborgaren samt tillegna sig och det allmänna hans större vetande och högre insigter.

Vår afskedshelsning innefattar sålunda tillika en välkomsthelsning till hvarje ädel och god riddersman att fortfarande deltaga i det stora arbetet för ett älskadt fosterlands framåtskridande, för utvecklingen af dess krafter, för befordrande af sanning och rätt. Med uttalandet af dessa känslor, dessa förhoppningar, anhåller bonde-ståndet genom oss, dess deputerade, att hos Eder herr grefve och landtmarskalk samt enhvar af eder ädle herrar af ridderskapet och adeln få vara i vänlig hågkomst inneslutet.

Högvördigste herr doktor och erkebiskop! Högvördiga ledamöter af preste-ståndet!

Bonde-ståndet frambär genom oss, dess deputerade, en vördnadsfull och hjertlig afskedshelsning till det högvördiga ståndet. Det höga kall, som är församlingsherden anförtrodt, måste icke minst af ombuden för Sveriges allmoge till sin stora och djupa betydelse uppfattas. Öfverallt der herden med odelad hängifvenhet egnar sig åt sin bestämmelse, att i lära och lefverne vara sin hjord en föresyn, der mötes han ock af lärjungars och åhörarares vördnad och kärlek. Det är det svenska preste-ståndets främsta ära, att förhållandet i allmänhet är sådant Men äfven i det dagliga lifvets mångfaldiga bestyr och omsorger, i hemmets angelägenheter, likasom i kommunens värf, stå prest och bonde hvarandra tillräckligt nära, för att utan svårighet lära känna och akta hvarandra. Den högre bildningen är ett godt underlag för den lärdom, erfarenheten förmår att gifva, och bonden ser derföre gerna upp till sin prest som en vän, ett stöd under lifvets många pröfningar.

Bonde-ståndet erinrar sig ock med stolthet, att många af de män, som höra till svenska kyrkans ypperste, räkna sina anor från Sveriges allmoge, och minst kan bonde-ståndet förgäta, att inom det högvördiga ståndet höjt sig mängen mägtig stämma för folkundervisningens befräm-

jande, för utvecklingen af folkets sedliga krafter, för danande af goda och laglydiga medborgare i ett fritt samhälle.

I detta ögonblick, då de förra riksstånden för alltid taga farväl af hvarandra, är det för bonde-ståndet en kär pligt att uttala sina och landets förbindelser till det stånd, som företrädesvis haft sig anförtrodt att vårda religionens och den högre bildningens stora sak; och då bonde-ståndet härjemte vågar yttra den förhoppning, att Sveriges nuvarande representation framgent skall hos Sveriges presterskap finna målsmän för dessa dyrbara angelägenheter, anhåller bonde-ståndet tillika hos Eders högvördighet, herr doktor och erkebiskop, och en hvar af Eder, gode och högvördige herrar af preste-ståndet, att J viljen fortfarande som hittills med kärlek och förtroende omfatta Sveriges allmoge.

Högädle herr talman! Högt aktade ledamöter af vällofl. borgare-ståndet!

Då nu bonde-ståndet genom oss, dess deputerade, hembär borgare-ståndet en hjertlig och aktningsfull afskedshelsning, fäster sig minnet vid de många och vigtiga frågor, som genom de båda ståndens samverkan blifvit lösta till fosterlandets bätnad.

Främst bland dessa står den, som efter så många strider, så mycken oro, i dag fått sin slutliga bekräftelse. Med glädje och tacksamhet erinrar sig bonde-ståndet, hurusom från de båda stånden utgingo underdåniga framställningar till en älskad konung, att han måtte taga om hand denna nationens dyrbaraste angelägenhet, och nu, då kronan blifvit satt på det stora verket, är det för bonde-ståndet en kär pligt att uttrycka sin och landets tacksamhet för den varma och oegenyttiga hängifvenhet för saken, städernas framstående män ådagalagt. Nationen skall säkert icke heller förgäta, att inom stadskommunerna förbereddes och uppstodo de krafter, som mäktigt bidrogo till den stora frågans lyckliga lösning.

De skrankor, som tillförene åtskilt stads- och landsbygd, finnas knapt mera. Jordbruksnäring, handel och förädlingsyrken erkänna sig redan vara barn af samma moder. Kämparne för det fria varubytet hafva vunnit den ena segren efter den andra, och bonden, från att vara endast en af nåd mottagen främling, är numera en välkommen gäst inom stadens hank och stör.

Borgare och bonde räcka hvarandra numera handen

utan afund, utan misstroende, och under det en hvar, som sig bör, sörjer för egen förkofran, arbetar han, om också omedvetet, för den andres väl.

Ombuden för Sveriges allmoge böra icke heller underlåta, att vid detta tillfälle med tacksamhet erkänna sin förbindelse hos borgare-ståndet för dess nitiska medverkan uti allt, som haft till föremål att hos folket framkalla och utveckla upplysning och vetande.

Den stund är snart inne, då städernas och landets representanter åter skola mötas för att under förändrade former samråda om ett älskadt fosterlands angelägenheter.

Nya ämnen taga ständigt i anspråk upplysningen och fosterlandskärleken hos dem, som hedras med det dyrbara förtroendet att föra folkets talan. Att den enighet, som endast förmår gifva styrka, skall i den nya riksförsamlingen leda till ett lyckligt ordnande af mången för Sveriges jordbrukare vigtig angelägenhet, böra vi alla önska och hoppas; och under inflytelsen af den större upplysning, de mer omfattande insigter, hvaraf städernas representanter äro i besittning, skall det stora samhällsarbetet, under den högstes bistånd, krönas med framgång.

Och härmed bjuder bonde-ståndet Eder, herr talman och gode herrar af borgare-ståndet, sitt hjertliga farväl, under önskan och förhoppning att framgent få vara i Eder vänliga åtanka inneslutet.

§ 6.

Efter anmälan företrädde en deputation från borgare-ståndet, anförd af dess vice talman, herr grosshandlanden kommendören af Kongl. Wasa-orden och riddaren af Kongl. Maj:ts Nordstjerne-orden *P. Murén*, som yttrade sig sålunda:

Högtärade talman och samtlige ledamöter af det hedervärda bonde-ståndet!

Vid slutet af vår sista ståndsriksdag sänder borgare-ståndet genom oss, dess deputerade, sin hjertliga och uppriktiga afskedshelsning till det hedervärda bonde-ståndet.

Hvad vi vid skiljsmessan sistlidne riksdag så lifligt hoppades och önskade, nemligen genomförandet af det utaf en folkkär konung då framlagda och af ständerna till grundlagsenligt hvilande antagna förslaget till ombildning af nationalrepresentationen, har under det nu afslutade riksmötet blifvit en verklighet.

De gamla fyra riksståndens pligter och rättigheter öfverflyttas härigenom mera omedelbart till folket, hvars upplysning och mogna omdömesförmåga i landets riksvigtiga angelägenheter de komma att taga i anspråk.

Att dessa anspråk skola af sansad omtanka och mogen sakkännedom motsvaras, dertill fordras måhända mera än tillförene urskiljning och patriotiskt nit vid valen till den blifvande representationen, och det är för borgare-ståndet en stor tillfredsställelse att för det hedervärda bonde-ståndet, som representerar det öfvervägande stora antalet af landets innevånare, kunna uttrycka sin uppriktiga och fasta tillit härutinnan. Större rättigheter medföra emellertid äfven större förpligtelser och ansvar.

I första rummet framställer sig nödvändigheten af ett väl ordnadt skolväsende, såsom ledande till allmän bildning. Upplysning är magt, och för att rätt kunna vårda och ändamålsenligt tillgodogöra denna sednare såsom det åligger en folkrepresentation, måste folket sjelft vara i besittning af en hög grad af bildning och sedligt medvetande. Det är ock med dessa egenskaper som svenska folket från äldre tider lyckats värna sin sjelfständighet och bevara förmågan att deltaga i bestämmandet af fäderneslandets öden.

Måtte de fortsatta bemödandena för såväl utvecklingen af den allmänna bildningen och upplysningen, som ock af landets materiela resurser, omfattande jordbruk och öfriga näringsgrenar, till fäderneslandets och dess idoge innevånares sanna båtnad hugnas med framgång.

Att deltaga i sträfvandet för detta mål undandrager sig ingen fosterlandets vän; och är det under förtröstansfullt hopp härom, som borgare-ståndet nu i skilsmessans stund nedlägger sin sanna, uppriktiga tacksägelse för den vänskap och välvilja, hvarmed det af det hedervärda bonde-ståndet städse varit omfattadt.

Härtill svarade *talmannen:*

Gode herrar!

Bonde-ståndet, som nyss haft den äran att framföra sin afskedshelsning till vällofliga borgare-ståndet, tackar så mycket hjertligare för den vänliga återhelsningen, som de tänkesätt, hvilka af Eder, mina herrar, nu blifvit å borgare-ståndets vägnar uttalade, och hvilka fullkomligt delas af bonde-ståndet, utgöra förnyade bevis på innerligheten af den vänskap och fastheten af den anslutning.

som alltid och, såsom vi våga tro, till landets lycka fått vara rådande mellan båda dessa stånd.

Tanken på det stora mål, som vid den nu fulländade riksdagen ändtligen blifvit uppnådt, gör dock skilsmessan jemförelsevis lätt. Och bonde-ståndet, som icke önskar någonting högre, än att den trogna vänskapen må ömsesidigt i minnet fortfarande bevaras, anhåller, det herrar deputerade behagade till vällofliga borgare-ståndet återföra uttrycken af bonde-ståndets uppriktiga tillgifvenhet och förtroende.

Hvarefter deputationen utbeledsagades.

§ 7.

Dernäst blef i vanlig ordning inbeledsagad en deputation från högvördiga preste-ståndet under anförande af herr f. d. statsrådet, biskopen, kommendören af Kongl. Maj:ts Nordstjerne-orden doktor *L. A. Anjou*, hvilken yttrade:

"Högtärade talman! Hedervärda stånd!

Preste-ståndet frambär genom oss, sina deputerade, den afskedshelsning till hedervärda bonde-ståndet, som vid riksdagens slut de särskilda riksstånden böra hos hvarandra aflägga.

Den är i dubbel mening den sista, icke allenast för denna nu tilländagångna riksdag, utan ock den sista för den tid, dessa Rikets Ständer haft vården om det älskade fäderneslandets gemensamma angelägenheter sig anförtrodd.

Den kan derföre icke ske utan en djup rörelse, som vid föregående dylika tillfällen icke haft någon anledning. Århundradens rika minnen framträngа dervid i lifliga bilder för själens öga. Vi besinne huru under denna vård fäderneslandet stadgat den allmänna frihet, som under tidernas lopp varit tillbakaträngd, men aldrig förlorad, huru det samtidigt dermed stadgade inom sig sjelft i christlig tro och bekännelse, sanning och frihet och enighet, och i kraftig tro, under bördor och försakelser, för det högre mål, som är det eviga fäderneslandets, offrade lif och gods, huru hvarje skef rigtning, som hotade folkfriheten, genom tåligt och sansadt motstånd öfvervanns, huru upplysning och bildning alltid, men efter tidernas olika art och anspråk, vårdade, småningom till fullmyndigt deltagande i alla rikets gemensamma angelägenheter uppfostrat Sveriges allmoge. Meningsstrider hafva icke kunnat ute-

blifva. Men oftast hafva de, när de gällt de i samhällets lif djupast ingripande frågor, mindre gällt om målet borde vinnas, än huru snart och på hvad sätt det borde ske, då på ena sidan stått otåligt sträfvande till detta mål, å den andra den betänksamma farhågan för en brådmognad, som vanligen i samhällslifvet är lika litet fruktbärande, som på jordbrukarens fält eller i den enskilda menniskans lif.

Under allt detta har fäderneslandet gått framåt i allsköns odling, stundom under faror, sorger och lidanden, men ock under frihet, sjelfständighet, segrar och ära, stundom lyckligt prisadt för en rik Herrans välsignelse, som synbart hvilat deröfver.

Till denna räkne vi med skäl den långvariga fredstid, som — sedan den senaste formen af vårt statsskick inträdt, under det kriget med storm och blodig klädnad stod öfver oss — nu fortfarit i flera tiotal af år än de första krigsåren voro enkla år. Svenska folket har, gemensamt med brödrafolket, redan en gång allmänt hemburit Gud tacksägelse för denna nåd, och ny anledning till tacksamhet gifves oss i dag, då detta statsskick upphör, att vi kunne skiljas under förhoppning att fridens välsignelse, som ännu hvilar öfver vårt folk, icke skall upphöra, att då blodig fejd åter hotar att utbryta inom vår verldsdel, den likväl icke skall skaka sitt stränga gissel öfver våra landamären.

Väl måste vi ännu lemna åt framtiden att afhjelpa månget bekymmer, mången svårighet, hvilkas tillvaro vi erfarit, men icke kunnat häfva, och om hvilkas orsaker och botemedel meningarne kunnat vara olika. Men alla äro vi ense — ty vi kunna ej tvifla, att ett fosterländskt hjerta klappar i hvarje bröst — alla måste vi vara ense uti att önska öfver fäderneslandet lycka och välsignelse allt framgent af Gud, som allena lyckan och välsignelsen gifver, och att hvar och en i sin mån och på sin plats verkar för dess välfärd. Preste-ståndets oförändrade och oföränderliga heliga åliggande är att i föredöme, i gudsfruktan, pligttrohet, laglydnad, bön och förbön, att i undervisning om Guds rike, i vården af hans kyrkas håfvor bevara den enda varaktiga grundvalen för folkens sjelfständighet och frihet, ära och lycka. Att det skall deri mötas af det förtroende och den trofasta vänskap, som i gemensam gudsfruktan och i gemensam kärlek till fäderneslandet hafva sin grund, att det skall röna välvilja och tillgifvenhet af Sveriges bondestånd i de många samhällsförhållan-

den, som förena dem med hvarandra, derpå tviflar icke preste-ståndet, men anhäller ock nu derom, då det under tillönskan af Guds nåd och välsignelse säger, säsom ett riksstånd till ett annat, sitt sista farväl.

Talmannen svarade:

Högvördigste herr doktor och biskop, herrar deputerade af högvördiga prestestånde!

Bondeståndet tackar för de uttryck af välvilja, som högvördiga prestestånde, genom Eder, för bondeståndet nu uttalat.

Sällan, om någonsin, har ett samarbete vid riksdag varit så, som nu, egnadt att befästa ett godt förhållande mellan de särskildta riksständen. Bondeståndet erkänner lifligt betydelsen af den andel, högvördiga prestestånde deruti haft, och anhåller, det herr doktorn och biskopen ville till högvördiga ståndet återföra försäkringarna om bondeståndets vördnad och tillgifvenhet.

Deputationen utbeledsagades.

§ 8.

Slutligen blef jemväl från ridderskapet och adeln anmäld och inbeledsagad en deputation, hvars ordförande, en af rikets herrar riddaren och kommendören af Kongl. Maj:ts orden m. m. grefve *Gustaf Adolf Sparre* utlät sig sålunda:

Högtärade talman och samtlige ledamöter af det hedervärda bondeståndet!

Sedan denna minnesvärda riksdag nu är afslutad, och den af Konung och Rikets Ständer antagna nya riksdagsordning inträdt i kraft, hafva ock dessa Ständers verksamhet upphört, och för dem återstår ej annat, än att, innan de för sista gången åtskiljas, säga hvarandra ett vänskapsfullt farväl. Ridderskapet och adeln, som sjelfvilligt afstått från sin rätt och pligt att med svenska folkets öfrige representanter deltaga i besluten om det älskade fosterlandets väl, känner sig dock fortfarande manadt, att uppbjuda sina bästa krafter för utvecklingen och fortgången af det ädla, det för landets framåtskridande och sjelfbestånd nyttiga i alla riktningar. Med hedervärda bondeståndet har adeln alltid delat pligten om fosterjordens skydd och försvar, äfvensom landtmannens fredliga yrke: åt bevarandet af vår sjelfständighet, åt jordbrukets förkofran må vi ock fortfarande gemensamt egna våra varmaste omsorger, och en hvar i öfrigt efter sin förmåga söka befrämja allt hvad som för Sveriges väl och sjelfbestånd kan vara önskvärdt. Då den representation, som nu efterträder oss, har dessa mål till ledning för sina handlingar, skall den ock af alla rättsinniga medborgare understödjas.

Ridderskapet och adeln får med uttrycken af aktningsfull tillgifvenhet, samt under förhoppning att i Eder välvilliga hugkomst fortlefva, tillönska en hvar af Eder, som nu efter fulländade värf till hemorten återvänden, allt godt och lyckosamt under kommande tider, förvissad att Sveriges allmoge äfven framgent skall genom gudsfruktan, redbarhet och arbetsamhet vara en föresyn för andra länders jordbrukare.

Talmannen svarade:

Ädle Herrar!

Bondeståndet tackar hjertligt för ridderskapet och adelns vänliga helsning.

Betydelsen af den nu slutade riksdagen mätes icke efter mängden af fattade beslut. Tvärtom kan detta möte sägas hafva varit till nästan uteslutande för *en* fråga. Men denna har dock blifvit behandlad och besvarad på ett sätt, som rättfärdigar detta förhållande. Hvarje stånd har sin andel af äran derför, men ridderskapet och adeln icke minst. Ridderskapet och adeln har, genom sitt bifall till den nya riksdagsordningen, på ett lika ädelt som öppet sätt förklarat sig vilja stödja sin delaktighet i vården om det allmänna på förtroendets, bildningens och den egna förtjenstens rätt, men icke på bördens företräden. Denna i sann mening storartade handling skall utan tvifvel fylla det vackraste bladet i svenska adelns historia och rikets första stånd har derigenom gjort sig fullt förtjent af svenska folkets tacksamhet. Bondeståndet förklarar det *sin* och försäkrar det om sin uppriktiga vänskap, sin innerliga tillgifvenhet.

Deputationen afgick härefter, i vanlig ordning utbeledsagad.

§ 9.

Talmannen framsade härefter följande afskedshelsning till ståndet:

Aktade vänner!

Sedan vi nu, efter afslutade förhandlingar, genom utvexlande af afskedshälsningar, med de öfriga riksstånden fullgjort, ej allenast hvad aktningen och vänskapen af oss kräft, men tillika våra sista åligganden enligt den riksdagsordning, som med i dag upphör att gälla, så återstår för oss ingenting annat på detta rum, än att helsa hvarandra inbördes till afsked. Vi kunna dervid icke undgå att vända våra tankar tillbaka på de dagar, som flytt under vår sammanvaro, men vi kunna icke heller, vid ett sådant ögonblick som det närvarande, då det svenska samhället, med aflägganden af den gamla rustningen, afslutar en period af sin politiska utvecklingsbana för att inträda i en ny, — vi kunna då icke heller undvika att egna någon, om än flygtig, uppmärksamhet åt de allmännaste hufvuddragen af ståndsväsendets historia i vårt land från äldre tider. Långt tidigare än någon skrifven svensk riksdagsordning fanns, började, efter utländskt mönster, genom särskilda institutioner, klassförmåner och privilegier, samhällsutvecklingen ledas i en rigtning, som grundlade nationens söndring i de fyra hufvudgrupper, som sedermera benämndes stånd och af hvilka de förnämsta snart nog öfvertogo målsmanskapet för hela landet och det inflytande på styrelsen, som i forntiden utöfvats af folket gemensamt. Ständs*delningen* inom nationen var nu färdig och ständs*representationen* utbildade sig snart vidare i samma mån, som man trodde sig kunna och böra, jemte det allmännas, försvara äfven de nyskapade korporationernas särskilda intressen. Så tillvida låter det säga sig, att ståndsrepresentationen uppvuxit ur nationell grund, och derom, äfvensom huruvida hon var den enda naturliga, den enda förnuftiga, den för nationens utveckling i upplysning, frihet och välstånd mest lyckobringande, — derom behöfva vi numera dessbättre, icke ur praktisk synpunkt vidare tvista; men visst är, att tider funnits, då, under det att ståndsidéen varit som renast utbildad och ståndsrepresentationen uppnått höjden af sin makt, det varit enväldet förbehållet att taga hand om och bevara den sista gnistan af svenska allmogens sjelfständighet och frihet. Betecknande är i detta afseende historiens vittnesbörd om den beklagliga nödvändigheten af 1680 års regementsförändring, likasom ock ständernas egen förklaring vid antagandet af 1772 års regeringsform, då de sjelfva förmäla sig hafva, såsom orden lyda, »funnit genom en olycklig erfarenhet, att under namn af den ädla frihe-

ten, åtskillige medborgare upphäft sig till herravälde, hvilket blifvit så mycket olideligare som det uppkommit under sjelfsvåld, har sig befäst genom egennytta och hårdheter och ändtligen blifvit understödt af främmande makt och välde, till hela samhällets olycka, hvilket hade störtat landet i den största osäkerhet igenom lagens vrångvisa uttydning, och ändtligen till slut kunnat ådraga riket de bistra öden, som förra tiders historier och grannars efterdömen visa, om ej nitiska medborgares mandom och kärlek för fosterlandet, understödda af konungens nit och bemödande, detsamma derifrån ryckt och frälsat hade». Vi veta följden äfven då till slut blef enväldet, som sedermera i sin ordning bringade riket till branten af undergång. — Med så bittra erfarenheter för ögonen om vådan af ett system med ständiga anledningar till hat och misstro emellan nationens olika klasser och lika ständiga strider och slitningar emellan deras särskilda representantafdelningar samt med den prisvärda benägenhet till eftergifter af från gammalt ärfda företrädesrättigheter, som vid 1809 års statshvälfning uppenbarade sig hos en del af de privilegierade, skulle man väl kunnat tro, att den redan då päyrkade representationsreformen snart nog hade bort kunna genomföras, — och utan tvifvel hoppades äfven de lika upplysta som fosterlandsälskande män, hvilka då hade hedern af att uppställa det klokt afvägda förslaget till regeringsform och se det inom få dagar oförändradt antaget af både konung och representation, — utan tvifvel hoppades dessa män, att deras uti särskildt memorial och efter djupt begrundande uttalade åsigt om nödvändigheten af en representationsförändring, grundad på allmän rätt i förening med allmän säkerhet, skulle en nästföljande riksdag kunna realiseras. Men fullständigt besannades ordspråket om att patrioten verkar endast för efterkommande; och det blef dem icke förunnadt att i denna del se frukten af sitt arbete. Så hög var tanken, att den fordrade ännu ett halft sekel för att kunna fullkomligt genomtränga hela folket; och — tack vare en älskad konung, som tänker högt om folk och land och om konungapligt — blef det vår tids sköna lott att se den förverkligas. Och må den bättre utbildade kärnan, den större fastheten hos den långsamt mognade frukten utgöra ersättning för denna väntan, som visserligen för individen kan synas lång, men som dock är såsom en dag i nationens lif.

Bondeståndet, som under striden om denna fråga städse befunnit sig på reformvännernas sida, kan derföre också

med så mycket större tillfredsställelse öfver utgången och med så mycket upprigtigare tacksamhet emot dem, som beredvilligt bringat fosterlandet de dyrbaraste offren, lemna den plats, som hitintills varit ståndet inom riksförsamlingen anvisad, och vi göra det med innerlig lyckönskan till den representation, som, uteslutande kallad af allmänt förtroende och upplysta valmäns omdöme, kommer att träda i de afgående ständernas ställe, att i sämja och endrägt kraftigt befordra landets fortgående utvecklig i upplysning, i frihet, i styrka och i anseende!

Om, under de nu afslutade förhandlingarne, den fullkomliga enighet, som gjorde den 4 december 1865 till en hedersdag för svenska bondeståndet, också icke alltid sedermera varit för handen vid behandlingen af den mängd andra frågor, som kommit under Eder pröfning; så har sådant sin naturliga förklaringsgrund dels i frågornas ofta invecklade beskaffenhet, dels också i olika förhållanden och behof inom olika delar af ett så vidsträckt land, som vårt. Ingen må derföre undra öfver, att vissa finans- och ekonomi-frågor nu såsom förr varit bedömda med mycket skiljaktiga tankar; och sanningen till ära, må man dock i allt fall erkänna, att alla varit ledda af samma redliga vilja, huru än åsigterna kunnat skifta, och att, ehuru debatterna en och annan gång varit skarpa, de dock i allmänhet varit förda med den aktning för motståndares meningar, som är den ärliga stridens rätta kännetecken, och ett oeftergifligt vilkor för att öfverläggningen skall kunna uppfylla sitt ändamål.

Hvad mig beträffar, som nu för andra och sista gången haft det ärofulla uppdraget att vara det hedervärda ståndets *talman*, så har jag nu, likasom förr, sökt att efter bästa förstånd och förmåga fullgöra de med denna befattning förenade åligganden. Eder vänskap, som jag aldrig skall förgäta, har varit mitt stöd. Den skall ock utgöra min tröst. Jag tackar Eder af uppriktigaste hjerta för denna vänskap och det förtroende, som jag hos en och hvar af Eder städse fått möta, likasom jag till ståndets högt aktade sekreterare hembär min varma erkänsla för beprövad trofasthet, värdefullt biträde. Betygande tillika såväl ståndets som min egen tacksamhet för det berömvärda sätt, hvarpå ståndets öfrige herrar tjenstemän uppfyllt åtagna pligter, lyckönskar jag oss alla att nu få återvända till våra hem, samt utbeder mig att framgent få vara innesluten i Eder välvilja och Edert förtroende.

Vår konung och vårt fosterland
O! fädrens Gud beskydda!

Slut kärlekens och fridens band
Omkring palats och hydda!
Med oväld vare tydda
De lagar, Du oss gaf, o Gud!
Och sanningens och dygdens bud
Af fria hjertan lydda!

Per Nilsson från Malmöhus län yttrade slutligen: Jag hade väntat och trott, att någon bland ståndets äldre ledamöter skulle framträda för att å ståndets vägnar bringa dig, talman, den sista afskedshelsningen, men då nu så icke inträffat, må det ursäktas mig, om jag i sådant ändamål uppträder. Vi känna alle och kunna derom bära vittne, hurusom du under de båda nu sist förflutna riksmöten, hvarunder du genom Konungens höga förtroende varit kallad att bekläda den vigtiga befattningen såsom talman hos hedervärda bonde-ståndet, med säker hand fört klubban och med skarp blick på förhand inträngt uti och med lätthet redt alla svåra förhållanden. Det sätt, på hvilket du sålunda uppfyllt det vigtiga kall, du emottagit, gjorde ock, att bonde-ståndet kände sig ersatt för den förlust, det lidit genom att se dig lemna din plats i bänken. Vi känna visserligen icke alla de män, som före dig innehaft talmansstolen, men vi tro oss dock våga uttala det omdöme, att icke någon fört klubban, såsom du, utan att, såsom man säger, det bästa blifvit gömdt till sist. Också känner bonde-ståndet djupt den tacksamhetsskuld, hvaruti detsamma står till sin talman. Under de båda riksdagar, du hos oss fört ordet har till höger om dig setat en man af ära och tro, som städse utgjort en prydnad för ståndet; han har redan återvändt till sin hembygd för att, i anseende till sin höga lefnadsålder, troligen icke vidare uppträda i det politiska lifvet, men ehuru frånvarande, bringa vi honom vår afskedshelsning, under tillönskan att hans återstående lefnadsdagar mätte i frid och lugn förflyta. Likaså har du till venster om dig haft en man, hvars skarpsinnighet vid de allmänna ärendenas behandling vi städse haft tillfälle värdera, likasom ståndet äfven vetat uppskatta den opartiskhet och den omutliga rättskänsla, hvarmed han alltid följt sin öfvertygelse, och hvarigenom han visat, att ståndet icke blef sviket i sitt förtroende, då detsamma vid början af innevarande riksmöte, efter att hafva utträdt ur sitt omyndighetstillstånd och för första gången begagnande sig af sin rättighet att

sjelf tillsätta sin sekreterare, kallade honom att emottaga denna befattning.

Den klubba, du högt aktade talman med så mycken heder fört, går du nu att nedlägga vid slutet af detta riksmöte, som kanske är det vigtigaste alltsedan införandet af värt nya statsskick, emedan detsamma sätter stämpeln på det verk 1809 års män lemnat efter sig. Redan då insägs nödvändigheten af en representationsförändring, ehuru den då icke lyckades vinna framgång; den har nu blifvit gjord till verklighet och detta på fredens och öfvertygelsens väg; — en händelse, som saknar motstycke i framfarna tiders historia, hvilken lärer oss att dylika reformer aldrig blifvit tillvägabragte utan förmedelst våld och blodsutgjutelse.

Jemte det ståndet till talmannen hembär den försäkran att hågkomsten af honom alltid hos ståndets ledamöter skall bevaras i friskt minne, anhålla vi att fortfarande få vara omfattade af talmannens vänskap och välvilja.

Gud bevare Konung och fädernesland!

Under ytterligare välönskningar öfver ståndets samtlige medlemmar, nedlade nu talmannen klubban; och efter en kort stund, egnad åt enskild tyst andakt, upplöstes ståndet och ätskildes dess ledamöter under ömsesidiga afskedshelsningar, kl. ½ 10 på aftonen.

In fidem

J. Sjöberg.

Inför bonde-ståndets fullmägtige i banken och riksgälds-kontoret, samt revisorer af stats-, banko- och riksgälds-verken justerades vid sammanträde den 28 augusti de protokoll, som blifvit förde hos ståndet den 5 maj f. m.; 7 maj f. och e. m.; 16 maj f. m.; 17 maj f. m. och 26 maj f. och e. m., samt vid sammanträde den 29 augusti, protokollen för den 30 maj f. m., 2 juni f. m., 4 juni e. m., 6 juni f. m., 9 juni f. m., 14 juni e. m., 17 juni e. m., 20 juni e. m., 21 juni e. m. samt 22 juni e. m.

In fidem

J. Sjöberg.